

बडिगाड गाउँपालिकाको प्रथम त्रि-वर्षीय मध्यमकालीन
खर्च संरचना २०७७/७८-७९/८०

बडिगाड गाउँपालिका
गाउँकार्यपालिकाको कार्यालय
गण्डकी प्रदेश, बाग्लुङ
नेपाल

विषयसूची:

परिच्छेद एक: परिचय	४
१.१ पृष्ठभूमि.....	४
१.२ अवधारणा तथा उद्देश्य.....	५
१.३ संस्थागत व्यवस्था.....	६
१.४ तर्जुमा प्रक्रिया.....	७
परिच्छेद दुई: बडिगाड गाउँपालिकाको मध्यमकालीन खर्च संरचना.....	११
२.१ पृष्ठभूमि.....	११
२.२ गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य.....	११
२.३ अपेक्षित परिमाणात्मक उपलब्धि	१२
२.४ महत्त्वपूर्ण उपलब्धि सूचकहरू:	१२
२.५ त्रि-वर्षीय बजेट विनियोजन तथा प्रक्षेपण (प्रचलित मूल्यमा)	१३
२.६ प्रमुख विषय क्षेत्रगत आधारमा खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण.....	१४
२.७ आवधिक योजनामा खर्च ब्यहोर्ने स्रोतहरू.....	१४
परिच्छेद तीन: आर्थिक विकास	१५
३.१ पृष्ठभूमि.....	१५
३.२ समस्या तथा चुनौती.....	१६
३.३ सोच.....	१८
३.४ उद्देश्य.....	१८
३.५ रणनीति	१९
परिच्छेद चार: सामाजिक विकास.....	२१
४.१ पृष्ठभूमि.....	२१
४.२ समस्या तथा चुनौती.....	२४
४.३ सोच.....	२६
४.४ उद्देश्य.....	२७
४.५ रणनीति	२७
परिच्छेद पाँच: पूर्वाधार विकास.....	२९
५.१ पृष्ठभूमि.....	२९
५.२ समस्या तथा चुनौती.....	३१

५.३ सोच.....	३३
५.४ उद्देश्य.....	३३
५.५ रणनीति	३४
परिच्छेद छः शासकीय सुधार तथा अन्तर सम्बन्धित क्षेत्र.....	३६
६.१ पृष्ठभूमि.....	३६
६.२ समस्या तथा चुनौती.....	३८
५.३ सोच.....	३९
४.४ उद्देश्य.....	४०
४.५ रणनीति	४०
अनुसूची -१: विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रि-वर्षीय अनुमान (दफा १७ (२) (घ)).....	४१
अनुसूची -२: कार्यक्रम आयोजनाको संक्षिप्त विवरण (दफा १७ (२) (क) (ख) (ग)).....	४८
अनुसूची -३: कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण, सांकेतिकरण तथा त्रि-वर्षीय खर्चको अनुमान (दफा १७ (२) (च)).....	६०

परिच्छेद एक: परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानको कार्यान्वयन, “समृद्ध नेपाल र सुखी नेपाली” को वर्तमान सरकारको लक्ष्य एवं सन् २०३० सम्ममा हासिल गर्नुपर्ने दिगो विकास लक्ष्यहरू सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धता पूरा गर्नकालागि सार्वजनिक खर्चको प्रभावकारी व्यवस्थापन हुनु पर्दछ । सार्वजनिक खर्चको प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्ने औजारको रूपमा रहेको मध्यमकालीन खर्च संरचनाले उपर्युक्त लक्ष्यहरू पूरा गर्न सहयोग पुर्याउँछ ।

आवधिक योजनाले लिएका समष्टिगत विषय र क्षेत्रगत लक्ष्य र उद्देश्यहरू हासिल गर्न सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापनको महत्त्वपूर्ण भूमिका रहन्छ । विनियोजन कुशलता, कार्यान्वयन दक्षता र वित्तीय सुशासन कायम गरी सार्वजनिक स्रोतको प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्न मध्यमकालीन खर्च संरचना एउटा महत्त्वपूर्ण औजारको रूपमा रहेको छ । अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ ले संघ, प्रदेश र स्थानीय तहले सार्वजनिक आय-व्ययको विवरण प्रस्तुत गर्दा अनिवार्य रूपमा आगामी तीन वर्षमा हुने खर्चको प्रक्षेपण सहितको मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ ।

यस ऐन अनुसार मध्यमकालीन खर्च संरचनामा प्रस्तावित योजनाको उद्देश्य तथा सो योजनाकालागि सम्भाव्यता अध्ययन गर्न वा खर्च छुट्याउन आवश्यकताको पुष्ट्याइँलाई समेटिनु पर्ने, प्रस्तावित योजना कार्यान्वयन हुने आर्थिक वर्ष र त्यसपछिका दुई आर्थिक वर्षमा प्राप्त हुनसक्ने प्रतिफल र उपलब्धि समेत राख्नुपर्ने व्यवस्था छ । यसका साथै योजना लागु गर्न आवश्यक पर्ने खर्चको विवरण र सो रकम कुन कुन स्रोतबाट के कति व्यहोर्ने र खर्च गरिएको रकमबाट प्राप्त हुन सक्ने प्रतिफल र उपलब्धिको प्रक्षेपण गरिएको हुनुपर्ने प्रावधान छ । यसै प्रावधानलाई ध्यानमा राखी यो मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गरिएको छ ।

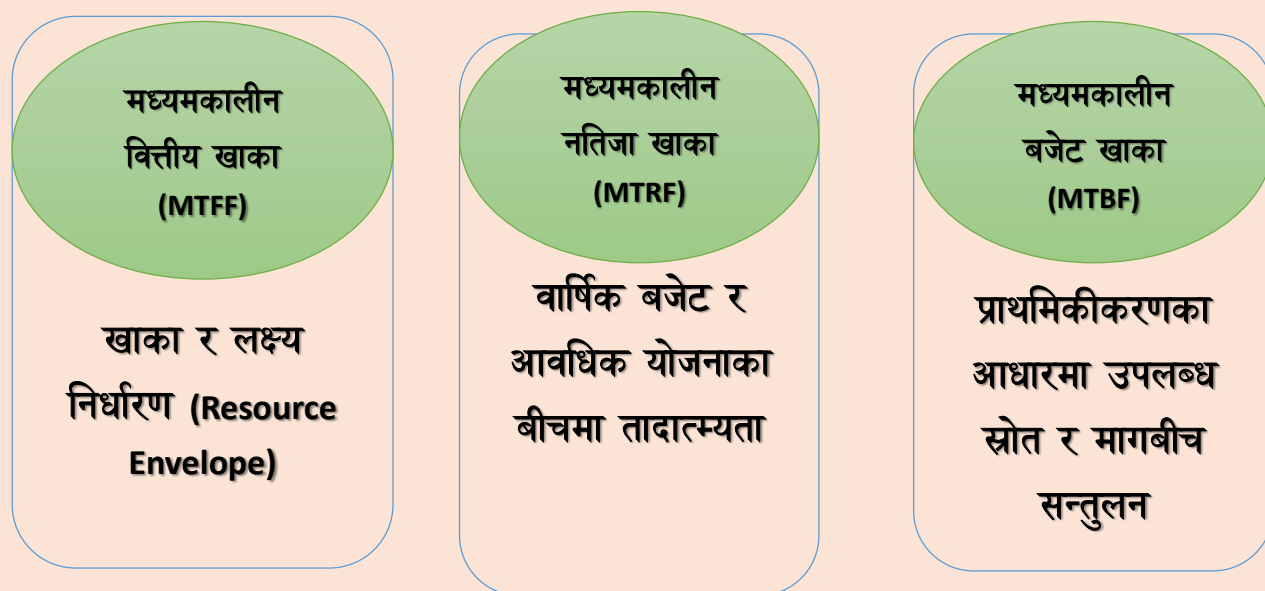
यो खर्च संरचना तर्जुमा गर्दा कार्यक्रम तथा आयोजनाको प्राथमिकीकरण गर्ने आधारहरू परिमार्जन गरी वस्तुगत रूपमा चौधौँ योजना तथा दिगो विकास लक्ष्यहरू हासिल गर्ने दिशामा कार्यक्रम/आयोजना उन्मुख छ, छैन भन्ने मुख्य आधारमा प्राथमिकीकरणको निश्चित मापदण्ड बनाइएको छ । समग्र विकासका विषय क्षेत्रहरूलाई ५ क्षेत्रमा विभाजन गरी मापदण्डहरूमा सबै क्षेत्रले पुऱ्याउनु पर्ने ६ वटा सामान्य आधारहरू र विषयक्षेत्र अनुसार दुई वटा क्षेत्रगत आधार तय गरिएका छन् । साथै, यस खर्च संरचनामा पहिलो वर्ष वा आर्थिक वर्ष २०७५/७६ को हकमा विनियोजित बजेट अनुरूप र त्यसपछिका बाँकी दुई आर्थिक वर्षको हकमा आयोजना कार्यान्वयनको स्थिति, उपलब्ध साधन स्रोत र खर्च गर्ने क्षमतालाई आधार मानी रकम अनुमान गरिएको छ । यसैगरी विभिन्न क्षेत्रमा आगामी तीन वर्षभित्र गरिएको लगानीबाट प्राप्त हुने लक्षित प्रतिफल तथा नतिजा सूचकहरू प्रस्तुत गरिएको छ ।

आवधिक योजना र वार्षिक बजेटबीच तादात्म्यता ल्याउन बडिगाड गाउँपालिकाको मध्यमकालीन खर्च संरचनाले महत्त्वपूर्ण औजारका रूपमा सहायता गर्दछ । सो बमोजिम यस खर्च संरचनामा आगामी पहिलो वर्षको आर्थिक बजेटको अनुमान तथा पछिल्लो दुई वर्षको बजेट प्रक्षेपण गरिएको छ ।

१.२ अवधारणा तथा उद्देश्य

अवधारणा

मध्यमकालीन खर्च संरचना सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनको महत्त्वपूर्ण औजार हो । यो खर्च संरचना बजेट तर्जुमा गर्दा परम्परागत र अल्पकालीन सोचबाट हुनसक्ने कमजोरीलाई निवारण गर्ने सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापन सम्बन्धी अवधारणा हो । उपलब्ध सीमित स्रोत साधनलाई विकासका विभिन्न क्षेत्रमा बाँडफाँड गर्ने त्रि-वर्षीय चक्रिय योजनाका रूपमा मध्यमकालीन खर्च संरचनाको आवश्यकता हुन्छ । तसर्थ यो निर्दिष्ट लक्ष्य प्राप्तिकालागि आवधिक योजना र वार्षिक बजेटबीच तादात्म्यता ल्याउन बडिगाड गाउँपालिकाको मध्यमकालीन खर्च संरचनाले सेतुको काम गर्नेछ । सीमित आर्थिक स्रोत तथा असीमित विकासका आवश्यकताबीच समन्वय गरी प्राथमिकताका आधारमा स्रोत विनियोजन गर्न मध्यमकालीन खर्च संरचनाको परिकल्पना गरिएको हो । यसले सरकारसँग उपलब्ध साधन स्रोतको आँकलन गर्ने र त्यसलाई योजनाको प्राथमिकताको क्षेत्रमा तीन वर्षकोलागि बाँडफाँड गर्दछ । नीतिगत परिवर्तन एवं खर्चको पुनर्वितरणलाई निर्देशित गर्ने स्रोत योजनाको मध्यमकालीन दृष्टि र विभिन्न तहमा स्रोतको अनुमान योग्यता बढाउने संयन्त्रका रूपमा यो महत्त्वपूर्ण हुन्छ ।

उद्देश्य

- बडिगाड गाउँपालिकाको विकास योजनाको प्राथमिकताका क्षेत्रमा लगानीको सुनिश्चितता प्रदान गर्न साधन स्रोतको विनियोजन प्रक्रियाको पुनर्संरचना गरी प्राथमिकताप्राप्त विषयगत क्षेत्रमा बजेटको बाँडफाँट गर्नु ।
- सार्वजनिक खर्च प्रणालीमा वित्त अनुशासन कायम गरी समष्टिगत आर्थिक स्थायित्व प्राप्त गर्नकालागि सरकारलाई प्राप्त हुने मध्यम अवधिको आन्तरिक र बाह्य स्रोतको वास्तविक अनुमान गरी बजेट खाका तर्जुमा गर्नु ।
- सार्वजनिक खर्चलाई बढी प्रभावकारी र कुशल बनाई लक्षित प्रतिफल सुनिश्चित गर्ने ।

१.३ संस्थागत व्यवस्था

नेपाल सरकारले आर्थिक वर्ष २०७६/७७ देखि २०८०/८१ सम्मको लागि राष्ट्रिय आकांक्षा “समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली” विक्रम सम्वत् २१०० का सूचक सहितको पन्ध्रौं पञ्च वर्षीय योजना तयार गरेको छ। गण्डकी प्रदेश सरकारले प्रदेशको प्रथम पञ्चवर्षीय योजनाको आधार—पत्र संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक संविधानको मर्म र भावना, नेपाल सरकारले तय गरेका दीर्घकालीन लक्ष्य, अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा जनाएका प्रतिबद्धता, दिगो विकास लक्ष्य, नेपाल पक्ष भएका अन्य अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि सम्झौता, प्रदेशका नागरिकका विकासको चाहना, निर्वाचित जनप्रतिनिधि, विज्ञ तथा विभिन्न सरोकारवालाले दिएका सुझाव र प्रदेश सरकारले सुरुवाती वर्षमा घोषणा गरेका रूपान्तरणकारी नीति तथा कार्यक्रमलाई आधार मानेर तयार गरेको छ ।

उक्त आधारपत्रमा गण्डकी प्रदेशको समग्र विकासको लागि अल्पकालीन लक्ष्य विक्रम सम्वत् २०७६/०७७ देखि २०८०/०८१, मध्यमकालीन लक्ष्य वि.सं. २०७६/७७ देखि २०८७ र दीर्घकालीन लक्ष्य २०७६/०७७ देखि २१०० सम्मकालागि समृद्धि र सुखका मुख्य सूचकहरू निर्धारण गरिएका छन् ।

विकासका परिसूचकहरूमा पृथक तथ्याङ्कहरूको विश्लेषण, तदनुरूप आवधिक योजनाहरूमा बडिगाड गाउँपालिकाको प्रक्षेपण, योजनाहरूको तर्जुमा, आवधिक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रतिवेदनहरूको अभावले विगतमा भएका उपलब्धि तथा कमी कमजोरीहरूलाई केलाउन निकै कठिन भएको छ । राष्ट्रिय रूपमा आवधिक योजनाको एउटै नीतिगत आधार हुने भएकोले पनि बडिगाड गाउँपालिकाको आर्थिक, सामाजिक, गरिबी, पूर्वाधारको विशिष्टता अनुरूपको नीति र सो अनुसारका कार्य योजना विगतमा बन्न सकेनन् । यसको प्रथम प्राथमिकताको रूपमा छरिएर रहेका तथ्याङ्कको सङ्कलन तुलनात्मक विश्लेषण, सोही अनुसार राष्ट्रिय नीति र आवधिक योजनासँग तालमेल हुनेगरी बडिगाड गाउँपालिकाको विकास नीतिका आधारहरूको तय गर्नु रहेको छ ।

सानो र बिकट भूगोल, सोभित्र छरिएर रहेका बस्तीहरू, कृषिमा आधारित परम्परागत जीविकोपार्जन पद्धति, बाहिरी दुनियासँग उत्पादकको सम्पर्कको अभाव, अशिक्षा, बेरोजगारी, गरिबी, खाद्यान्न अभाव र सामाजिक कुरीतिहरूको कारणले बडिगाड गाउँपालिका पिछडिएको क्षेत्रको रूपमा परिचित छ । तत्कालको लागि यस क्षेत्रको कुल गार्हस्थ उत्पादन गणना गर्न कठिन भए पनि नेपालको कुल गार्हस्थ उत्पादनमा यस क्षेत्रको योगदान निकै कम रहेको सजिलै आँकलन गर्न सकिन्छ । मौसममा आधारित कृषि उत्पादन, पर्यटन, ऊर्जा र विप्रेषण यस गाउँपालिकाको समग्र अर्थतन्त्रको मुख्य आयाम हुन् ।

नेपालमा सार्वजनिक खर्चको प्रभावकारी व्यवस्थापनमा धेरै समस्याहरू विद्यमान थिए । खासगरी आवधिक योजना र वार्षिक कार्यक्रम बीचमा तादात्म्यता नरहने, कुनै आयोजनामा आवश्यक बजेट नछुट्याइनु, कुनै आयोजनामा आवश्यकताभन्दा बढी बजेट छुट्याइनु, दिगो नहुने खर्चिलो आयोजनामा पनि निरन्तर रूपमा बजेट विनियोजन हुनु, बजेटको सुनिश्चितता नहुनु र कार्यान्वयन क्षमता भन्दा बढी आयोजनाहरू सञ्चालनमा रहनु यस्ता प्रमुख समस्याहरू हुन् । सार्वजनिक खर्चमा देखिएका यी समस्याहरूलाई सम्बोधन गर्न सार्वजनिक खर्च पुनरावलोकन आयोग २०५७ ले मध्यमकालीन खर्च संरचनाको तर्जुमा र कार्यान्वयनको सिफारिश गरेको थियो । यसलाई ध्यानमा राखी दशौं योजना (२०५९—६५) सँगसँगै मध्यमकालीन खर्च संरचना योजनासँग तालमेल हुनेगरी तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्न थालिएको थियो । नेपालमा पहिलो पल्ट आर्थिक वर्ष २०५९/६०

देखि यस्तो खर्च संरचनाको शुरुआत भएको थियो । शुरुमा शिक्षा, स्वास्थ्य, कृषि, सिंचाइ, विद्युत, सडक र जलस्रोत जस्ता मुख्य क्षेत्रमा यसको शुरुआत गरिएको थियो । यसले आवधिक योजना र वार्षिक बजेट बीच तादात्म्यता कायम गर्ने, विकास आयोजना/कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकीकरण गर्ने, आवधिक योजनाले लिएका उद्देश्य र लक्ष्यहरू पूरा गर्नेगरी स्रोत साधनको सदुपयोग गर्ने तथा पहिलो प्राथमिकतामा परेका परियोजनाहरूमा स्रोतको सुनिश्चितता गर्ने उद्देश्य लिएको थियो र यसबाट वित्त अनुशासन र आर्थिक स्थायित्वको अपेक्षा गरिएको थियो ।

शुरुका ५—६ वर्षसम्म यस खर्च संरचना तर्जुमा कार्यलाई संस्थागत गर्न प्रयास गरिएको र त्यसको फलस्वरूप यसका उद्देश्यहरू खासगरी वित्त अनुशासन र खर्चको रणनीतिक रूपमा विनियोजन कार्यमा सहयोग पुर्याएको थियो । तर, यस खर्च संरचना तर्जुमा गर्न कानुनी बाध्यता नरहेको आदि कारणले त्यस पछिका केही वर्षहरूमा यसको तर्जुमालाई निरन्तरता भएन । तर हाल अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ ले कानुनी रूपमा यसलाई अनिवार्य गरेपछि यसै खर्च संरचनालाई संस्थागत गर्दै सबै प्रदेश सरकार तथा स्थानीय तहले निर्माणको पहल गरे सँगै बडिगाड गाउँपालिकाले पनि स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७५ का आधारमा आवधिक योजना तथा मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गरेकोछ ।

१.४ तर्जुमा प्रक्रिया

क. निर्देशक समिति गठन:

स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७५ का आधारमा मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्न निम्न अनुसारको निर्देशक समिति गठन गरियो ।

१. संयोजक — श्री मेहर सिं पाइजा (अध्यक्ष)
२. सदस्य — श्री अम्मरबहादुर श्रीस (उपाध्यक्ष)
३. सदस्य — श्री बोमबहादुर थापा (कार्यपालिका सदस्य)
४. सदस्य — श्री डि पि शेरचन (कार्यपालिका सदस्य)
५. सदस्य — श्री खड्कबहादुर पुन (कार्यपालिका सदस्य)
६. सदस्य — श्री प्रेम गलामी (कार्यपालिका सदस्य)
७. सदस्य — श्री अर्जुनप्रसाद खरेल (कार्यपालिका सदस्य)
८. सदस्य — श्री मौसमकाजी क्षेत्री (कार्यपालिका सदस्य)
९. सदस्य — श्री कृष्ण गुरुङ्ग (कार्यपालिका सदस्य)
१०. सदस्य — श्री यमबहादुर श्रीस (कार्यपालिका सदस्य)
११. सदस्य — श्री कृष्णबहादुर खत्री (कार्यपालिका सदस्य)
१२. सदस्य — श्री वीरेन्द्रकुमार बुढा (कार्यपालिका सदस्य)
१३. सदस्य — श्री कविराज सुनार (कार्यपालिका सदस्य)
१४. सदस्य — श्री केदार नेपाली (कार्यपालिका सदस्य)
१५. सदस्य सचिव — श्री बालाकृष्ण सुवेदी (प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत)

ख. स्थानीय बजेट तथा स्रोत अनुमान समिति गठन:

स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७५ का आधारमा मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्न निम्न अनुसारको स्थानीय बजेट तथा स्रोत अनुमान समिति गठन गरियो ।

१. संयोजक — श्री मेहरसिं पाइजा (अध्यक्ष)
२. सदस्य — श्री अम्मरबहादुर श्रीस (उपाध्यक्ष)
३. सदस्य — श्री बोमबहादुर थापा (संयोजक आर्थिक विकास समिति - कार्यपालिका सदस्य)
४. सदस्य — श्री अर्जुनप्रसाद खरेल (संयोजक पूर्वाधार विकास समिति - कार्यपालिका सदस्य)
५. सदस्य — श्री खड्कबहादुर पुन (संयोजक सामाजिक विकास समिति - कार्यपालिका सदस्य)
६. सदस्य — श्री केशमाया छन्त्याल (संयोजक सुशासन तथा संस्थगत विकास समिति - कार्यपालिका सदस्य)
७. सदस्य सचिव — श्री बालाकृष्ण सुवेदी (प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत)
८. आमन्त्रित सदस्य — डा. कृष्णराज पन्त (विज्ञ परामर्शदाता)
९. आमन्त्रित सदस्य — श्री पुरुषोत्तम खतिवडा (विज्ञ परामर्शदाता)

ग. मध्यमकालीन खर्च संरचना सम्बन्धि विषयगत क्षेत्र समिति गठन:

स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७५ का आधारमा मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्न निम्न अनुसारको मध्यमकालीन खर्च संरचना सम्बन्धि विषयगत क्षेत्र समिति गठन गरियो ।

आर्थिक विकास क्षेत्र समिति

१. संयोजक — श्री बोमबहादुर थापा
२. सदस्य — श्री मौसमकाजी क्षेत्री
३. सदस्य — श्री हिमाकुमारी खराल
४. सदस्य सचिव — श्री बसन्त गौतम
५. आमन्त्रित सदस्य — श्री पुरुषोत्तम खतिवडा (विज्ञ परामर्शदाता)

सामाजिक विकास क्षेत्र समिति

१. संयोजक — श्री खड्कबहादुर पुन
२. सदस्य — श्री यमबहादुर श्रीस थापा
३. सदस्य — श्री कृष्ण गुरुड
४. सदस्य सचिव — श्री प्रकाशबहादुर क्षेत्री
५. आमन्त्रित सदस्य — श्री पीताम्बर आचार्य (विज्ञ परामर्शदाता)

पूर्वाधार विकास क्षेत्र समिति

१. संयोजक — श्री अर्जुनप्रसाद खरेल
२. सदस्य — श्री प्रेम गलामी

३. सदस्य – श्री सोमन्ता सलामी
४. सदस्य सचिव – श्री प्रविन गौतम
५. आमन्त्रित सदस्य – श्री केशवराज पाण्डेय (विज्ञ परामर्शदाता)

घ. मध्यमकालीन खर्च संरचना प्राविधिक समिति गठन:

स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७५ का आधारमा मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्न निम्न अनुसारको मध्यमकालीन खर्च संरचना प्राविधिक समिति गठन गरियो ।

१. संयोजक — श्री बालकृष्ण सुवेदी (प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत)
२. सदस्य – श्री थमन रेस्मी (प्रमुख भण्डारण शाखा तथा सुचना अधिकारी)
३. सदस्य – श्री डिल्लीप्रसाद शर्मा (प्रमुख लेखा शाखा)
४. सदस्य – श्री प्रकाशबहादुर क्षेत्री (प्रमुख अनुगमन तथा मूल्याङ्कन शाखा)
५. सदस्य – श्री बसन्त गौतम (शिक्षा शाखा)
६. सदस्य – श्री निरन्जन यादव (स्वास्थ्य शाखा)
७. सदस्य सचिव – श्री प्रकाश पौडेल (अधिकृत योजना तथा बजेट शाखा)
८. आमन्त्रित सदस्य – डा. कृष्णराज पन्त (विज्ञ परामर्शदाता)
९. आमन्त्रित सदस्य – श्री पुरुषोत्तम खतिवडा (विज्ञ परामर्शदाता)
१०. आमन्त्रित सदस्य – श्री पीताम्बर आचार्य (विज्ञ परामर्शदाता)
११. आमन्त्रित सदस्य – श्री केशवराज पाण्डेय (विज्ञ परामर्शदाता)

ड. त्रि-वर्षीय खर्च प्रक्षेपणसहित कुल बजेटको आकार तयारी :

गत आर्थिक वर्षको यथार्थ स्थिति, चालु आर्थिक वर्षको प्रक्षेपित अवस्था र मध्यमकालीन खर्च संरचनाको आधारमा कार्यपालिकामा नीतिगत छलफल गरी आगामी आर्थिक वर्षको बजेट प्रक्षेपणको प्रारम्भिक प्रतिवेदन तयार गरियो । सम्बन्धित शाखाहरूले मध्यमकालीन खर्च संरचना प्राविधिक कार्यदलको संलग्नतामा कार्यगत रूपमा स्थानीय बजेट तथा स्रोत समितिद्वारा समग्रमा पुनरावलोकन गरी अवधारणापत्र तयार गरियो । स्रोत समितिले पालिकाको समष्टिगत अर्थतन्त्रको वर्तमान स्थिति, चालु आवधिक योजना, मध्यमकालीन खर्च संरचना, कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको प्रक्षेपण, वित्तीय स्थिति, शोधनान्तर स्थिति, व्यापार स्थिति, बाह्र एवम् आन्तरिक वित्तीय साधनको सम्भावना, करको लचकता, राजस्व प्रक्षेपण तथा कार्यगत नीति र प्राथमिकताको आधारमा आगामी आर्थिक वर्षको कुल बजेटको आकार र सीमा निर्धारण गरियो ।

च. बजेट सीमा र मार्गदर्शन पठाउने :

स्रोत समितिले तयार गरेको बजेटको सीमाभित्र क्षेत्रगत रूपमा चालु, पुँजीगत र वित्तीय व्यवस्थासहितको बजेटको सीमा र मार्गदर्शन तयार गरी सम्बन्धित विषय क्षेत्र समितिहरू तथा शाखाहरूमा पठाइएको मा आयोजनाहरूमा मार्गदर्शन सहित बजेटको सीमा तथा आयोजनाहरूको आवश्यक संशोधन सहित मध्यमकालीन खर्च संरचना प्राविधिक समितिमा पठाइयो ।

छ. आयोजना छनौट तथा प्राथमिकीकरण :

प्राथमिकताको रूपमा छरिएर रहेका तथ्याङ्कको सङ्कलन तुलनात्मक विश्लेषण, सोही अनुसार राष्ट्रिय नीति र आवधिक योजनासँग तालमेल हुनेगरी बडिगाड गाउँपालिकाको विकास नीतिका आधारहरूमा सबै विषय क्षेत्रगत समितिहरूमा छलफल गरी आयोजनाहरूको छनौट तथा प्राथमिकीकरण गरियो ।

ज. त्रि-वर्षीय खर्च प्रक्षेपणसहित कार्यक्रम तथा बजेट तयार गरी गाउँसभामा पेश गर्ने :

विषय क्षेत्र समितिहरू तथा शाखाहरूले तयार गरी पठाएको सीमा र मार्गदर्शनभित्र रही मध्यमकालीन खर्च संरचना प्राविधिक समितिले त्रि-वर्षीय खर्च प्रक्षेपण सहितको बजेट तयार गरी निर्देशक समितिमा पठाइयो । उपरोक्तानुसार प्राप्त भएको बजेटको आधारमा आफ्नो समेत बजेट तयार गरी निर्देशक समितिले दिएको सुझावका आधारमा सूत्रमा प्रविष्टि गरी सम्बन्धित विषय क्षेत्र समितिहरू तथा शाखाहरूमा पठाइयो । सम्बन्धित विषय क्षेत्र समितिहरू तथा शाखाहरूले यसरी प्रविष्टि गरी प्राप्त हुन आएको आफ्नो बजेट समेत तयार गरी सूत्रमा प्रविष्टि गर्ने र आफ्नो एवम् अन्तर्गतका आयोजना/निकायहरूको बजेट उपर छलफल गरी अन्तिम टुगो लगाई मध्यमकालीन खर्च संरचना प्राविधिक समितिमा पठाइयो ।

झ. त्रि-वर्षीय खर्च प्रक्षेपणसहित कार्यक्रम तथा बजेट उपर विषयगत समितिमा छलफल :

सम्बन्धित विषय क्षेत्र समितिहरू तथा शाखाहरूबाट तयार गरी पठाएको बजेट अनुमान चालु खर्च, पुँजीगत खर्च एवं वित्तीय व्यवस्थापनसहितको कार्यगत र निकायगत रूपमा छलफल मध्यमकालीन खर्च संरचना प्राविधिक समितिमा गरियो । यसमा निर्देशक समितिको पनि सहभागिता रहेको थियो । निकायगत रूपमा बजेटको छलफल टुङ्गिएपछि मध्यमकालीन खर्च संरचना प्राविधिक समितिले बजेटको मस्यौदा तयार गरी आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित विषय क्षेत्र समितिहरू तथा शाखाहरू समेतको परामर्शमा बजेटको अन्तिम मस्यौदा तयार गरियो ।

ञ. गाउँसभामा मध्यमकालीन खर्च संरचना प्रस्तुत गर्ने :

राजस्वको प्रक्षेपण, विभिन्न क्षेत्रबाट प्राप्त हुने अनुदान एवम् ऋण सहायता, आन्तरिक ऋणको प्रक्षेपणसहित बजेटको उद्देश्य, नीति, प्राथमिकता, दीर्घकालीन सोच एवम् योजनाले निर्धारित गरेको आगामी वर्ष सञ्चालन गरिने कार्यक्रमहरूलाई समेत समेटी आगामी गाउँसभामा पेश गरी मध्यमकालीन खर्च संरचना गाउँसभाबाट स्वीकृत गरिनेछ ।

परिच्छेद दुई: बडिगाड गाउँपालिकाको मध्यमकालीन खर्च संरचना

२.१ पृष्ठभूमि

नेपाली समाजमा आएको परिवर्तन तथा राज्यले लिएको संरचनागत परिवर्तनको नीति अनुसार स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ लागु भएको छ । विकासका सम्भावनाहरू तथा स्थानीय बासिन्दाहरूको आधारभूत मागको आधारमा गाउँपालिका स्तरमा आवधिक योजनाको सुरुवात भए अनुसार बडिगाड गाउँपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमा गर्ने यो प्रथम प्रयास हो । योजना निर्माण गर्दा सर्वप्रथम दीर्घकालीन, मध्यमकालीन, आवधिक र वार्षिक गरेर अगाडि बढनु पर्ने अवस्थाको जानकारी भएर पनि विभिन्न कारणले सबै चरण पूरा गर्न सकिएन । समय र आर्थिक कारणले दीर्घकालीन लक्ष्य मात्र निर्धारण गरेर अगाडि बढ्ने काम भएको छ । जन आन्दोलन २०६२/०६३ ले ल्याएको परिवर्तनका मूल मर्म र भावना तथा नेपालको संविधानको भावनाको आधारमा गाउँपालिकाको विकासको गतिलाई तीब्रता दिनकालागि आवश्यक आवधिक गाउँपालिकाको योजना तयार गर्दा मूलतः देशको राष्ट्रिय लक्ष्यलाई ध्यानमा राखी गाउँपालिकाका प्रमुख समस्याहरू, विभिन्न क्षेत्रहरूको उपलब्धि, संघीय तथा प्रदेश सरकारबाट गाउँपालिकाको विकासकोलागि प्राप्त अनुदान तथा गाउँपालिकाको आन्तरिक स्रोत साधनहरूको अधिकतम मात्रामा परिचालन गरी गाउँपालिकाका कार्यक्रमहरूलाई क्रमिक रूपमा अगाडि बढाउँदै लैजाने उद्देश्यका साथ आवधिक योजना तर्जुमाको प्रयास भएको छ । आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा यस गाउँपालिकाले हालसम्ममा गरेका महत्त्वपूर्ण प्रयास तथा उपलब्धिहरूको सूक्ष्म रूपमा विश्लेषण तथा सम्भावना र चुनौतीहरूको पनि विश्लेषण गरिएको छ ।

२.२ गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य, उद्देश्य

दीर्घकालीन सोच

"कृषि तथा पशुपालन र पूर्वाधारको विकास—बडिगाडको प्रगति एवम् समृद्धिको निकास"

लक्ष्य

गाउँपालिकाको विकासकोलागि प्राप्त अनुदान तथा आन्तरिक स्रोत साधनहरूको अधिकतम मात्रामा परिचालन गरी समृद्ध बडिगाड निर्माणको आधार तयार गर्ने ।

उद्देश्यहरू

१. उत्पादनशील क्षेत्रको उच्चतम परिचालन गरी गुणस्तरीय उत्पादन र उत्पादकत्वमा बृद्धि गर्दै आर्थिक तथा सामाजिक विकासको आधार तयार गर्नु ।
२. गुणस्तरीय शिक्षा, स्वास्थ्य तथा खानेपानी जस्ता आधारभूत सेवाको सर्वसुलभ पहुँचको सुनिश्चितता गर्नु ।
३. स्थानीय आवश्यकताका पहिचान गरी पूर्वाधार विकासलाई प्राथमिकता दिनु ।
४. वातावरण तथा जैविक विविधताको संरक्षण गर्दै विपद् व्यवस्थापन र जलवायु परिवर्तनका असरहरूको न्यूनीकरण गर्नु ।
५. सामाजिक न्याय तथा सुशासन स्थापित गरी समृद्धि हासिल गर्नु ।

२.३ अपेक्षित परिमाणात्मक उपलब्धि

तालिका १: अपेक्षित परिमाणात्मक उपलब्धि

सूचक (आ.व. २०७६/७७ को स्थिर मूल्यमा)	एकाई	आधार वर्ष आ.व. २०७६/७७ को अवस्था	आ.व. २०७७/७८ को अनुमान	आ.व. २०७८/७९ को प्रक्षेपण	आ.व. २०७९/८० को प्रक्षेपण
मानव विकास सूचकाङ्क	सूचकाङ्क	०.४७८	०.४८	०.४९.	०.५०
आर्थिक वृद्धि	प्रतिशत	६.३	५.४	८.०	९.०
वार्षिक प्रति व्यक्ति आय	रु.	३८०००	३८५००	४५०००	५००००
आर्थिक कृयाकलापमा सकृय जनसङ्ख्या	प्रतिशत	५०.५८	५२	५५	६०
बहुआयामिक गरिबी	प्रतिशत	३३.११	३२	२६	२०
आफ्नो उत्पादनले बाह्रै महिना खान पुग्ने परिवार	प्रतिशत	७	१०	१५	२०
साक्षरता	प्रतिशत	८५	८७	८९	९१
विद्यालयमा खुद भर्ना दर	प्रतिशत	९५	९६	९७	९८
औसत आयु	वर्ष	६८	६९	७०	७१
कालोपत्रे सडक	कि.मि.	१५	२०	२५	३०
ग्राभेल सडक	कि.मि.	१५	३०	४५	६०
सडक ट्रयाक खोल्ने	कि.मि.	-	२०	२५	३०
वेरोजगारी	प्रतिशत	२५	२२	२०	१८
विद्युत सेवा प्राप्त घरधुरी	प्रतिशत	९५	९७	९९	१००
खानेपानी सेवा प्राप्त घरधुरी	प्रतिशत	८०	८२	८८	९०

२.४ महत्त्वपूर्ण उपलब्धि सूचकहरू:

- ✓ बडिगाडका सबै प्रमुख बस्तीहरूमा बाह्रै महिना सडक चालु हुने ।
- ✓ एक परिवार एक टनेल ।
- ✓ छुवाछुत तथा विभेदमुक्त पालिका ।
- ✓ हरेक परिवारलाई घरमै सफा खानेपानीको उपलब्धता ।
- ✓ पूर्ण साक्षर पालिका ।
- ✓ बालश्रममुक्त तथा बालमैत्री पालिका ।
- ✓ पूर्ण सरसफाइयुक्त पालिका ।
- ✓ लागु पदार्थ सेवनमुक्त पालिका ।
- ✓ शत प्रतिशत विद्यार्थी विद्यालय भर्ना हुने ।
- ✓ लैङ्गिक समानता तथा समावेशीकरण सुनिश्चितता भएको पालिका ।
- ✓ सम्पूर्ण घरमा विद्युत उपलब्ध भएको पालिका ।

२.५ त्रि-वर्षीय बजेट विनियोजन तथा प्रक्षेपण (प्रचलित मूल्यमा)

(रु. लाखमा)

क्र.सं.	विवरण	आ.व. २०७५/७६ को यथार्थ	आधार वर्ष २०७६/७७ को संशोधित अनुमान	मध्यमकालीन बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण			
				२०७७/७८ को अनुमान	२०७८/७९ को प्रक्षेपण	२०७९/८० को प्रक्षेपण	तीन वर्षको कुल
१	बजेट अनुमान						
१.१	चालु खर्च	३९०	६६५	८७५	१०५०	१२५०	३१७५
१.२	पूँजीगत खर्च	१४१७	२०४१	१५७५	४०००	७०००	१२७५०
१.३	सशर्त तर्फ खर्च	१९६७	२१०५	२८५२	३५००	५०००	११३२०
१.४	सामाजिक सुरक्षा खर्च	५०४	८००	८००			
	कुल	३७७४	४८११	५३०२	८५५०	१३२५०	२७२४५
२	स्रोत अनुमान						
२.१	नगद मौज्जात	३८९	४३८	१५०	२००	२५०	६००
२.२	आन्तरिक राजस्व	६९	९७	१२५	१५०	१७५	४५०
२.३	संघीय सरकारबाट प्राप्त वित्तीय समानीकरण अनुदान	१०११	११०४	११०४	१२००	१३००	३६०४
२.४	सशर्त अनुदान (संघीय सरकार)	१९६७	२००५	२७०२	५०००	९०००	१६७०२
२.५	संघीय सरकारबाट राजस्व बाँडफाँट प्राप्त आय	६७४	९७५	९०२	१०००	१२००	३१०२
२.६	प्रदेश सरकारबाट प्राप्त वित्तीय समानीकरण अनुदान	८८	१२४	१२४	२००	२५०	५७४
२.७	सशर्त अनुदान (प्रदेश सरकार)	-	१००	१५०	२००	२५०	६००

बडिगाड गाउँपालिकाको प्रथम त्रि-वर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना २०७७/७८-७९/८०

२.८	राजस्व बाँडफाट (प्रदेश सरकार)	०	०	४६	७०	९०	२०६
२.९	समपुरक कोष (संघ सरकार)	०	६२	२२५	४५०	५८५	९२६०
२.१०	अन्य अनुदान	-	-	-	८०	१५०	२३०
	कुल	४०१९	४३०७	५३०२	८५५०	१३२५०	२७१०२
३	बचत (-)/न्यून (+)	४३८	४३८	०	१५०		

२.६ प्रमुख विषय क्षेत्रगत आधारमा खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण

त्रि-वर्षीय खर्चको स्रोत प्रक्षेपण

क्र. सं.	विवरण	२०७६/७७ को संसोधित अनुमान	२०७७/७८ को अनुमान	२०७८/७९ को प्रक्षेपण	२०७९/८० को प्रक्षेपण
१	बजेटको वर्गीकरण				
१.१	चालु बजेट	६६५	८७५	१०५०	१२५०
१.२	पूँजिगत बजेट	२०४१	१५७५	४०००	७०००
१.३	सशर्त बजेट	२१०५	२८५२	३५००	५०००
१.४	सामाजिक सुरक्षा खर्च	८००	८८०	९५०	१०००
	जम्मा बजेट	५३१५	६१०२	९३५०	१४२५०

२.७ आवधिक योजनामा खर्च ब्यहोर्ने स्रोतहरू

तालिका २: आवधिक योजनामा खर्च ब्यहोर्ने स्रोतहरू

क्र.सं.	स्रोत	योजना अवधिमा हुने लगानी (रु करोडमा)	प्रतिशत
१	सरकारीक्षेत्र	२७२००	९९.८
२	सहकारीक्षेत्र	०	
३	निजी क्षेत्र	०	
४	गै.स.स.	०	
५	उपभोक्ता समूह, सामुदायिक संस्था आदिको योगदान	४५	०.२
६	अन्तर स्थानीय तह साझेदारी	०	
	कुल	२७२४५	

परिच्छेद तीन: आर्थिक विकास

(कृषि तथा पशुपन्छी विकास र खाद्य सुरक्षा, उद्योग तथा वाणिज्य, पर्यटन, सहकारी, खनिज पदार्थ)

३.१ पृष्ठभूमि

बडिगाड गाउँपालिकाको कुल क्षेत्रफलको ५६.८३ प्रतिशत भाग जङ्गल, ३३.६० प्रतिशत भाग कृषि भूमि, ५.१२ प्रतिशत भाग बुट्यान, १.२४ प्रतिशत भाग नदी तथा कटान क्षेत्र, ०.८२ प्रतिशत भाग चट्टान र २.३८ प्रतिशत भाग घाँसे मैदानकालागि उपयोग भएको देखिन्छ । यस गा. पा. मा उपलब्ध कृषि भूमि समग्र देश र गण्डकी प्रदेशको तुलनामा औसत रहेको देखिन्छ भने बाँझो जमिन र चट्टानी भूभाग र घाँसे मैदान समग्र देश, बाग्लुङ जिल्ला र गण्डकी प्रदेशको तुलनामा कम रहेको देखिन्छ । बडिगाडमा रहेको वनजङ्गल क्षेत्र भने बाग्लुङ जिल्ला, गण्डकी प्रदेश र समग्र देशको तुलनामा बढी रहेको मात्र सकिन्छ ।

यस बडिगाड गाउँपालिकामा पनि निर्बाहमुखी खेती प्रणाली परम्परादेखि चलिआएको छ । यहाँका प्रमुख उत्पादनमा मकै, गहु, कोदो, सिमी, भटमास, फापर र धान बालीहरू हुन् । यस गाउँपालिकाको कुल क्षेत्रफल करिब १७८.६७ वर्ग कि.मी. मध्ये खेतीयोग्य जमिनको क्षेत्रफल अन्दाजी २१ प्रतिशत रहेकोमा त्यसको २०.६ प्रतिशत सिंचाइयुक्त खेत तथा ७९.४ प्रतिशत पाखो जमिन रहेको छ (बडिगाड गा.पा. को वस्तुगत विवरण, २०७५) । यस गाउँपालिकामा प्रशस्त चरन क्षेत्र भएकोले गाई, भैसी, भेडा, बाखा, बङ्गुर र चौरी तथा हाँस, कुखुरा जस्ता पशुपन्छी पालनको सम्भावना रहेको देखिन्छ । सुन्तला, कागती, किवी, आरुबखडा र निवुवा पनि यहाँका प्रमुख फलफूलबालीहरू हुन् । यस गाउँपालिकामा २७ वटा पशुपालन समूह, ४ वटा व्यवसायिक पशु फार्म, ९ वटा कुखुरा पालन फार्म तथा ५ वटा बङ्गुर पालन फार्म सञ्चालनमा रहेका छन् भने ५ वटा कृषि तथा पशु औषधी पसलहरू रहेका छन् (बडिगाड गा.पा. को वस्तुगत विवरण, २०७५) ।

वर्तमान अवस्थामा यस गा.पा.मा राष्ट्रिय स्तरका ठूला उद्योग एवम् कारखानाहरू नभए पनि स्थानीय स्तरमा पाइने कच्चा पदार्थहरू र जडीबुटीमा आधारित उद्योग विकासको प्रचुर सम्भावना रहेको छ । घरेलु स्तरमा उत्पादित उत्पादनहरूको बजारीकरणकोलागि स्थानीय पालिकाले खेल्ने सहजीकरण र समन्वयकारी भूमिका अति महत्त्वपूर्ण हुन्छ । यस गाउँपालिकामा फर्निचर उद्योग, ग्रील उद्योग, कागज उद्योग, कुटानी पिसानी मिलहरू, सिलाइ एवम् बुनाइ उद्योग, होटल एवम् लजहरू, मेटल उद्योग आदि गरेर ७० वटा विभिन्न उद्योगहरू विधिवत् रूपमा घरेलु तथा साना उद्योग विकास समितिमा दर्ता भएर सञ्चालनमा रहेका छन् । त्यसरी नै ४७ वटा राइस मिल, १६ वटा पानी घट्ट, १३ वटा फर्निचर, ८ वटा स्टेल खानी र अन्य विविध १५ गरी ९९ वटा उद्योगहरू गणनामा आउने खालका छन् (बडिगाड गा.पा.को वस्तुगत विवरण, २०७५) ।

यस गाउँपालिकामा पनि नेपालका अन्य पहाडी भेगमा झैं रमणीय डाँडाकाँडा, सुन्दर हिमालका दृश्य, धार्मिक मठमन्दिर, गुफा, ताल, कुण्ड, झरना, कला तथा सांस्कृतिक नाँचगान लगायतका सम्पदा छन् । कुल जनसङ्ख्याको आधा भाग मगरहरू भएका कारण भीरमौरीको मह काढ्ने, हेम्फै, सोरठी, मारूनी, घाटु, हनुमान नाँचजस्ता उनीहरूका कतिपय मौलिक संस्कृति यहाँको जनजीवनमा देख्न सकिन्छ । यति हुँदा पनि पर्यटनको

यथोचित विकास भएको छैन । सामान्य सङ्ख्यामा आएका आन्तरिक अतिथि बाहेक बाह्य पर्यटकको सङ्ख्या शून्य प्रायः छ ।

बडिगाड गाउँपालिका हाल सञ्चालनमा रहेका २७ वटा सहकारी संस्थाहरूमा ४५०० भन्दा बढी सेयर सदस्य रहेका छन् । सेयर सदस्यहरू मध्ये ६० प्रतिशत भन्दा बढी महिला छन् भने भीमगिठे महिला बचत तथा ऋण स. सं. ली. र जलजला डिजेल मिल स. सं. ली. मा शत प्रतिशत महिला सेयर सदस्य रहेका छन् । यसै गरी २७ सहकारी संस्था मध्ये २६ वटा सहकारीको मुख्य लगानी क्षेत्र कृषि तथा पशुपालन रहेको देखिन्छ ।

विभिन्न तथ्याङ्क, स्थानीय, निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरू, अन्य सरोकारवालासँगको छलफल, अन्तरक्रिया तथा परामर्श गोष्ठी र स्थलगत वडा भ्रमणको अनुसार यस गा.पा.को वडा हरूमा विभिन्न किसीमका खानी तथा खनिज पदार्थहरू रहेका छन् जस्तै वडा नं. २ को खारा खानी र तामेडाडा मा बिरे नुनको सम्भावना रहेको भन्ने अनुमान गरिएको छ । वडा नं. ३ को धारा खोलामा तामा खानी, रातो परा, तारेभिर, जौखर्क, भलामपाटा, माईथानमा फलाम खानी र मिर्गेसाप्रोमा स्लेट खानी रहेको विभिन्न सर्वेक्षणले देखाएको छ । वडा नं. ४ को तारेभिरमा फलाम खानी र लोडगा धुरीमा स्लेट खानी रहेको छ । वडा नं. ५ दाग भन्ने ठाउँमा फलाम, सिसा, र तामा खानी रहेको विभिन्न अनुसन्धानले देखाएको छ । वडा नं. ६ को बडिगाड खोलामा प्रशस्त मात्रामा ढुङ्गा, गिट्टी र बालुवा रहेको छ । वडा नं. ७ को भालुमारे, जेलखोला, र टुनिबोटमा स्लेट खानी रहेको छ । वडा नं. ८ को भेडिखोर, खोलाखर्क खन्डिडाडा, डअरे, घाउखानी, बिसबारी, रणसिंहमा फलाम र तामा खानी रहेको भन्ने विभिन्न अनुसन्धानबाट पहिचान भएको र भेडिखोर भन्ने ठाउँमा फलाम खानी पहिचान भई स्थानीय स्तरमा केही फलामका औजारहरू बनायको भनेर स्थानीयले जानकारी दिएको तर अहिले यो खानी बन्द अवस्थामा रहेको छ । रनसिंह, भेडिखोर, खोलाखर्क, नेटा र पोखरडाडा, ठूलोडाडा फोर्सा, तीनधारेमा स्लेट खानी रहेको भनेर विभिन्न अनुसन्धानले देखाएको छ । वडा नं. ९ को खानीखोलामा फलाम खानी रहेका भन्ने अनुसन्धानबाट खुलेको छ । वडा नं. १० को दर्लिङमा स्लेट खानी रहेको अनुमान गरिएको छ । यसरी केहीखानीहरू विभिन्न अनुसन्धानबाट पहिचान भईसकेको भए पनि यसको व्यवसायिक रूपमा ठूलो उद्योग सञ्चालन गरेको पाइदैन ।

बडिगाड गा.पा.को वडा नं. ३ र ८ केही अनुसन्धानले खानी तथा खनिजजन्य पदार्थको हिसाबले सबैभन्दा उर्वर मानिएको छ र यसको साथै अन्य वडाहरूमा पनि प्रचुर सम्भावना हुँदाहुँदै पनि यसको विकासमा सरकारले खासै ध्यान दिएको पाइदैन । देशमा आवश्यक पर्ने खनिजजन्य पदार्थ, ग्यास, ईन्धन देखि दैनिक आवश्यकीय धातुजन्य पदार्थ तथा भाँडाकुडा, कुटो-कोदालो र यन्त्र उपकरणहरू पनि विदेशबाट आयात गर्ने गरिन्छ । यस क्षेत्रमा रहेका महत्त्वपूर्ण खनिज सम्पदाहरू संरक्षण तथा दिगो उपयोग गर्न नसक्दा त्यसै खेर गइरहेको छ भने अर्कोतिर देशको ठूलो धनराशी विदेश गई व्यापार घाटा बढिरहेको छ ।

३.२ समस्या तथा चुनौती

बडिगाड गाउँपालिकाको कृषि तथा पशुपालनका प्रमुख समस्या पाखो तथा भिरालो जमिनमा सिंचाइ व्यवस्था गर्न कठीनाइ हुनु, प्राय जसो खेती योग्य जमिन पाखो वा भिरालो रहेको, जलवायु परिवर्तनका असरहरू जस्तै अतिवृष्टि, अनावृष्टि, बेमौसमी वर्षा, खडेरी तथा असिनाका कारण अपक्षित उत्पादन हुन नसकेको, परम्परागत

खेती तथा पशुपालन प्रणाली यथावत रहेको, व्यवसायिक खेतीको विकास नभएको, प्रविधि मैत्री कृषि तथा पशुपालनको विकास नभएको, कृषि कार्यमा नागरिकको रुची कमी हुँदै गएको, युवा जनशक्ति वैदेशिक रोजगारीमा आकर्षित हुँदै गएको, कृषिजन्य जमिन पूर्वाधार तथा बस्ती विकासकालागि प्रयोग हुँदै गएको आदि हुन्।

त्यसैगरी उन्नत जातका बिउ, नस्लको पहुँच नभएको, जलवायु परिवर्तनका असरहरू न्यूनीकरणका उपायहरूको खोजी गर्न नसक्नु, वर्षेनी युवा जनशक्तिको विदेश पलायनले गर्दा कृषि क्षेत्रमा परेको नकारात्मक असरलाई सम्बोधन गर्न नसक्नु, अव्यवस्थित सहरीकरण, जग्गाको खण्डीकरण, घडेरीकरण, दोहरो भू-स्वामित्वको स्थिति मौजुदा रहनु, जग्गा बाँझो राख्ने प्रवृत्तिलाई निरुत्साहीत गर्दै कृषि भूमिलाई उपयोगमा ल्याउन नसक्नु, कृषि क्षेत्रमा भएको लगानी, कृषि ऋणको सहज उपलब्धता, कृषि प्रसार सेवामा कृषकहरूको पहुँचमा अभाव हुनु, कृषिजन्य वस्तुहरूको उत्पादन, वितरण, आयात एवम् निर्यातलाई लागत—प्रभावी बनाउन नसक्नु, गुणस्तर एवम् स्वच्छता जाँच नियमन कार्य प्रभावकारी तुल्याउँदै कृषिजन्य वस्तुहरूको प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता बृद्धि गर्न नसक्नु, गुणस्तरीय बिउ, मलखाद, कीटनाशक तथा साना र मझौलास्तरका कृषियन्त्रको सुलभता, कृषि सामग्रीको समयानुकूल आपूर्ति बढाउन नसक्नु, कृषि पेशालाई प्रतिस्पर्धी, नाफामूलक, सम्मानजनक र व्यावसायिक रूपमा स्थापित गर्न नसक्नु आदि यस बडिगाड गाउँपालिकाका कृषि तथा पशुपालनका प्रमुख चुनौतीहरू हुन् ।

बडिगाड गाउँपालिकाका उद्योग तथा वाणिज्य विकासका प्रमुख समस्याका रूपमा उद्योगहरू सञ्चालन गर्न पर्याप्त सीपयुक्त जनशक्ति र पुँजीको अभाव रहेको, उद्योगकोलागि आधारभूत सेवाहरू जस्तो यातायात, बिजुली आदि नभएको, उत्पादन भएका वस्तुहरूको राम्रो व्यापारकोलागि अन्य अवसरको खोजी नभएको आदि रहेका छन् ।

वर्तमान अवस्था विश्वव्यापीकरणमा भएकोले स्थानीय उत्पादनले प्रतिस्पर्धा गर्न नसक्नु, गाउँपालिकामा आफ्नै वाणिज्य तथा व्यापार सम्बन्धी स्पष्ट नीति, नियम, कानून तथा संगठनात्मक संरचना नहुनु, व्यापार वाणिज्य सम्बन्धी क्षेत्रगत तथ्याङ्क तथा सूचना नहुनु, पेट्रोलियम पदार्थको बढ्दो माग भई आयातमा बृद्धि हुनु, प्रतिस्पर्धात्मक क्षमतामा सुदृढीकरण हुन नसक्नु, औद्योगिक उत्पादनमा गुणस्तरीयता कायम गर्नु, व्यवसायिक तालीमको व्यवस्था गर्नु, उद्योग स्थापना गर्दा विभिन्न कारणबाट लागत खर्च बढ्न जानु, श्रम नीति उद्योगमैत्री बनाउनु, औद्योगिक क्षेत्रमा पूर्वाधारको विकास बढाउँदै जानु, सञ्चालित उद्योगहरूलाई उत्पादन तथा उत्पादकत्वका दृष्टिले प्रतिस्पर्धी बनाउनु, औद्योगिक नीतिका प्रावधानहरूलाई आर्थिक ऐनले सम्बोधन गर्नु, विश्वव्यापीकरण तथा आर्थिक उदारीकरणले सिर्जना गर्दै ल्याएको प्रतिस्पर्धात्मक वातावरणको सामना गर्नु, दक्ष जनशक्तिको अभाव, बजार व्यवस्थापन, आवश्यक पुँजीको जोगेना, उपलब्ध अवसरहरूको उपयोग गर्नु, सूचना तथा आधुनिक सञ्चार प्राविधिको विकाससँग आत्मसात गर्न सक्ने क्षमता अभिवृद्धि गर्नु, तुलनात्मक रूपमा बढी लाभ लिन सक्ने वस्तु तथा सेवाको पहिचान तथा उत्पादन गरी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय बजारको खोजी गर्नु, निर्यात हुने वस्तु तथा सेवाको गुणस्तर परीक्षण, प्रमाणीकरण, लेबलिङ र प्याकेजिङ सम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धि गर्नु, मागअनुरूप पर्याप्त मात्रामा ऊर्जा उपलब्ध गराउनु, आत्मनिर्भर हुनसक्ने कृषिजन्य उत्पादनका साथै विलासिताका वस्तुहरूको आयात निरुत्साहित गर्नु आदि यस बडिगाड गाउँपालिकाका उद्योग तथा वाणिज्य विकासका प्रमुख चुनौतीहरू हुन् ।

पर्यटन उद्योगबाट हुन सक्ने लाभबारे स्थानीय जनतालाई जानकारी राम्रो नभएको, पर्यटन उद्योगमा दक्ष जनशक्ति गाउँपालिका क्षेत्रमा उपलब्ध नभएको, कतिपय वडामा खानेपानीको सुविधा नभएको, पर्यटन क्षेत्रको विकासकालागि कुनै पनि राष्ट्रिय—अन्तर्राष्ट्रिय संस्थाको सहयोग परिचालन नभएको आदि यस बडिगाड गाउँपालिकाका पर्यटन विकासका प्रमुख समस्या तथा चुनौतीहरू हुन् ।

सहकारी शिक्षा तथा तालीमको अभाव रहेको, दक्ष जनशक्तिको अभाव रहेको, संघीय संरचना अनुरूप गा.पा.मा सहकारी क्षेत्रको नियमन तथा प्रवर्द्धनकालागि संयन्त्रको अभाव रहेको, सहकारी सम्बन्धी तथ्याङ्कहरू अद्यावधिक हुन नसकेको, उत्पादन, वितरण र सेवा क्षेत्रमा सहकारीको प्रभावकारी भूमिका नसकेको, सहकारीबाट उत्पादित वस्तुहरूको लेवलिङ र ब्राण्डिङकालागि नीतिगत अस्पष्टता रहेको आदि बडिगाडका सहकारी विकासका प्रमुख समस्या हुन् ।

सहकारी सम्बन्धी बडिगाड गाउँपालिकाको नीतिगत, कानुनी एवम् संस्थागत संरचना निर्माण गर्नु, उत्पादन तथा उत्पादकत्व बृद्धिकालागि उत्पादनशील एवम् व्यावसायिक क्षेत्रमा सहकारीको योगदान अभिवृद्धि गर्नु, सहकारी संस्थाहरूमा सीमान्तकृत, बञ्चितकरणमा परेका वर्ग, आय वर्ग तथा समुदायलाई समेटि समावेशी बनाउनु, सहकारी संस्थाहरूमा संस्थागत एवम् वित्तीय अनुशासन बढाउनु, सहकारी संस्था सञ्चालन एवम् व्यवस्थापनकालागि क्षमता र दक्षता बृद्धि गर्नु, पालिका स्तरीय नियमनकारी निकायको संरचना स्थापना गरी प्रभावकारी नियमन गर्नु जस्ता यहाँका सहकारी विकासका चुनौतीका रूपमा रहेका छन् ।

तीन तहका सरकारको साझा अधिकार क्षेत्र भित्र पर्ने खनिज उद्योगको सम्बन्धमा तत्काल तीन तहका सरकारबीच तादम्य हुने गरी आवश्यक प्रवेश नीति, कानुन तथा नियमहरू तय गर्नु, उत्खनन कार्य गर्दा खनिज नभेटिइने पनि देखिएको हुँदा समयमा नै सूक्ष्म अनुसन्धान गर्नु, खनिज उद्योग सञ्चालनकोलागि आवश्यक पूर्वाधारको विकास गर्नु, ठूलो लगानी लाग्ने खनिज उद्योगहरूमा आन्तरिक तथा बाह्य लगानी आकर्षित गर्नु आदि यस पालिकाका खनिज विकासका चुनौती हुन् ।

३.३ सोच

"कृषि, उद्योग, पर्यटन, सहकारी, खनिज पदार्थको अधिकतम विकास — बडिगाडको आर्थिक समृद्धिको आधार" ।

३.४ उद्देश्य

१. दिगो र व्यावसायिक विकासद्वारा कृषि तथा पशुपालन क्षेत्रलाई प्रतिस्पर्धी र आत्मनिर्भर बनाउनु ।
२. बडिगाड गाउँपालिकामा औद्योगिक क्षेत्रको विकास र विस्तारद्वारा स्थानीय रोजगारीमा बृद्धि गरी निर्यात प्रवर्द्धन मार्फत पालिकाको अर्थतन्त्रको अभिवृद्धि गर्नु ।
३. बडिगाडलाई गण्डकी प्रदेशको एउटा आकर्षक र मनोरम पर्यटकीय गन्तव्यका रूपमा स्थापित गर्नु ।
४. स्थानीय, श्रम, सीप, पूँजी, प्रविधि, ज्ञान र बजारको अधिकतम परिचालन गरी उत्पादन र उत्पादकत्वमा गुणस्तरीय बृद्धि गर्दै आयातमा न्यूनीकरण गर्नु ।

५. खनिज सम्पदाको संरक्षण र दिगो विकासद्वारा स्थानीय जनताको आयमा वृद्धि तथा राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा वृद्धि गर्नु ।

३.५ रणनीति

उद्देश्य १ बमोजिमका रणनीतिहरू :

१. बडिगाड गाउँपालिकालाई कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गरी कृषि उपजमा आत्मनिर्भर गर्ने ।
२. निर्वाहमुखी कृषि प्रणालीलाई नाफामुलक, दिगो एवम् व्यावसायिक प्रणालीमा रूपान्तरण गर्ने ।
३. कृषिमा आधारित उद्योगको विकास गरी रोजगारी र आम्दानी वृद्धि गर्ने ।
४. कृषि क्षेत्रको प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता वृद्धि गरी बडिगाड गाउँपालिकाको अर्थतन्त्रमा टेवा पुऱ्याउने ।
५. पशुपन्छी पालनलाई प्रविधियुक्त, परिणाममुखी, व्यवसायिक र प्रतिस्पर्धी बनाई पशुपन्छी जन्य पदार्थको आयात घटाउदै निर्यात प्रवर्धन गर्ने ।
६. खाद्यसुरक्षाको बारेमा सचेतनामुलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
७. कुपोषणको अन्त्य गरी बडिगाड गाउँपालिकामा सन्तुलित पोषणयुक्त आहारको सुनिश्चितता गर्ने ।

उद्देश्य २ बमोजिमका रणनीतिहरू :

१. गाउँपालिका भित्र उद्यमशीलता अभिवृद्धि गर्न प्रोत्साहित गर्दै लघु, घरेलु, साना तथा मझौला उद्योगको स्थापनामा गरी रोजगारीका अवसर सिर्जना गर्ने ।
२. स्थानीय स्रोत, कच्चा पदार्थ, सीप र साधनको अधिकतम परिचालनमा जोड दिई यस गाउँपालिकाको विकासमा उद्योग क्षेत्रको योगदान बढाउने ।
३. गुणस्तरीय स्थानीय उत्पादनको माध्यमबाट सानो स्केलमा नै भए पनि व्यापार घाटा कम गर्ने ।
४. वाणिज्य क्षेत्रलाई स्थानीय अर्थतन्त्रको महत्त्वपूर्ण अङ्गको रूपमा विकास गर्ने ।

उद्देश्य ३ बमोजिमका रणनीतिहरू :

१. पर्यटन व्यवसायको गुणस्तर वृद्धि गर्ने ।
२. भौतिक पूर्वाधारहरूको विकास गर्ने ।
३. मानव संसाधन विकास गर्ने ।
४. स्रोतसाधनको व्यवस्थापन गर्ने ।

उद्देश्य ४ बमोजिमका रणनीतिहरू :

१. सहकारी क्षेत्रमा सुशासन कायम गर्ने ।
२. सहकारीको स्रोत पहिचान गरी उत्पादनको क्षेत्रमा लगानी गर्ने ।
३. स्वरोजगार एवम् रोजगार सिर्जना गरी गरिबी न्यूनीकरण गर्ने ।
४. सहकारीमा आधारित कृषि उद्योग तथा सेवा व्यवसायको विस्तार गरी गाउँपालिकाको सामाजिक आर्थिक रूपान्तरणमा योगदान पुऱ्याउने ।

उद्देश्य ५ बमोजिमका रणनीतिहरू :

१. खानी तथा खनिज उद्योगको विकासकालागि आवश्यक नीतिगत तथा संस्थागत संरचना निर्माण गर्ने ।

२. खनिज तथा खनिज जन्य उद्योगको लागत प्रभावी र तुलनात्मक लाभका क्षेत्र र पहिचान गरी प्रतिफल बढी हुने क्षेत्रमा लगानी गर्ने ।
३. खनिज सम्पदाको पहिचान, अनुसन्धान तथा डाटाबेस तयार गरी खनिज सम्पदाको संरक्षण तथा दिगो उपयोग गर्ने ।
४. खानी तथा खनिज पदार्थको उत्खनन, प्रशोधन सम्बन्धी संस्थागत विकास र क्षमता अभिवृद्धि तथा भू-सम्वेदनशील क्षेत्रको सुरक्षा तथा वातावरण संरक्षण गर्ने ।

परिच्छेद चार: सामाजिक विकास

(शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाइ, संस्कृति, लैङ्गिक समानता तथा समावेशीकरण)

४.१ पृष्ठभूमि

बडिगाड गाउँपालिका र यहाँका नागरिकको सामाजिक तथा आर्थिक विकास गर्न शिक्षाको विकासलाई आत्मसात गरी अगाडि बढ्नुपर्ने आवश्यक रहेको छ । गाउँपालिकाभित्र ४२ प्रा.वि., १२ नि.मा.वि., ९ मा.वि. तथा ५ उ.मा.वि. गरी जम्मा ६८ विद्यालयहरू रहेका छन् जहाँ कुल ५६० शिक्षकहरू कार्यरत छन् भने ९५९७ विद्यार्थीहरू अध्ययनरत छन् । त्यसैगरी ६४ वटा बालविकास केन्द्र पनि रहेका छन् । बडिगाड गाउँपालिकाभित्रका पाँच वर्ष भन्दा माथिका कुल ७४८२ (७१.२२%) व्यक्तिहरू साक्षर रहेका थिए । सबैभन्दा बढी साक्षर वडा नं. १ र २ मा (७८.३%) छन् भने सबैभन्दा कम साक्षर वडा नं. ९ र १० मा (६०%) रहेको देखिन्छ । त्यसैगरी यस गाउँपालिकामा पिएचडी गरेका ७ जना, एमफील गरेका ५ जना स्नातकोत्तर गरेका १४३ जना, स्नातक गरेका ९४० जना तथा प्रमाणपत्र तह उत्तीर्ण गरेका २८४६ जना रहेका छन् । प्राविधिक शिक्षा तर्फका दक्ष जनशक्ति मध्ये चिकित्सा क्षेत्रमा २२ जना, इन्जीनियरिङ क्षेत्रमा १७ जना कृषि क्षेत्रमा ४ जना, वन क्षेत्रमा ३ जना र पशु क्षेत्रमा ३ जना गरी जम्मा ४९ जना रहेका छन् । विभिन्न क्षेत्र र स्तरमा तालीम लिएका ९४५ जना सबै भन्दा धेरै सिलाइकटाइ तथा उद्यमशील तालीम रहेका छन् तर कृषि, इन्जीनियरिङ, वन तथा पशुविज्ञानका क्षेत्रमा निकै न्युन रहेका छन् (बडिगाड गा.पा. को वस्तुगत विवरण, २०७५) ।

स्वास्थ्यसेवा र सुविधाको हिसाबले बडिगाड गाउँपालिका औसत अवस्थामा रहेको देखिन्छ । यसको वडा नम्बर १ र २ कोलागि दगातुंडाँडामा एक सामुदायिक स्वास्थ्य चौकी रहेको छ भने वडा नम्बर ३ को सिसाखानीमा १, वडा नम्बर ४ को जलजलामा १ स्वास्थ्य चौकी रहेको छ । यसैगरी साबिकको ग्वालिकौर गा.वि.स हाल यस गाउँपालिकाको वडा नम्बर ५ मा १ वटा स्वास्थ्य चौकी र एक सामुदायिक स्वास्थ्य इकाई रहेका छन् भने वडा नम्बर ६ र ७ को लागि भीमगिठेमा १ वटा स्वास्थ्य चौकी र १ सामुदायिक स्वास्थ्य इकाई रहेका छन् । वडा नम्बर ८ मा रणसिंह कितेनीमा १ र वडा नम्बर ९ र १० कोलागि दर्लिङमा १ गरी जम्मा ७ वटा स्वास्थ्य चौकीहरू र ३ वटा आधारभुत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र रहेको अवस्था देखिन्छ । उपरोक्त ७ स्वास्थ्य चौकीहरू र ३ आधारभुत स्वास्थ्य सेवा केन्द्रमा हाल ४५ जना स्वास्थ्यकर्मीहरू कार्यरत रहेका छन् भने २८ वटा निजी क्लिनिकहरू समेत सञ्चालनमा छन् जहाँ ३६ जना स्वास्थ्यकर्मी रहेका छन् । यस पालिकामा १ निजी पोलिक्लिनिक रहेको छ ।

यसै गरी वडा नम्बर १ मा नयाँ सुविधा सम्पन्न स्वास्थ्य चौकी भवन निर्माणको अन्तिम चरणमा छ भने वडा नम्बर २ मा स्वास्थ्य चौकी नभए तापनि १ आधारभुत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र रहेको छ । वडा नम्बर ३ मा १ स्वास्थ्य चौकीको साथै १ सामुदायिक स्वास्थ्य इकाई र १ खोपकेन्द्र समेत रहेको छ । यसैगरी ४ नं. वडामा स्वास्थ्य चौकी, बर्थिङ् सेन्टरको साथै थप सामुदायिक स्वास्थ्य इकाईको नयाँ भवन निर्माणको प्रक्रिया शुरु भइरहेको छ । यस पालिकाको वडा नं. ५ भने अन्य वडाको तुलनामा अलि बढी सुविधा सम्पन्न देखिन्छ । यस वडामा स्वास्थ्य चौकीको अलावा १५ बेड क्षमताको अस्पतालकोलागि जग्गा व्यवस्थापन समेत भइसकेको

छ भने भवन निर्माण प्रक्रिया पनि शुरू गरिएको छ । यस वडामा बर्थिङ् सेन्टर र स्वास्थ्य इकाई समेत रहेको छ भने ६ नं. वडामा एउटा सामुदायिक स्वास्थ्य इकाई मात्र रहेको छ । यस पालिकाको ७ नं. वडामा एउटा स्वास्थ्य चौकी रहेको छ जुन भौतिक सुविधाको हिसाबले कमजोर अवस्थामा छ । वडा नं. ८ मा भने तुलनात्मक रूपमा कम सुविधा भएको स्वास्थ्य चौकी र बर्थिङ् सेन्टर समेत छ । वडा नं. ९ को दर्लिङखोलामा स्वास्थ्य चौकी छ भने यसै वडामा अर्को बर्थिङ् सेन्टर सञ्चालनमा रहेको छ । यस पालिकाको वडा नं. १० मा एक सामुदायिक स्वास्थ्य इकाई मात्र रहेको छ भने आवश्यक जनशक्ति र औषधीको कमीले सेवा प्रवाह सन्तोषजनक अवस्थामा हुन सकेको छैन ।

बागलुङ जिल्लामा रहेका स्थानीय निकायहरू मध्ये बडिगाड गाउँपालिका प्रचुर जलाधारयुक्त गाउँपालिका मानिन्छ । पानीको पर्याप्त स्रोत उपलब्ध भएको अवस्थामा पनि भौगोलिक बिकटता, प्राविधिक अध्ययनको कमी, लागतको समस्या एवम् छरिएको बस्ती भएको कारणले खानेपानीको सहज पहुँच भएको अवस्था छैन भने सरसफाइकोलागि समेत पानीको प्रचुरता आवश्यक पर्ने सन्दर्भमा पूर्ण सरसफाइमा समस्या देखिनु स्वभाविक नै हो । यस क्षेत्रमा पिउने पानीका स्रोतहरूमा कुवा, मुलधारा, नदी खोला र पाइपबाट वितरण गरिएको पानी नै हो । जिल्ला तथ्याङ्क कार्यालय बागलुङको २०७१ को विवरण अनुसार यस पालिकामा ६२२८ कुल परिवार सङ्ख्या रहेको छ जसमा ८५.०२ प्रतिशत घरपरिवारले मात्र पाइपको पानी पिउन पाएका छन् तर निजी धाराको पहुँच भने होइन ।

यस पालिकाको वडा नं. १ मा तारेभिर खानेपानी योजना पुनर्निर्माणको चरणमा छ भने ताकर, धाराखोला दुर्लुङ र टुनिखोला खानेपानी योजनाहरू सम्पन्न भइसकेको अवस्थामा छन् । यसैगरी वडा नं. २ मा गंगटे, बलगास खोला, गिरिङ्दी, सिरसिरे, जिमिखोला, हाडीखोला, ठुलो खोला, दनिया खोला, नेवारे, स्याला खोला, वनसरी, खारापानी, छत्रे खारापानी, म्यालाखोला, तारेभिर र चिदियार खानेपानी योजनाहरू सम्पन्न भइसकेको अवस्थामा छन् भने भुसुने खानेपानी योजना निर्माणाधीन अवस्थामा रहेको छ । वडा नं. ३ मा धाराखोला आरनटोल, धाराखोला चम्लाफेद, भलामी खापा योजना, ओखर गैरा, किटेनी, लरेनी खोला, धारा खोला, टुनीखोला, सोली घोप्टे, ओखरबोट र लब्दिखोला खानेपानी योजनाहरू सम्पन्न भइसकेका छन् भने भ्यूचरी खापा योजना सिरनी सालफेद र घिनसिंघ खानेपानी योजनाहरू निर्माणाधीन अवस्थामा रहेका छन् । वडा नं. ४ मा भने कुनै खानेपानी योजनाहरू हाल निर्माण भइरहेको अवस्थामा छैनन् ।

वडा नं. ५ मा पातलखोला, ठुलो खोला, ठुलो खोला दांग सुखुर्दी, पाखल्दी लामीडाँडा, पुलिङ्ग, चमेरे, तुसारे, फलामे, न्वार, खानेपानी योजनाहरू निर्माण सम्पन्न भइसकेको अवस्थामा छन् भने ढाँड भकभके खानेपानी योजना निर्माणको अन्तिम चरणमा छ । वडा नं. ६ मा सुर्कुडे पाखल्दी, सुमरकुडे र ओखरबोट खानेपानी योजनाहरू सम्पन्न भइसकेको अवस्थामा छन् भने सिमडाँडा खानेपानी योजना निर्माणाधीन अवस्थामा छ । वडा नं. ७ मा खानेपानीको पहुँच कम रहेको छ भने निर्माणाधीन योजनाहरू पनि नभएको अवस्था छ । पानीको मुहान वडामा नभएको र अन्य वडाबाट ल्याउन लागत बढीलाग्ने भएकोले केन्द्रीय वा प्रदेश सरकारको योजनाको पर्खाइमा यहाँका बासिन्दाहरू रहेका छन् । वडा नं. ८ मा पोखरडाँडा, पुरानागाउँ र फोर्सा खानेपानी योजना सम्पन्न भइसकेका छन् भने भेडिखोर घोरघोरे, रणसिंह, नेपाने खानेपानी योजनाहरू सम्पन्न हुने क्रममा छन् । वडा नं.

९ मा चालिसे भोलाखर्क, मालारानी, बाँसपाटा, तिरतिरे र रिखिधारा खानेपानी योजनाहरू सम्पन्न भइसकेका छन् भने छहरीखोला, ओरालीधारा र जलकिनी सालखुंग खापा योजनाहरू निर्माणाधीन अवस्थामा छन् । वडा नं. १० मा दह देउराली, काप्राखर्क, डाँडागाउँ किमिलाखर्क, पुरानो दर्लिङ, चिसापानी नुन्थला गंगरे, निगलपानी तल्लो गाउँ, शङ्कर खोला खानेपानी योजनाहरू सम्पन्न भइसकेका छन् भने निगलपानी उपल्लो गाउँ, गोर्बाङ असारे, पात्ले सल्लेना, मुलपानी र गंगरे खानेपानी योजनाहरू निर्माणाधीन अवस्थामा रहेका छन् ।

बडिगाड गा.पा.मा मगर जातिको बाहुल्यता (५०%) रहेको छ भने त्यस पछि कामी (१६%), क्षेत्री (११%) ब्राह्मण (९%), दमाई/ढोली (४.२%), कुमाल (२.४%) आदि रहेका छन् । त्यसै गरी भाषागत रूपमा नेपाली मातृभाषी सबैभन्दा धेरै (९५.१५%) रहेका छन् भने त्यसपछि मगर (४.२३%) र गुरुङ (०.१५%) रहेका छन् । धार्मिक रूपमा सबैभन्दा धेरै (९६.४%) ले हिन्दू धर्म अपनाएका छन् भने त्यसपछि बौद्ध (२.४८%), क्रिश्चियन (१.१३%) तथा इस्लाम धर्ममार्गी रहेका छन् ।

यस गाउँपालिका क्षेत्रमा प्रचलित चाडपर्वहरूमा दशैं, तिहार, वैशाख संक्रान्ति, अक्षय तृतीया, मकर संक्रान्ति, नागपूजा, गौरापूजा । हवलो, श्रीकृष्ण जन्माष्टमी, तीज पर्व, जनैपूर्णिमा, कुसेऔसी, ऋषिपञ्चमी, देवाली, माघेसंक्रान्ति, सरस्वती पूजा, महाशिवरात्री, फागुपूर्णिमा, चैत्राष्टमी र रामनवमी, हरिशयनी एकादशी, हरिवोधनी एकादशी, स्वस्थानी व्रत, मातातीर्थ औसी, बालाचतुर्दशी, गणेश चौथी, आइतवारी र सोमवारीव्रत, तुलसीपूजा, पञ्चायन देवतापूजा, झाँक्रीपूजा, पीपलपूजा आदि पर्दछन् । यी मध्ये दशैं, तिहार, तीज, चैतेदशैले सबैकालागि बढी महत्त्व राख्दछन् । त्यसैगरी मेलापर्व र मन्दिरको सन्दर्भमा वडा नं. १ मा दगाकोट मन्दिर, वडा नं. २ मा डुडियाचौर मेला, वडा नं. ३ मा बुद्धपूर्णिमा मेला र घाटुनाँच, देवीढोका मन्दिर र जन्तेढुङ्गामेला, वडा नं. ४ मा दमाकोट र झुले डाँडामा पूर्णिमा मेला, समुद्रेगाँउमा शिवरात्री मेला र झुलेडाँडामा जेठ २० को मेला, वडा नं. ५ मा थानापति मन्दिर, सत्यनारायण मन्दिर, राधाकृष्ण मन्दिर, न्वागीमेला, ओमशान्ति मन्दिर, वडा नं. ८ मा दोभानबजार, रनसिंहमा शिवरात्री मेला, वडा नं. १० मा जेठ २० मेला तथा सबै वडामा तीजमेला प्रसिद्ध छन् । यसरी विभिन्न धार्मिक मठमन्दिरहरू, उच्च पहाडि चुचुराहरू, झरना र तालहरू, चौरहरू, खोलानालाहरू, चाडपर्वहरू, झाम्ने, घाटु, सोरठी, सरायो, मालासिरी, हाम्फै नाँच यहाँका मौलिक लोक संस्कृतिहरू हुन् । त्यसैले जाति, भाषा, धर्म, कला, साहित्यका साथै पुरातात्विक र सांस्कृतिक रूपले बडिगाड गा.पा. महत्त्वपूर्ण रहेकोछ ।

महिलाको साक्षरता सबै वडामा र समस्त गाउँपालिकामै महिलाको साक्षरता पुरुषको तुलनामा निकै कम छ । जति जति शैक्षिक स्तर बढ्दै जान्छ, महिलाको हिस्सा निकै कम हुँदै जान्छ । महिला हिंसाको रिपोर्टेड केस २६१ मध्ये झण्डै आधी (४९.४२%) ले सौताका कारण हिंसा भोगेका थिए (बडिगाड गा.पा. को वस्तुगत विवरण, २०७५) । बडिगाड गाउँपालिकामा आफ्नै विशिष्ट सामाजिक संरचना र सम्बन्ध रहेका छन् । यस गा. पा. मा रहेका सामाजिक समावेशीकरणका हिसावले लक्षित क्षेत्र, वर्ग र समुदायको पहिचान भइसकेको छ । लक्षित समुदायको रूपमा दलित तथा विपन्न वर्ग प्रमुख रहेका छन् । अभियानात्मक विकासका रूपमा प्राथमिकता दिई महिला उपर हुने भेदभाव विरुद्धका अभियानबाट केही उपलब्धि प्राप्त भएको छ । तर पनि अपेक्षाकृत उपलब्धिकालागि यो योजनामा लैङ्गिकता र समावेशीकरणलाई समावेश गरिएको हो ।

४.२ समस्या तथा चुनौती

शिक्षकको नियमितता र विषयगत शिक्षक दरवन्दी अभावको कारण पठनपाठनमा बाधा पर्नु, विद्यालय व्यवस्थापन समितिहरूले आफ्ना जिम्मेवारीहरू पूर्ण रूपमा बहन गर्न नसक्नु, केही विद्यालयहरूमा विषयगत शिक्षक व्यवस्था गर्न नसक्नु, ११ र १२ कक्षामा अध्ययनरत छात्र छात्राहरू विचैमा कक्षा छोड्ने प्रवृत्ति बढ्नु, शिक्षाक्षेत्रमा आवश्यक बजेट विनियोजन गर्न नसक्नु, विद्यार्थीहरूलाई शिक्षाको महत्त्वप्रति सचेत गराउन नसक्नु, शिक्षकहरूमा गुणस्तरीय तथा समयानुकूल अध्यापन क्षमतामा विकास हुन नसक्नु, शिक्षामा राजनीतिक प्रभाव र सरकारी नीति नियममा स्थायित्व नहुनु आदि शिक्षा विकासका समस्याहरू हुन् ।

सम्बन्धित निकायबाट पर्याप्त मात्रामा अनुगमन मूल्याङ्कन नहुनु, शिक्षण सिकाइमा पर्याप्त मात्रामा शैक्षिक सामग्रीको अभाव हुनु, शिक्षकले पाठयोजनाको तयारी विना विद्यालयमा जानु, स्थानीय (गाउँले) शिक्षकहरू विभिन्न संघसस्थाहरूका समितिमा सक्रिय रहेका कारण पठनपाठनमा बाधा पर्नु, स्थानीय विद्यालयमा बालबच्चा नपढाइ सदरमुकाम र काठमाडौं लैजाने चलन बढ्नु, साक्षरता दरमा भौगोलिक, जातिगत र लैङ्गिक तहमा विषमता हुनु, प्राविधिक शिक्षाको अभाव, प्राथमिक विद्यालय उमेर समूहका सबै बालबालिका विद्यालयमा ल्याउन नसकिनु, विद्यालय छाड्ने घटना कायमै हुनु, विद्यार्थीको अनुपातमा शिक्षक वितरण हुन नसक्नु, शिक्षकको माग र आपूर्ति बीच सन्तुलन हुन नसक्नु, शैक्षिक संस्थाको वितरणमा वैज्ञानिक नक्साङ्कन हुन नसक्दा अनावश्यक रूपमा छरिएर रहेका विद्यालयमा गरिएको लगानी सदुपयोग हुन नसक्नु, सामुदायिक विद्यालयहरूमा पर्याप्त जनशक्ति, विषयगत जनशक्ति तथा प्राविधिक जनशक्ति उपलब्ध हुन नसक्नु, उपयुक्त भौतिक पूर्वाधार लगायत आवश्यक पर्ने साधन स्रोतको व्यवस्थापन गर्न नसक्नु, स्थानीय विशिष्टता सहितको ज्ञान, सीप र प्रविधिको सम्भावना, विद्यार्थीको रुचि, आवश्यकता तथा अभिभावकको अपेक्षालाई शिक्षण सिकाइमा जोड्न नसक्नु, फरक आवश्यकता भएका नागरिक औपचारिक शिक्षा प्रणालीभित्र समेटिन नसक्नु, स्वआर्जित ज्ञान र सीपको मान्यता र जीवनपर्यन्त सिकाइको अवसर प्रदान गर्न नसक्नु, उत्पादनमूलक जनशक्तिको विकास अपेक्षित रूपमा बृद्धि गर्न नसक्नु, शिक्षामा सैद्धान्तिक ज्ञानको बोझ तथा अनुसन्धान, खोजमूलक तथा व्यवहारवादी सिकाइ प्रणालीको न्यूनता, प्रविधिको प्रयोगमा कमी र योग्यता एवम् व्यावसायिक रूपमा दक्ष शिक्षकको अपर्याप्तता जस्ता शिक्षा क्षेत्रमा चुनौतीका रूपमा रहेका छन् ।

स्वास्थ्यचौकीका भवनहरू साँगुरा र अपर्याप्त अवस्थामा रहेको, सबैलाई पायक पर्ने ठाउँमा भवनहरू नभएको, स्वास्थ्यचौकीहरूमा आवश्यक आधुनिक उपकरण र औषधीहरू उपलब्ध नभएको, आवश्यकता अनुसार शाखाहरू विस्तार गर्न नसकिएको, कतिपय वडामा जनशक्तिको अभावमा बर्थिङ् सेन्टर सञ्चालन गर्न नसकिएको, प्रयास सङ्ख्यामा जनशक्ति उपलब्ध हुन नसकेको, कर्मचारीहरू सुरुवा भइरहने हुँदा सेवा प्रवाहमा समस्या हुने गरेको, सामान्य उपचार बाहेक जटिल स्वास्थ्य समस्याहरूमा उपचार सुविधा उपलब्ध हुन नसकेको, कतिपय वडामा नयाँ संरचना निर्माण गर्नु परेको अवस्थामा प्रयास जग्गा नभएको जस्ता यहाँका प्रमुख स्वास्थ्य विकासका समस्याहरू हुन् ।

विद्यमान भौतिक संचरनाबाट सेवा प्रवाह गर्न कठिनाई हुनु, रोगको निदान गर्नकोलागि न्यूनतम उपकरण र सुविधाहरू उपलब्ध गराउन नसक्नु, समयमै औषधी प्राप्त गर्न नसक्नु, जनशक्ति आवश्यकता अनुसार उपलब्ध

नहुनु, स्वास्थ्य संस्थामा कार्ययत जनशक्ति सरुवा भई रहनु, पाखो तथा भिरालो जमिनमा भौतिक संरचना बनाउन कठिन हुनु, बजेट र जनशक्तिको अभावमा पायक पर्ने स्थानमा स्वास्थ्यचौकीका शाखाहरू, बर्थिङ् सेन्टर लगायत घुम्ती स्वास्थ्यसेवा दिन नसक्नु, आवश्यकता अनुसार औषधीहरूको आपूर्ति बढाउन नसक्नु, भौगोलिक बिकटताले अपाङ्ग, बृद्ध, बृद्धालाई सहज पहुँच पुऱ्याउन नसक्नु आदि यस पालिकामा स्वास्थ्य विकासका चुनौतीका रूपमा रहेका छन् ।

गाउँपालिकाका उच्च पहाडी भूभागमा रहेका बस्तीहरूमा पानीको स्रोतको अभावमा सुविधा विस्तार गर्न कठिनाइ हुनु, सहरी तथा ग्रामीण क्षेत्रका बस्तीहरूको आवश्यकता अनुसारको खानेपानीको स्रोतहरूको व्यवस्था गर्न नसकिनु, बढ्दो शहरीकरण र बसाइँसराइबाट खानेपानी, सरसफाइ र वातावरण सन्तुलनको क्षेत्रमा परेको असरलाई न्युनीकरण गर्न कठिन हुनु, भूबनोट र भागोलिक जटिलताले पूर्ण सरसफाइ र व्यवस्थित ढल निकासको व्यवस्थापन गर्न कठिन हुनु, योजना मर्मत सम्भार तथा दिगो व्यवस्थापनकोलागि उच्चस्तरको जनशक्ति नभएकोले आयोजनामा प्राविधिक अवरोध भएमा अरुको भर पर्नु पर्ने अवस्था रहनु, पालिका र प्रदेश स्तरीय योजनाहरू नियमानुसार ठेक्का, बोल कबोल प्रक्रिया मार्फत जानुपर्ने भएकोले सम्पन्न हुन समय लाग्नु, पहाडी भूभाग, भिरालो जमिन र एकिकृत बस्ती नभएकोले खानेपानीको धारा हरेक घरधुरीमा पुऱ्याउन कठिन हुनु, पालिका अन्तर्गतका उच्चभूभागमा रहेका घरधुरीलाई लिफ्टिङ प्रविधिबाट खानेपानी पुऱ्याउन आर्थिक तथा प्राविधिक रूपले कठिन हुनु, कतिपय वडामा खानेपानीको स्रोतकोलागि अन्य वडामा भरपर्नु पर्दा कानूनी अड्चन आउने सम्भावना रहनु, टोल र समुदायस्तरमा फोहरमैला व्यवस्थापनकोलागि दीर्घकालीन योजनाका साथ कार्यान्वयनमा समस्या आउनु बडिगाडको खानेपानी तथा सरसफाइ सुधारका समस्या तथा चुनौतीका रूपमा रहेका छन् ।

प्राचीन तथा मौलिक कला र जातीय संस्कृतिको जगेर्ना हुन नसक्नु, बाह्य संस्कृतिको प्रभाव र अतिक्रमण बढ्नु, ऐतिहासिक मठ मन्दिरहरूमा संरक्षणको कमी, परम्परागत चाडपर्वहरूले मौलिकता गुमाउदै जानु, कलाकर्महरूको उति सम्मान र संरक्षण हुन नसक्नु, प्राचीन स्मारकहरू अतिक्रमित हुदै जानु, विभिन्न जातजाति तथा अल्पसङ्ख्यक जनसङ्ख्याले बोल्ने भाषा लोप हुने खतरामा हुनु, नेपाली बाहेक अन्य भाषा साहित्यको समुचित विकास हुन नसक्नु, ऐतिहासिक सम्पदा, पुरातात्विक महत्त्वका ठाउँ तथा वस्तुहरू र धार्मिक मठ मन्दिरहरूको उचित संरक्षण र सम्बर्द्धन हुन नसक्दा लोप हुने खतरामा हुनु यहाँको संस्कृति संरक्षणका मुख्य समस्याहरू हुन् ।

प्राचीन सांस्कृतिक सम्पदा एवम् तिनिहरूको स्वामित्वमा रहेको सम्पत्तिको वैज्ञानिक अभिलेखीकरण गर्नु, सांस्कृतिक विचलन रोक्नु, संस्कृति, कला, भाषा, र सम्पदाहरूको मौलिकपना जोगाइराख्नु र अन्तरपुस्ता ज्ञान हस्तान्तरण गर्नु, मुर्त तथा अमुर्त सम्पदाहरूको संरक्षण गरी सोको लाभ समुदायले प्राप्त गर्न सक्ने तुल्याउनु, महत्त्वपूर्ण सम्पदाहरू चोरी तथा नष्टहुनबाट रोक्नु, सांस्कृतिक गुठी तथा जात्राहरूको संरक्षण र निरन्तरता दिनु, सांस्कृतिक सम्पदाहरूको वैज्ञानिक अनुसन्धान, अध्ययन एवम् संरक्षण गर्नु, सांस्कृतिक सम्पदा र प्रचलनहरूको अध्ययन तथा अनुसन्धान साथै संरक्षणको कार्य गर्नु, लोपोन्मुख जाति एवम् पिछडिएका वर्गको भाषा, साहित्य र संस्कृतिको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्नु, बढ्दो शहरीकरण र विश्वव्यापीकरणले प्राचीन सम्पदा र संस्कृतिको थपिएको चुनौतीको सामना गर्नु, प्राचीन सम्पदाको उचित व्यवस्थापन गर्नु, यहाँ बोलिने सबै भाषाको समतामूलक विकास

गर्नु, मौलिक संस्कृतिको संरक्षण र सम्बर्द्धनमा ध्यान पुऱ्याउनु, गा.पा. भित्र रहेका पुरातात्विक तथा सांस्कृतिक सम्पदाको एकीकृत अभिलेख तयार गर्नु आदि संस्कृति संरक्षणका चुनौतीका रूपमा रहेका छन् ।

समाजमा जाँडरक्सी लगायतका विकृतिहरू अझै कायम रहेको, प्राप्त स्रोत र साधनको समुचित प्रयोग तथा परिचालन अपेक्षाकृत नभएको, समावेशीकरणमा सबैलाई समेट्न नसकिएको, लैङ्गिक समानता सम्बन्धी व्यक्तिगत तथा संस्थागत तथ्याङ्कहरूको अभाव रहेको, उपलब्ध तथ्याङ्कहरूमा एकरूपता नभएकाले विश्लेषणमा कठिनाइ परेको, छिटफुट समाजमा अझै जातीय छुवाछुत र भेदभाव रहेको, लैङ्गिक समानता तथा समावेशीकरणको नीति र कार्यक्रममा सबै समुदाय अझै अपेक्षाकृत रूपमा समावेश हुन नसकेको, अन्धविश्वास केही मात्रामा अझै विद्यमान रही आएको, लैङ्गिक तथा समावेशी कानुनी पक्षको ज्ञान र सही प्रयोगमा कमी रहेको, कतिपय समुदाय र महिला पुरुष समान अधिकारको ज्ञान र व्यवहार नभएको, योजनाको तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा विपन्न समुदायको सहभागितामा कमी रहेको, विकासको मुल प्रवाहमा लक्षित समुदाय (यस क्षेत्रमा मूलतः महिला, दलित, विपन्न वर्ग) को अर्थपूर्ण सहभागितामा कमी रहेको, समावेशीकरणकालागि खण्डीकृत तथ्याङ्क नहुनु, तथ्याङ्कको अभावमा सीमान्तीकृत समूहहरूको स्पष्ट पहिचान नसक्नु र उक्त समुदायको सेवा तथा नीतिगत निर्णयमा प्राथमिकता पाउन नसक्नु, महिला तथा वञ्चितीकरणमा परेका समूहको सहभागिता प्रायः औपचारिक प्रतिनिधित्वमा मात्र सीमित रहनु, दलित, लोपोन्मुख तथा जनजाति महिलाहरूको सामाजिक, आर्थिक, राजनीतिक, शैक्षिक एवम् वैयक्तिक स्थिति कमजोर रहनु जस्ता समस्याहरू बडिगाडको लैङ्गिक समानता तथा समावेशीकरणका बाधक बनेका छन् ।

महिला तथा वञ्चितीकरणमा परेका सीमान्तीकृत समूहको राज्य संरचनामा प्रतिनिधित्व बढाउनु, जातीय र वर्गीय विभेद अन्त्य गर्नु, लैङ्गिक हिंसा तथा घरेलु हिंसा अन्त्य गर्नु, विपन्न, सीमान्तीकृत महिलाहरूको आर्थिक अवस्थामा सुधार ल्याउनु, बालबालिका तथा किशोर किशोरीहरूको आधारभूत अधिकार उपभोग गर्न सक्ने वातावरण सिर्जना गर्नु तथा अपाङ्गता प्रतिको सामाजिक दृष्टिकोणमा परिवर्तन ल्याउनु, सामाजिक, आर्थिक र राजनीतिक क्षेत्रमा व्याप्त लैङ्गिकता सम्बन्धी नकारात्मक सोचको अन्त्य गर्नु, लैङ्गिक सम्वेदनशील र लैङ्गिक उत्तरदायी सोचलाई व्यवहारमा उतार्नु, राज्य संयन्त्रहरूमा लैङ्गिक परीक्षण, लैससास विश्लेषण, अनुगमन र मूल्याङ्कनको प्रणालीलाई संस्थागत गर्नु, लैङ्गिक बजेट प्रणालीको अवलम्बन गर्नु, लैससासको दृष्टिकोणलाई मूलप्रवाहीकरण गर्ने सोच, ज्ञान र दक्षता भएका जनशक्तिको व्यवस्थापन गर्नु, विकृति र विसङ्गति विद्यमान रहनु, लैङ्गिक समानता र समावेशीकरणको कार्यक्रम बस्तीस्तरसम्म पुऱ्याउन नसक्नु, अन्धविश्वास, जातिगत संकुचितता निर्मूल नहुनु, कानुनलाई अक्षरस पालना गर्न नसक्नु आदि बडिगाडको लैङ्गिक समानता तथा समावेशीकरणकालागि चुनौती बनेका छन् ।

४.३ सोच

"शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी, सरसफाइ, संस्कृति, लैङ्गिक समानता तथा समावेशीकरणको सुधार — बडिगाडको सामाजिक समृद्धिको आधार" ।

४.४ उद्देश्य

१. साधारण तथा प्राविधिक—व्यवसायिक शिक्षाको विकासद्वारा राष्ट्रिय एवम् अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने दक्ष तथा प्रविधि मैत्री जनशक्ति उत्पादन गर्नु ।
२. बडिगाड गाउँपालिकामा पायकपर्ने स्थानहरूमा स्वास्थ्य सम्बन्धी भौतिक संरचना निर्माण गरी सेवा प्रवाहको क्षमतामा बृद्धि गर्नु ।
३. बडिगाड गाउँपालिका क्षेत्रमा सर्वसुलभ र गुणस्तरीय खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा विस्तार गर्नु ।
४. ऐतिहासिक सम्पदा तथा मौलिक कला संस्कृतिहरूको जगेर्ना र सामाजिक सद्भाव र ऐक्यबद्ध सुदृढ समाजको सिर्जना गर्नु ।
५. महिला तथा वञ्चितीकरणमा परेका समूहको अर्थपूर्ण सहभागिता, आर्थिक समानता, समृद्धि, सामाजिक न्याय र सामाजिक सुरक्षा कायम गरी लैङ्गिक एवम् सामाजिक विभेदको अन्त्य गर्नु ।

४.५ रणनीति

उद्देश्य १ बमोजिमका रणनीतिहरू :

१. दक्ष जनशक्ति उत्पादनकालागि शिक्षण संस्थाहरूको आधुनिकीकरण गरिने तथा तालीमको व्यवस्था गर्ने ।
२. सबैकालागि शिक्षा र जीवनपर्यन्त शिक्षाको अवसर बढाउने ।
३. प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालीममा जोड दिँदै शिक्षालाई ज्ञान, सीप, प्रविधि र अनुसन्धानमा आधारित बनाउने ।
४. गाउँपालिकामा सामाजिक तथा शैक्षिक विकासकालागि उच्च अध्ययन संस्थाको स्थापना गर्ने ।
५. संस्थागत तथा निजी विद्यालयहरूलाई नियमन र व्यवस्थापन गरी सेवामुलक बनाउने ।

उद्देश्य २ बमोजिमका रणनीतिहरू :

१. पालिका क्षेत्र भित्रका वडालाई पायक पर्ने स्थानहरूमा नयाँ भौतिक संरचनाहरू निर्माण गर्ने ।
२. स्वास्थ्य संस्थाहरूको विद्यमान भौतिक संरचनामा आवश्यकता अनुसार थप संरचना विस्तार गर्ने ।
३. स्वास्थ्य संस्थाहरूलाई आवश्यक पर्ने आधुनिक स्वास्थ्य उपकरणको व्यवस्था गर्ने ।
४. स्वास्थ्य संस्थाहरूलाई आवश्यक औषधीहरूको समयमै आपूर्तिको व्यवस्था गर्ने ।
५. स्वास्थ्य संस्थाहरूमा स्वीकृत दरबन्दी अनुसारको जनशक्तिको व्यवस्थापन गर्ने ।
६. औचित्य र आवश्यकताको आधारमा पायक पर्ने स्थानहरूमा शाखाहरू खोलेर पहुँच बृद्धि गर्ने ।

उद्देश्य ३ बमोजिमका रणनीतिहरू :

१. गाउँपालिकाका वडाहरूमा आधारभूत खानेपानीको पहुँच विस्तार गर्ने ।
२. मध्यम देखि उच्च गुणस्तर सहितको खानेपानी सुविधाको पहुँचमा क्रमश बृद्धि गर्ने ।
३. हरेक घरमा एक शौचालय तथा घरेलु फोहरमैलाको व्यवस्थापन गर्ने ।
४. समुदायमा फोहर सङ्कलनको व्यवस्था मिलाई स्वस्थकर वातावरण कायम गर्ने ।

उद्देश्य ४ बमोजिमका रणनीतिहरू :

१. यस गा.पा.मा अभ्यासमा भएका विभिन्न धर्म, भाषा, संस्कृति, कला, साहित्य र परम्पराको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्ने ।
२. विभिन्न ऐतिहासिक, पुरातात्विक, धार्मिक र सांस्कृतिक सम्पदाको पुनःनिर्माण, जीर्णोद्धार र व्यवस्थापन गर्ने ।

उद्देश्य ५ बमोजिमका रणनीतिहरू :

१. लैङ्गिक समता, सशक्तीकरण तथा सामाजिक समावेशीकरण प्रणाली, संरचनाको स्थापना तथा विस्तार गर्ने ।
२. वञ्चितीकरणमा परेका महिलाहरूको सशक्तीकरण तथा अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गर्ने र महिलाले भोग्नु परेका दुर्व्यवहार, भेदभाव र हिंसाको अन्त्य गर्ने ।
३. बालबालिका तथा किशोर किशोरीहरूले भोग्नु परेका दुर्व्यवहार, भेदभाव र हिंसाको अन्त्य गर्ने ।
४. विपन्न, ज्येष्ठ नागरिक, जोखिममा परेका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, एकल महिला, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसङ्ख्यक, दलित, लोपोन्मुख र सीमान्तीकृत जातजातिसम्म प्रभावकारी रूपमा सामाजिक सुरक्षा पुर्‍याउने ।
५. लैससासको परीक्षण गर्ने ।

परिच्छेद पाँच: पूर्वाधार विकास

(सडक तथा पुल, सिंचाइ, भवन तथा सहरी विकास, ऊर्जा, सञ्चार तथा सूचना प्रविधि)

५.१ पृष्ठभूमि

बडिगाड गाउँपालिकाको पूर्वाधार विकासको अवस्था कमजोर रहेको छ । देशको सरकारसँग समेत सीमित स्रोत साधन भएकोले पूर्वाधार विकासमा छुट्याउने गरेको बजेट अपुग देखिन्छ । तर सडकको कुरा गर्दा मध्य-पहाडी राजमार्गले यस गाउँपालिकालाई छोएर गएको छ । फलस्वरूप जिल्ला सदरमुकाम बागलुङ र अन्य स्थानसम्म १२ महिना नै आवत—जावत गर्न सम्भव भएको छ । आवश्यकता अनुसार बजेट तथा जनशक्ति नहुँदा यस क्षेत्रमा सामुदायिक भवन, सिंचाइ, खानेपानी, ऊर्जा, सडक, पुल, स्वास्थ्य तथा शैक्षिक संस्था लगायत विभिन्न पूर्वाधार तथा यातायात विकासका संरचनाहरूको निर्माण अत्यन्त सुस्त गतिमा छ ।

गाउँपालिकामा रहेका सरकारी तथा सामुदायिक पूर्वाधारका संरचनाहरू समेत मर्मत सम्भारको पर्खाइमा रहेका छन् । त्यस्तै सिंचाइतर्फ यहाँ पिपलटारी सिंचाइ आयोजना, लिफिटड सिंचाइकोलागि बडिगाड खोला, दरमखोला र गिरड्दीखोला, छिसफाँट सिंचाइ कुलो, भिमखोला — चित्तौर सिंचाइ कुलो, कुल बाँध — हिउँदे सिंचाइ, सिरधारादेखि घर्तीटोलसम्म सिंचाइ आदि रहेका छन् । यस क्षेत्रमा गाउँपालिकाको केही वडाहरूमा सामुदायिक भवनहरू सञ्चालनमा छन् । यी भवनहरू विभिन्न संघ-संस्था एवम् समूहहरूले आ—आफ्नो प्रयोजनकोलागि उपयोग गर्दै आइरहेका छन् । वडा नं. १ बाहेक नौ वटै वडामा कार्यलयहरू नभएकोले एउटै डिजाइनमा निर्माण प्रक्रिया अगाडि बढाइएको अवस्था छ । भौगोलिक विकटताको कारण यस क्षेत्रमा ठूला खेल मैदान तथा कर्भडहलहरू निर्माण भएका छैनन् । यहाँ सम्म कि फुटबल खेल्ने स्तरीय मैदान समेत नभएको अवस्था छ तर स—साना खेल मैदानहरू भने उपलब्ध छन् । त्यसरी नै ५६ वटा झोलुङ्गे पुलहरू र ११ वटा पक्की पुलहरू निर्माण भइसकेका छन् ।

जिल्ला कृषि विकास कार्यालय बागलुङको २०७३ सालको तथ्याङ्क अनुसार बडिगाड गाउँपालिका क्षेत्रमा रहेको खेतीयोग्य कुल जमिन २१८३ हेक्टर छ जसमा २०.६% अर्थात् ४५० हेक्टर खेत र बाँकी ७९.२% अर्थात् १७३३ हेक्टर जमिन पाखोबारीको रूपमा रहेको छ । यस पालिका अन्तर्गत १२.३४ वर्ग कि.मी. कुल क्षेत्रफल रहेको वडा नं. १ मा हाल कुनै सिंचाइको व्यवस्था छैन भने आयोजना सञ्चालनमा समेत छैन । यसैगरी वडा नं. २ को कुल क्षेत्रफल ६९३ वर्ग किमी छ भने यहाँ पिपलटारी सिंचाइ आयोजना बहुवर्षीय योजनाको रूपमा सञ्चालनमा छ । यस वडामा लिफिटड सिंचाइकोलागि बडिगाड खोला, दरमखोला र गिरड्दीखोला थप स्रोतको रूपमा रहेका छन् ।

वडा नं. ३ जसको कुल क्षेत्रफल १८.८६ वर्ग किमी छ भने यस वडामा पनि मौसमी सिंचाइमा भर पर्नु पर्ने अवस्था छ भने कुनै सिंचाइका आयोजनाहरू सञ्चालनमा रहेको अवस्था छैन । वडा नं. ४ जसको कुल क्षेत्रफल १८.२ वर्ग किमी रहेको छ भने यसमा पनि हाल कुनै सिंचाइ आयोजना सञ्चालन भएको अवस्था छैन । यसैगरी वडा नं. ५ जसले २३.४७ वर्ग किमी क्षेत्रफल ओगटेको छ र यस वडामा सिंचाइकोलागि एक नहर कुलो र अन्य सामान्य सिंचाइका कुलाहरू रहेका छन् । यस क्षेत्रमा लघु सिंचाइको सम्भावना भएका

स्रोतहरूमा लब्धिखोला, खहरेखोला, कालिमाटीखोला र दांगरखोला रहेका छन् भने सिंचाइको गुरुयोजना तयार गरी कुल क्षमता बारे थप अध्ययन गर्नुपर्ने अवस्था छ ।

यसैगरी ८.३५ वर्ग किमी क्षेत्रफल ओगटेको वडा नं. ६ मा सिंचाइकोलागि कुलबाँध-छिसफाँट सिंचाइ कुलो, भिमखोला — चिच्चौर सिंचाइ कुलो, कुल बाँध — हिउँदे सिंचाइ कुलो उपलब्ध भए तापनि यिनीहरूको कुल क्षमताको अध्ययन गर्न बाँकी छ । यसैगरी वडा नं. ७ को कुल क्षेत्रफल २४.९३ वर्ग किमी रहेको छ । यस वडामा समेत खेतीयोग्य जमिन मध्ये अधिकांश पाखोबारी रहेको र मौसमी सिंचाइमा भर पर्नु पर्ने अवस्था छ । भीमखोला सिंचाइकोलागि स्रोत भए तापनि विस्तृत अध्ययन भएको अवस्था छैन ।

यस पालिका अन्तर्गत ३८.८९ वर्ग किमी क्षेत्रफल ओगटेको वडा नं. ८ को खेतीयोग्य जमिन पाखोबारीको रूपमा रहेको छ भने सिंचाइकोलागि मौसमी वर्षाको भर पर्नु पर्ने अवस्था छ । नजिक पर्याप्त स्रोत नभएको र लिफ्टिङ समेत खर्चिलो हुने हुँदा यस वडामा कुनै सिंचाइको आयोजना सञ्चालनमा छैन । यसैगरी वडा नं. ९ मा सिरधारादेखि घर्तीटोलसम्म सिंचाइ कुलो रहेको अवस्था छ भने पार ताप्नेदेखि बल्घाससम्म कुलो निर्माण गर्न सकिने अवस्था छ । यसैगरी धापपाटामा दर्लिङ खोलाबाट र मालारानीसम्म बडिगाड खोलाबाट लिफ्टिङ पद्धतिबाट सिंचाइ गर्न सकिने सम्भावना छ । मायाँखर्क, मात्चौर, ठुल्चौर अलिछ्वांगमा समेत सिंचाइ कुलो सञ्चालनमा ल्याउन सकिने अवस्था छ । जम्मा १३.३६ वर्ग किमी क्षेत्रफल रहेको वडा नं. १० मा पनि सिंचाइको व्यवस्था एवम् आयोजना सञ्चालनमा रहेको अवस्था छैन ।

कुल जनसङ्ख्या ३०९०६ र जम्मा घरको सङ्ख्या ६२२८ रहेको यस गा.पा.को क्षेत्रफल १७८.६७ वर्ग किलोमिटर छ। यस गा.पा.बाट विगत १० वर्षमा ३३२ परिवार आफ्नो मूलथलो छाडेर बसाइ सराइ गरेको अवस्था छ। यस गा.पा.मा वर्तमान अवस्थामा ठूलो शहरी विकास भने भै नसकेको अवस्था छ। समयको गति सँगै शहरीकरणको झझल्को भने देखिन थालेको छ। हाल रहेका साना व्यापारिक केन्द्रहरू न्वारा, खाल बजार, खार, खौलार आदि जस्ता स्थानहरू लगायत अन्य स्थानहरूमा योजनाबद्ध किसिमले बस्तीहरूको विकास गर्दै जानुपर्ने छ। वर्तमान अवस्थामा विद्यमान भवनहरूको अवस्था नाजुक किसिमको छ। ठूलो स्रोत र साधनहरू भवन निर्माणमा खर्च गर्न पर्ने अवस्था छ। कतिपय वडा कार्यलयहरूको आफ्नो भवन समेत नभएको अवस्था छ।

बडिगाड गाउँपालिकामा जलविद्युत तथा वैकल्पिक ऊर्जा विकासको प्रचुर सम्भावना रहेको छ । यस गा. पा. मा १४ वटा लघु-जलविद्युत आयोजनाहरू सञ्चालनमा रहेका छन् । लघु-जलविद्युत आयोजनाबाट मात्र ६३० कि. वा. विद्युत उत्पादन भई ५८७७ घरपरिवार लाभान्वित हुन पुगेका छन् । कुतखोला, दर्लिङखोला, लब्धिखोला, रणसिंहखोला, फोर्साखोला, नरसिंहकुटखोला, भीमघाटखोला, गिरड्दीखोला, बडिगाड नदी लगायत अन्य खोलानालाहरू जलविद्युत उत्पादनकालागि उपयुक्त क्षेत्रहरू हुन् ।

बडिगाड गाउँपालिका जलविद्युतको अलावा सौर्य ऊर्जा र वायु ऊर्जाकोलागि पनि उत्तिकै सम्भावना भएको क्षेत्र हो । यहाँका उच्च पहाडी समथर भूभागहरूबाट प्रशस्त वैकल्पिक ऊर्जा उत्पादन गरी गा. पा. का साथै समग्र राष्ट्रकै ऊर्जा विकासमा महत्त्वपूर्ण योगदान हुन सक्नेछ ।

बडिगाड गाउँपालिकामा सवल पक्षको रूपमा रेडियो, एफ एम, टेलिभिजन तथा स्थानीय पत्रिकाका माध्यमबाट सर्वसाधारणको सञ्चारमा पहुँच विस्तार हुँदै गएको छ । त्यस्तै, नेपाल टेलिकम तथा एनसेलको पहुँच गा. पा. का सबै वडाहरूमा रहेको, गा. पा. को खरबाड बजारमा दूरसञ्चारको एडिएसएल तथा पिएसटिएन सर्भिस रहेको, गा. पा. का केही विद्यालयमा आइसिटी (ICT) कक्षा सञ्चालन र कम्प्युटर कक्षा सञ्चालन भएको, विद्यार्थीहरूलाई अतिरिक्त अध्यापन शुरुआत भएको आदि राम्रा पक्षहरू रहेका छन् ।

त्यस्तै यस गा. पा. को कमजोर पक्षको रूपमा आमसञ्चार माध्यम पूर्णरूपमा मर्यादित, जिम्मेवार, जवाफदेही हुन नसक्नु, भौगोलिक विकटताको कारण सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विस्तारलाई द्रुतता दिन समस्या रहेको, दूरसञ्चार सेवामा सबै नागरिकको पहुँच पुग्न नसक्नु, सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा सूचना प्रविधिको न्यून उपयोग हुनु, हुलाक सेवालार्इ विविधीकरण गर्न नसक्नु, यस क्षेत्रसँग सम्बन्धित दक्ष जनशक्तिको अभाव रहेको, जनचेतना तथा सचेतनाको अभाव, सूचना तथा सञ्चारको संरचनागत विकासका पूर्वाधारमा कमी, युवा जनशक्तिको पलायन, केही वडाका विकट स्थानहरूमा मोवाइलको नेटवर्क ज्यादै कमजोर, अप्टिकल फाइबर पुग्न नसकेको, विद्यालयहरूमा इन्टरनेटको नियमित आपूर्तिको अभावमा आइसिटी कक्षा सञ्चालन गर्न बाधा आदि रहेका छन् ।

५.२ समस्या तथा चुनौती

प्रयास मात्रामा आर्थिक, प्राविधिक एवम् भौतिक स्रोतको अभाव रहेको, वर्तमान अवस्थामा अति सीमित मात्रामा यातायत सञ्जाल विकास भएको, कालोपत्रे भएको सडक शुन्य रहेको, भौगोलिक विकटता भएको, कच्ची सडकमात्र भएकोले यहाँको सडकको भाडादर महङ्गो रहेको, क्षमता भन्दा बढी यात्रुहरू बोकी जोखिमयुक्त यात्रा गर्ने प्रवृत्ति बढ्दो रहेको, सवारी नियमको बेवास्ता गर्ने प्रवृत्ति बढ्दो रहेको, निर्माण भइसकेका सडकहरू मर्मत तथा संरक्षणको अभावमा भएको, अधिकांश निर्माणाधिन सडकहरू बजेट नपुगेका कारण सुस्त गतिमा निर्माण भइरहेको आदि यस पालिकाका सडक तथा पुल व्यवस्थापनका समस्या हुन् ।

उच्च पहाडी एवम् हिमाली कठिन भौगोलिक अवस्थाका कारण निर्माण कार्य खर्चिलो हुनु, निर्मित संरचनाहरूको मर्मत-सम्भार र सुरक्षाकालागि स्रोत—साधनको पर्याप्त व्यवस्था नहुनु, बाह्रै महिना भरपर्दो र सुरक्षित सडक संरचना निर्माण गर्नु, छरिएर रहेका बस्तीहरूमा सडक विस्तार गर्नु, प्राकृतिक प्रकोप एवम् जलवायु परिवर्तनको पक्षलाई समेत ध्यानमा राखी सडक निर्माण गर्नु, साथै पहिले निर्माण भएका साँघुरा बाटाहरू चौडा गर्ने क्रममा दिनु पर्ने जग्गा, संरचना आदिको क्षतिपूर्ति व्यवस्थापन गर्नु यस पालिकाका सडक तथा पुल व्यवस्थापनका चुनौतीका रूपमा रहेका छन् ।

सिंचाइ गुरुयोजना बनाई योजनाबद्ध विकास तथा योजना गर्न नसक्नु, सिंचाइ योजनाहरूको स्रोतहरूको पूर्णरूपमा मर्मत गरी यसको पहुँचमा उलेख्य सुधार गर्न नसकिएको, परम्परागत कृषक कुलोहरूको आधुनिकीकरण तथा सुधार गर्न नसकिएको, पालिका स्तरीय तथा प्रदेश स्तरीय सिंचाइ योजनाहरू सञ्चालनमा रहेको तर प्रतिफल प्राप्त गर्न नसकिएको, सिंचाइका थप स्रोतहरूको पहिचान भएको तर प्राविधिक पक्षको विश्लेषण गर्न नसकिएको, सिंचाइ आयोजना सञ्चालनकोलागि वडाहरूमा योजनाहरूको रेखदेख तथा अनुगमनकोलागि उपभोक्ता समितिहरू गठन भएको तर समितिलाई थप क्रियाशील बनाउन बाँकी रहेकोछ ।

सिंचाइका गुरुयोजना बनाई योजनाबद्ध विकास तथा व्यवस्थापन गर्न नसक्नु, सिंचाइको अभावमा कृषि उत्पादकत्व कम हुँदा कृषकहरूलाई कृषि पेशामा आकर्षित गर्न नसक्नु, उच्च भूभागमा रहेका वडाहरूमा सतह सिंचाइको सम्भावना नहुने हुँदा लिफ्टिङ विकल्प खर्चिलो बन्नु, शहर बजार नजिकका खोला नालाहरूबाट नदीजन्य निर्माण सामग्रीको अत्याधिक प्रयोगबाट खोलाको सतह गहिरिदै जाँदा सतह सिंचाइका सम्भावना भएका खेतीयोग्य जमिनमा समेत योजनाहरू जोखिममा पर्नु, सडक पूर्वाधारको निर्माणको क्रममा कतिपय परम्परागत कुलोहरूको संरचनाहरू विग्रनु, भौतिक पूर्वाधारको तुलनामा सिंचाइ पूर्वाधार प्रति स्थानीय निकाय र समुदायको समेत चासो कम हुनु, सिंचाइ शुल्क निर्धारण गरी लघु सिंचाइ आयोजनाहरू सञ्चालन गर्न सामूहिक कोषको व्यवस्था गर्न समुदायको चासो नहुनु जस्ता चुनौतीहरू विद्यमान रहेका छन् ।

गा.पा.मा विद्यमान अवस्थामा शहरी विकासको पूर्वाधार विकास गर्न आवश्यक आर्थिक समस्या, एकै पटकमा सेवा प्रदान गर्न बनाउन पर्ने भवनहरू र तिनीहरूकोलागि आवश्यक मानव स्रोत एवम् साधनहरूकोलागि गनु पर्ने लगानी आदि पुन्याउन सक्षम हुन नसक्नु बडिगाडका शहरी विकासका समस्याका रूपमा रहेको देखिन्छ ।

शहरी विकास गर्ने कामकोलागि आधुनिक सबै सेवाहरू उपलब्ध गराउनु पर्ने भएकोले धेरै रकमको आवश्यकता पर्ने भएकोले यो ठूलो चुनौतीको विषय हो । यसको पहाडी एवम् उच्च पहाडी भौगोलिक अवस्था, उच्च प्रविधिहरू, जन शक्तिहरूको परिपूर्ति जस्ता विषयहरू समेत चुनौतीका विषयहरू हुन् । शहरी पूर्वाधारको निर्माण पश्चात् शहर बसाल्नु, सडक, चुस्त यातायात सुविधा, पर्याप्त गुणस्तरीय खानेपानी, गुणस्तरीय बिजुली तथा सूचना प्रणालीको व्यवस्था गर्नु, सबै नागरिकको शिक्षा स्वास्थ्यमा पहुँच पुन्याउनु, प्रत्येक शहरमा दिगो आय तथा रोजगारका अवसर सिर्जना गरी पोखरा क्षेत्र वरिपरि केन्द्रित बसाइँसराइको चापलाई न्यूनीकरण गर्नु, प्रविधिमा आधारित उत्पादन प्रणाली र गतिशील आर्थिक गतिविधि रहेको शहर बनाउनु, सुरक्षित प्रदूषणमुक्त र उपलब्ध साधन स्रोतहरूको उचित उपयोग तथा दिगो व्यवस्थापन भएको शहर बनाउनु, सरकारी स्तरमा नयाँ शहर र स्टाटलाइट सिटीको निर्माण गर्नु आदि शहरी विकास क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् ।

पर्याप्त मानव, आर्थिक र भौतिक स्रोत नभएको, समग्र जलस्रोत तथा नदी व्यवस्थापनको गुरुयोजना निर्माण गरी योजनाबद्ध विकास हुन नसक्नु, जलविद्युत उत्पादनकोलागि पर्याप्त आर्थिक स्रोत तथा लगानीको अभाव रहनु, चालु आयोजनाका कारण आयोजना क्षेत्र भन्दा माथि पानीको स्रोत व्यवस्थापन नभएको, बाढी तथा पहिरो प्रकोप जोखिम युक्त भूबनौट भएको र नाङ्गो तार, काठको पोलको कारण दुर्घटना हुने सम्भावना बढी भएको, भौगोलिक विविधताका कारण विद्युत उत्पादन खर्चिलो भएको, ऊर्जा विकासका लागि सक्षम नेतृत्व नभएको, गा. पा. को समग्र ऊर्जाको क्षमताको पहिचान नभएको, विद्युत प्रसारण भएका अधिकांश क्षेत्रमा २ फेज लाइनको मात्र प्रसारण भएको आदि बडिगाडमा ऊर्जा विकासका समस्याका रूपमा रहेको देखिन्छ ।

ऊर्जा विकास सरकारको प्राथमिकतामा नपर्नु, अनुदान प्रदान गर्ने सम्पूर्ण अधिकार संघ सरकारमा निहित रहनु, ऊर्जा माग बारे तथ्याङ्क यकिन नहुँदा ऊर्जा विकासको रणनीति नै नहुनु, सर्वेक्षण अनुमतिदेखि विद्युत खरिद सम्झौता, जग्गा व्यवस्थापन र वातावरणीय अध्ययन कार्य झन्झटिला र केन्द्रिकृत हुनु, ऊर्जा विकास बारे ठोस/उपयुक्त योजना, नीति र निर्देशिकाहरूको अभाव हुनु, विभिन्न नीति नियमहरू एक आपसमा बाझिएर

अन्यौलको अवस्था सिर्जना हुनु, शहरीकरण तथा आर्थिक गतिविधिको विस्तारका कारण बढ्दै गएको विद्युतको माग पुरा गर्नु, आयोजना निर्धारित समय र लागतमा सम्पन्न गर्नु, सरोकारवाला निकायबिच समन्वय र प्रभावकारी नियमनको व्यवस्थापन गर्नु, जलविद्युत उत्पादनमा पर्याप्त मात्रामा वैदेशिक र निजी क्षेत्रको लगानी आकर्षित गर्नु, ऊर्जाको अभावमा समग्र अर्थतन्त्र प्रभावित हुनु, कलकारखाना नखुल्नु र कृषि प्रभावित हुनु, भौगोलिक विकटता र बस्ती छरिएको भएकाले एकीकृत सेवा प्रदान गर्न गाह्रो हुनु, खाना पकाउन स्वच्छ ऊर्जाको व्यवस्थापन गर्नु आदि यहाँका ऊर्जा विकासका चुनौतीहरू हुन् ।

भौगोलिक विकटताको कारण सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विस्तारलाई द्रुतता दिन समस्या भएको, यस क्षेत्रसँग सम्बन्धित दक्ष जनशक्तिको अभाव रहेको, जनचेतना तथा सचेतनाको अभाव भएको, सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा सूचना प्रविधिको न्यून उपयोग हुनु, सूचना तथा सञ्चारको संरचनागत विकासका पूर्वाधारमा कमी भएको, युवा जनशक्ति पलायनको समस्या रहेको, सूचना प्रविधिको विकास र साईबर सुरक्षाकोलागि पर्याप्त संरचनागत व्यवस्थाको कमी हुनु, गा. पा. का केही स्थानहरूमा मोबाइल नेटवर्क अनियमित तथा ज्यादै कमजोर भएकाले सेवा प्रयोगमा समस्या भएको, अप्टिकल फाइबर अझसम्म पुग्न नसकेको, विद्यालयहरू नेटको अभावमा आइसिटी कक्षा सञ्चालन गर्न बाधा भएको जस्ता सञ्चार तथा सूचना प्रविधिको विकासका समस्याहरू हुन् ।

भौगोलिक विकटता हुनु, सूचना तथा सञ्चार सम्बन्धी नीतिगत एवम् कानुनी रिक्तता पुरा गर्नु, पर्याप्त स्रोत (बजेट) सङ्कलन तथा त्यसको परिचालनमा समस्या आउन सक्नु, गा.पा. भित्र सूचना तथा सञ्चारपहुँचको एकीकृत र अद्यावधिक विवरण तयार पार्नु र सञ्चार माध्यमहरूलाई ग्रामीण भेगसम्म विस्तार गर्नु, विभिन्न क्षेत्रहरू (शिक्षा, स्वास्थ्य, कृषि, पर्यटन आदि) का नीतिगत अस्पष्टता हुनु, अप्टिकल फाइबर विस्तारमा हुन सक्ने ढिलाइ, सेवा प्रवाहकोलागि बस्ती छरिएर रहनु, सामाजिक सञ्जालको बढिसँगै यस मा बढ्दै गएको दुरुपयोग नियन्त्रण गर्नु, सूचना तथा सञ्चार क्षेत्रमा विकसित नविनतम प्रविधि समय सापेक्ष प्रयोग गर्नु, तात्कालिक अवस्थामा प्राविधिकहरूको अभाव हुनु, श्रमजिवी पत्रकारहरूको हक हित संरक्षण गर्नु, विद्युत प्रसारण भरपर्दो नहुनु साथै प्राय स्थानहरूमा 2-Phase Line मात्र हुनु, गा. पा. को ऐतिहासिक महत्त्वका वस्तु र सेवाहरूलाई डिजिटल अर्काइभमा सुरक्षित राख्नु, साईबर सुरक्षा सम्बन्धी संस्थागत संरचना तयार गरी आम जनतामा यस सम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि गर्नु, विद्युतीय सञ्चार माध्यमको अनुगमन गर्नु, त्यसको गुणस्तर, त्यसमा गरेको लगानी, प्रयोग भएको प्रविधि र जनशक्तिको बारेमा अनुगमन गर्नु आदि सञ्चार तथा सूचना प्रविधि विकासको चुनौती हुन् ।

५.३ सोच

"सडक तथा पुल, सिंचाइ, भवन तथा सहरी विकास, ऊर्जा, सञ्चार तथा सूचना प्रविधिको व्यवस्थित पूर्वाधार — बडिगाडको समग्र विकासको आधार" ।

५.४ उद्देश्य

१. केन्द्र, गण्डकी प्रदेश तथा बडिगाड गाउँपालिकाको अन्तरसम्बन्धका आधारमा पूर्वाधार विकास गरी आर्थिक तथा सामाजिक विकासका अवसरमा नागरिकको सहज पहुँच पुऱ्याउनु ।
२. बडिगाड गाउँपालिकामा सिंचाइ प्रणालीको विकास र व्यवस्थापनबाट कृषिजन्य उत्पादनमा बृद्धि गर्नु ।

३. बडिगाड गाउँपालिका क्षेत्रमा सुरक्षित, सुलभ र वातावरणमैत्री एकीकृत आवास तथा बस्ती विकास गर्नु ।
४. ऊर्जा उत्पादन तथा बजारिकण मार्फत ऊर्जा सुरक्षा सहित, ऊर्जा विकासबाट आत्मनिर्भरता हासिल गरी समग्र विकास तथा आर्थिक समृद्धि हासिल गर्नु ।
५. सूचना तथा आमसञ्चार प्रविधिमा सबै नागरिकको पहुँच तथा उच्चतम उपयोग सुनिश्चित गरी आमनागरिकको जीवनस्तरलाई सहज बनाउनु ।

५.५ रणनीति

उद्देश्य १ बमोजिमका रणनीतिहरू :

१. बडिगाड गाउँपालिकामा आवश्यक सडक सञ्जाल एवम् पुल निर्माण गरी स्थानीय जनताको सुविधा तथा समावेशी विकास, आयआर्जन तथा रोजगारी सिर्जना गर्नु ।
२. बाह्रै महिना आवत-जावत गर्नकोलागि मोटर-पुल एवम् आवश्यकता अनुरूप पक्की झोलुङ्गे पुलको निर्माण गर्नु ।

उद्देश्य २ बमोजिमका रणनीतिहरू :

१. परम्परागत सिंचाइ संरचनामा सुधार गर्नु ।
२. नयाँ वैकल्पिक सिंचाइ स्रोतको पहिचान गर्नु ।
३. कृषियोग्य जमिनमा सिंचाइको पहुँच बृद्धि गर्नु ।
४. दिगो सिंचाइ प्रणालीको विकास तथा व्यवस्थापन गर्नु ।

उद्देश्य ३ बमोजिमका रणनीतिहरू :

१. बडिगाड गा.पा.मा एकीकृत आवास तथा बस्ती विकास गरी अनधिकृत, अव्यवस्थित र छरिएर रहेका विपन्न र सीमान्तकृत घर परिवारलाई एकताबद्ध गर्नु ।
२. स्थानीय निर्माण सामग्रीको अधिकतम प्रयोग गरी स्थानीय वास्तुकला र नवीनतम प्रविधि मिश्रित सुरक्षित र किफायती भवनहरू निर्माण गर्नु ।
३. एकीकृत सेवा प्रदायक बहुपयोगी र बहुउद्देश्यीय भवन निर्माण गरी एकीकृत जनसेवा प्रदान गर्नु ।

उद्देश्य ४ बमोजिमका रणनीतिहरू :

१. यस क्षेत्रमा उपलब्ध सम्पूर्ण ऊर्जा स्रोतको पहिचान, उत्पादन क्षमताको आकलन र वर्तमान तथा भविष्यमा ऊर्जा माग र आपूर्ति सम्बन्धी डाटाबेस तयार गर्ने र सरोकारवालाहरूको क्षमता अभिवृद्धि र संस्थागत विकासमा जोड दिनु ।
२. मझौला तथा ठूला ऊर्जा विकासको दीर्घकालीन योजना तथा निर्माण तथा सञ्चालन मोडल तयार गरी विद्युत उत्पादन समिश्रणको माध्यमबाट ऊर्जा सुरक्षाको प्रत्याभूति गर्नु ।

उद्देश्य ५ बमोजिमका रणनीतिहरू :

१. सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको सेवालालाई सर्वसुलभ, गुणस्तरीय र भरपर्दो बनाई प्रविधिको उच्चतम सेवा प्रयोग गर्नु ।

२. सम्पूर्ण नागरिकहरूको इन्टरनेट सेवामा सर्वसुलभ तथा नियमित पहुँच स्थापना गरी सूचना प्रविधिको उच्चतम सेवा प्रयोग गर्नु ।
३. आम सञ्चार माध्यमलाई स्वच्छ, सक्षम, निस्पक्ष, मर्यादित, विश्वसनीय बनाई स्थानीय तहमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि र सेवाहरू शतप्रतिशत सबै नागरिकको पहुँचमा पुऱ्याउनु ।
४. विज्ञापन बजार तथा चलचित्र क्षेत्रको पूर्वाधार विकास गरी उद्योगको रूपमा विकास तथा प्रवर्धन गर्नु।

परिच्छेद छः शासकीय सुधार तथा अन्तर सम्बन्धित क्षेत्र

(वन तथा भू-संरक्षण, विपद् व्यवस्थापन, शासकीय सुधार, प्रशासकीय सुशासन, वित्तीय सुशासन)

६.१ पृष्ठभूमि

यस गाउँपालिकाभित्र सरकारद्वारा व्यवस्थित राष्ट्रिय वन र सामुदायिक वन गरी कुल क्षेत्रफलको लगभग ५७ प्रतिशत वन क्षेत्र छ। सामुदायिक वनका ६१ वटा उपभोक्ता समूह कार्यरत छन्। राष्ट्रिय तथा सामुदायिक वनको संरक्षणकालागि वन ऐन २०४९ छ। त्यसैअनुसार विभिन्न नियमहरू बनाइएका छन्। जिल्ला वन कार्यालय तथा सब-डिभिजन वन कार्यालयसँगको समन्वयमा स्थानीय वन उपभोक्ता समितिहरूले सामुदायिक वनका कार्ययोजना बनाएका छन्। खुला रूपमा चरिचरन, आगलागी, फडानी गर्ने कुनै पनि व्यक्तिलाई सामुदायिक वनको कार्ययोजनाअनुरूपको दण्ड र सजायको व्यवस्था गरिएको छ। त्यस्तै, वन्यजन्तु ओसारपसारमा संलग्न हुने व्यक्तिलाई पनि वन तथा वन्यजन्तुसँग सम्बन्धित नीति नियम अनुरूप कारवाही गर्ने व्यवस्था छ। अनुगमनको काम जिल्ला वन कार्यालय बागलुङ तथा सबडिभिजन वन कार्यालय खर्बाडले गर्ने गरेका छन्।

गाउँपालिकाको वार्षिक विकास योजनामा वनसम्बन्धी कार्यक्रम खासै केही छैनन्। तर पनि विभिन्न वडामा नयाँ निर्माण गरिएका मोटर बाटोबाट हुने बाढीपहिरोका न्यूनीकरणकालागि स्थानीयस्तरबाट वृक्षारोपण कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ। वन स्रोतको व्यवस्थापनकालागि झाडी-फडानीको कार्यक्रम वार्षिक रूपमा सञ्चालन गरिएको छ। वन क्षेत्रको दिगो विकासकालागि आधुनिक चुलो निर्माणको काम सम्पन्न गरिएको छ।

वन विकास अन्तर्गत LJVAR नामक संस्थाले केही व्यक्तिलाई जनही रु १५ हजारका दरले आर्थिक सहयोग उपलब्ध गराएको छ। वनको संरक्षण तथा उपयोगबाट सामुदायिक वनका कोषमा जम्मा भएको रकम बाटोघाटो, बिजुलीजस्ता अन्य पूर्वाधारका काममा पनि प्रयोग गरिएको छ। स्थानीय स्तरका पशुपालन र अन्य व्यवसाय पनि वनबाट लाभान्वित भएका छन्।

यस क्षेत्रमा प्रत्येक वर्ष हुने गरेको प्राकृतिक विपद्हरूमा पहिरो, भूक्षय र नदी कटान मुख्य रूपमा लिन सकिन्छ। यसबाट मानिस तथा पशुहरूको मृत्यु र खेती योग्य जमिनहरूमा नकारात्मक असर मात्र नगरी विकासका संरचनाहरूलाई समेत क्षति गरी ठूलो मात्रामा आर्थिक विनास पनि हुँदै आएको छ। अरू प्राकृतिक विपद्हरूको तुलनामा यस क्षेत्रमा पहिरो तथा भूक्षय जस्ता विपद्का घटनाहरू र त्यसबाट भएको मानवीय क्षति मुख्य रहेको पाइन्छ। पहिरो, भूक्षय तथा बाढी जस्ता विपद्हरू प्रत्येक मनसुनको वेला हुने गर्दछ। खास गरी त्यस्ता विपद्हरू प्रत्येक वर्षको ज्येष्ठ महिनादेखि आश्विन महिनासम्म र सबैभन्दा बढी भाद्र महिनामा पहिरो, बाढी र भूक्षय जस्ता विपद्हरू हुने गर्दछ र धनजनको क्षति पनि त्यसै अवधिमा धेरै हुने गर्दछ। यसरी हुने गरेका मानवीय तथा भौतिक क्षतिलाई न्यूनीकरण गर्नकालागि स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ बमोजिम गाउँपालिकाको कोषमा जम्मा भएको रकम गाउँपालिका विपद् कोष खडा गरी सोही कोष मार्फत यस्ता प्रकारका क्षतिमा खर्च गर्दा प्रभावकारी हुनेदेखि विपद् कोष व्यवस्थापन कार्यविधि २०७४ लागु गरिएको छ।

सन् २०१० मा नेपाल सरकारद्वारा प्रकाशित राष्ट्रिय अनुकुलन कार्ययोजना अनुसार बाग्लुङ जिल्लामा जलवायु परिवर्तनका कारण पहिरोको सबै भन्दा बढी जोखिम रहेको छ। बडिगाड गा.पा. मा पनि पहाडी भूभाग बढी मात्रामा रहेकोले पहिरोको जोखिमलाई नै प्रमुख मान्न सकिन्छ। यसैगरी यस क्षेत्रमा खडेरी र हिम ताल विष्फोटनको न्यून तथा बाढीको अत्यन्तै न्यून जोखिम रहेको छ।

तालिका ३: बाग्लुङ जिल्लामा जलवायु परिवर्तनको असरबाट हुनसक्ने जोखिमको मात्रा

क्र.सं.	जलवायु परिवर्तनको असर	जोखिमको मात्रा
१.	पहिरो	उच्च
२.	खडेरी	न्यून
३.	हिम ताल विष्फोटन	न्यून
४.	बाढी	न्यून

बडिगाड गाउँपालिकाको अबको कार्यदिशा भनेको सार्वजनिक प्रशासनलाई स्वच्छ, सक्षम, निष्पक्ष, पारदर्शी, भ्रष्टाचारमुक्त, जनउत्तरदायी र सहभागितामूलक बनाउँदै पालिकाबाट प्रवाह हुने सेवा सुविधामा जनताको समान र सहज पहुँच सुनिश्चित गरी सुशासन प्रत्याभूत गर्नुहुनेछ। सबै जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीको कुशल शासकीय व्यवस्थापनद्वारा नागरिकका सामाजिक तथा आर्थिक आकांक्षा पूरा गर्न र शासन सञ्चालनकालागि विद्यमान पद्धति र औजारलाई समयसापेक्ष बनाउँदै लैजानु आवश्यक छ।

शासकीय निर्णयहरू तथा कार्यान्वयन प्रक्रियालाई पारदर्शी बनाउन नियमित सूचना प्रवाह, सार्वजनिक सुनुवाइ, सामाजिक लेखा परिक्षण जस्ता नविन शासकीय उपक्रमहरू सञ्चालन गरी सुशासन प्रत्याभूत गर्न बडिगाड गाउँपालिका अग्रसर रहेकोछ। जवाफदेहीताको संस्कृति विकास गर्नुका साथै नागरिक-मैत्री शासन, संघीय शासन प्रणाली अनुरूपको सेवाप्रवाह, कानुनी शासनको प्रत्याभूति र समन्वय तथा सहकार्यलाई व्यवस्थित गर्दै प्रशासकीय सुशासन सुनिश्चित गर्नुपर्दछ। नागरिकको समृद्धि तथा सुखी जीवनको सुनिश्चितता गर्नु प्रशासनिक सुशासन बडिगाडको प्रमुख लक्ष्य हो। सुशासन कायम गरी सेवा प्रवाहमा सरलता एवम् सहजता ल्याउनु पालिकाको मूलभूत दायित्व हो। सार्वजनिक प्रशासनलाई स्वच्छ, निष्पक्ष, पारदर्शी, भ्रष्टाचारमुक्त, जनउत्तरदायी र सहभागितामूलक बनाउँदै गा.पा.बाट प्राप्त हुने सेवा सुविधामा जनताको समान र सहज पहुँच सुनिश्चित गरी सुशासनको प्रत्याभूति गर्न आवश्यक भएको छ।

सार्वजनिक आयको अद्यावधिक स्थितिको लेखाङ्कन तथा प्रतिवेदन प्रणालीलाई नियमित र एकरूपता कायम गरी प्रभावकारी बनाउँदै लैजानकोलागि सूचना प्रविधिमा आधारित वित्तीय व्यवस्थापनको विकासमा जोड दिदै एकल खाताकोष प्रणाली र राजस्व व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको विकास आवश्यकता छ। सार्वजनिक स्रोतको मितव्ययी र अधिकतम परिचालन, प्रतिवेदन तथा लेखापरीक्षण मार्फत् वित्तीय व्यवस्थापनमा पारदर्शीता र जवाफदेहिता अभिवृद्धि गरी नागरिकलाई वित्तीय सुशासनको प्रत्याभूति दिनु बडिगाड गाउँपालिकाको दायित्व हो। सार्वजनिक खर्चको पारदर्शीता अभिवृद्धि गर्न सरकारी निकायका कार्यक्रम तथा खर्चलाई सार्वजनिकीकरण गर्ने पद्धतिको विकास जरुरी भएकोछ।

६.२ समस्या तथा चुनौती

उत्पादनशील वनलाई पूर्ण क्षमतामा व्यवस्थापन गर्न नसकिएको, वनको व्यवस्थापन तथा विकासमा राज्यको लगानी यथेष्ट नभएको, अव्यवस्थित भौतिक संरचनाका कारण वन क्षेत्रको विनास र खण्डीकरण हुने गरेको, वन फँडानी पूर्ण रूपमा नियन्त्रण हुन नसकेको, वन तथा जलाधार क्षेत्रका स्रोतहरूको क्षयीकरण, मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व, वन तथा भूसंरक्षणमा दक्ष जनशक्ति गाउँपालिका क्षेत्रमा उपलब्ध नभएको, स्थानीय जनतामा वन तथा भूसंरक्षणबारेको राम्रो ज्ञान नभएको, जनचेतनाको अभाव र लापरवाहीबाट डढेलो लाग्ने गरेको, वन संरक्षणकालागि आवश्यक आधुनिक भौतिक औजार (Pruning saw, Power chain saw) आदिको कमी, आरा, बन्चरो जस्ता परम्परागत औजार पनि पर्याप्त सङ्ख्यामा नरहेका, महत्त्वपूर्ण जडीबुटीहरूको उत्खनन र प्रशोधन हुन नसकेको, उत्पादित काठको व्यावसायिक प्रयोग हुन नसकेको, नियमित रूपमा फडानीबाट प्राप्त हुने आमदानीबाहेक सामुदायिक वनका अन्य आर्थिक स्रोत नभएका, जडीबुटी निकासी गर्न कानूनी समस्या, भूसंरक्षणको सेवा प्रवाह गर्ने कार्यालयको सङ्ख्यामा संरचनागत रूपमा सङ्कुचन, डिभिजन तथा सबडिभिजन वन कार्यालयबाट यथेष्ट अनुगमन नहुनु आदि वन तथा भू-संरक्षण विकासका प्रमुख समस्याहरू हुन् ।

डढेलो नियन्त्रण गर्नु, वन संरक्षणकालागि स्थानीय तहमा क्षमता र जिम्मेवारी बृद्धि गर्नु, भौतिक विकास र वन संरक्षण कार्यका बीच उत्पन्न हुने द्वन्द्व व्यवस्थापन गर्नु, दक्ष जनशक्तिको अभाव, स्थानीय जनतामा वन तथा भूसंरक्षणबारे ज्ञानको कमी हुनु बडिगाडमा वन तथा भू-संरक्षण विकासका प्रमुख चुनौतीहरू हुन् ।

पर्याप्त मानव, आर्थिक, भौतिक स्रोत नभएको, स्थानीय स्तरको विपदसम्बन्धी भरपर्दो तथ्याङ्क अद्यावधिक गर्न नसकिएको, स्थानीय स्तरमा विपद जोखिम क्षेत्रहरूको नक्सा तयार नभएको, विपदसम्बन्धी तथ्याङ्क सङ्कलन र सूचना प्रवाहमा समन्वयको कमी भएको, एक द्वार प्रणाली मार्फत विपदसम्बन्धी भएका घटनाहरूको सूचना तथा तथ्याङ्क सङ्कलन तथा प्रक्षेपण हुन नसकिएको, स्थानीय स्तरमा विपदको पूर्व सूचना प्रवाह गर्ने संयन्त्रको कमी भएको, विपदसम्बन्धी सूचना सङ्कलन, प्रशोधन र प्रक्षेपण गर्ने आधुनिक कम्प्युटर वा विद्युतीय संयन्त्र नभएको, विपद हुनुअघि त्यसको तयारी र प्रतिकार्यका क्रियाकलापहरू क्रियाशील रूपमा हुन नसकेको आदि यहाँको विपद व्यवस्थापनका समस्याहरू हुन् ।

विपदको त्रासले स्थानीयहरू घर/बस्ती छाडी अन्यत्र बसाइँसराइ गर्नु, विपदको जोखिमले जग्गा/जमिन बिक्री गर्नु वा भू-उपयोग परिवर्तन गर्नु, विपद न्यूनीकरण गर्ने स्रोत तथा साधनको कमी हुनु, विपद न्यूनीकरण गर्ने ठोस/उपयुक्त योजना, नीति, निर्देशिकाहरूको अभाव हुनु, गा.पा. स्तरको वैज्ञानिक भू-उपयोग प्रणाली नहुनु, विपद न्यूनीकरण गर्न नयाँ प्रविधि, सिकाइहरू विकास/विस्तार नहुनु, विपद जोखिम तथा सम्भाव्य क्षेत्रहरूको नक्साङ्कन भई सोअनुसारको भू-उपयोग पद्धति अवलम्बन गर्ने नीति नहुनु, विद्यमान परम्परागत ज्ञान र सीपको यथेष्ट प्रयोग नहुनु अर्थात् लोप हुँदै जानु, सीमान्त जमिनमा विपद जोखिम क्षेत्रहरूको प्रयोग हुनु, विपद व्यवस्थापनमा कार्य गर्ने सङ्घ/संस्थाहरूको काम कर्तव्यमा अधिकार बाझिने वा दोहोरोपन सिर्जना हुनु आदि यहाँको विपद व्यवस्थापनका चुनौतीहरू हुन् ।

जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीको कार्य जिम्मेवारी बमोजिमको क्षमता अभिवृद्धि नहुनु, सार्वजनिक सेवा प्रवाहको क्षेत्रमा प्रचलित विकास एवम् प्रविधिको समुचित उपयोग गर्न नसक्नु। पारदर्शिता र जवाफदेहिताको प्रणालीमा पूर्ण रूपमा विकास भई नसक्नु बडिगाडको शासकीय सुधारमा देखिएका समस्याहरू हुन् ।

सार्वजनिक क्षेत्रमा पारदर्शिता, निष्पक्षता, जवाफदेहिता र प्रभावकारीता कायम गर्नु, जनताको घर दैलोमा विकासका कार्यक्रम पुऱ्याउनु, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीलाई प्रभावकारी बनाउनु, विकास प्रशासनको क्षमता अभिवृद्धि गर्नु, शासन सञ्चालनमा सदाचार र मितव्ययिता कायम गर्नु, सार्वजनिक व्यवस्थापनप्रति नागरिकको विश्वास बढाई जनतामा प्रदेश सरकारप्रति उत्साह पैदा गर्नु आदि बडिगाडको शासकीय सुधारमा देखिएका चुनौतीहरू हुन् ।

प्रशासनिक क्षेत्रमा बढ्दो राजनीतिक हस्तक्षेप, कर्मचारीमा सुशासन कायम गर्न चाहिने सीप र ज्ञानको कमी, सुशासन कायम गर्न राष्ट्रसेवक कर्मचारीलाई दिशानिर्देश गर्ने संयन्त्रको कमी, प्रशासनिक अनुशासनमा हास, प्रोत्साहन र प्रशिक्षणको अभाव, आवश्यकता अनुरूप कर्मचारीको पदपूर्ति नहुनु आदि बडिगाडका प्रशासकीय सुशासनमा देखिएका समस्याहरू हुन् ।

सार्वजनिक सेवामा कार्यरत राष्ट्रसेवकहरूमा राष्ट्रप्रति समर्पण र जनताप्रति सेवाभाव जगाई संघीय व्यवस्थाको मर्म अनुरूप प्रदेश सरकारको उपस्थिति, नियमितता, गतिशीलता र प्रभावकारीता स्थापित गर्नु, संविधानले गरेका व्यवस्था अनुरूप प्रभावकारी ढङ्गले प्रशासनिक पुनर्संरचना गरी प्रशासकीय संक्रमणकालको व्यवस्थापन गर्नु, जनताको घरदैलोमा सहभागितामूलक गुणस्तरीय सेवाप्रवाहको सुनिश्चितता गर्नु, कर्मचारीको क्षमता विकास गर्नु जस्ता प्रशासकीय सुशासन कायम गर्ने चुनौतीहरू हुन् ।

वेरुजुको मात्रामा बृद्धि हुदै जानु, आर्थिक उत्तरदायित्व तथा जवाफदेहिताको अवस्था कमजोर हुनु, विकास खर्च अपेक्षित गति र परिमाणमा नहुनु, चालु खर्चमा भएको बढोत्तरीसँगै वित्तीय सुशासनको स्थिति खस्कदै जानु, प्रयाप्त मात्रामा आर्थिक, प्राविधिक एवम् भौतिक स्रोतको अभाव रहेको आदि बडिगाडका वित्तीय सुशासनमा देखिएका समस्याहरू हुन् ।

संघीय वित्तीय ढाँचा अनुरूप संघीय तथा प्रदेश सरकारबाट प्राप्त गर्ने अनुदान समयमै प्राप्त गर्नु, समयमै कार्यक्रम स्वीकृत गरी वार्षिक खरिद योजना तयार गर्नु, समयमा ठेक्का बन्दोबस्त गर्नु, पूँजीगत खर्च बृद्धि गर्नु, आन्तरिक लेखापरीक्षण तथा नियन्त्रण प्रणाली सुदृढीकरण गर्नु, अनुगमन कार्यक्रमलाई यथार्थपरक बनाउनु, खरिद कार्यलाई सार्वजनिक खरिद ऐनको मर्म अनुरूप मितव्ययी र प्रतिस्पर्धी बनाउदै लगी आर्थिक वर्षको अन्त्यमा मात्र अत्यधिक खर्च गर्ने प्रवृत्तिमा रोक लगाउने कार्य गर्नु आदि बडिगाडका वित्तीय सुशासन कायम गर्ने चुनौतीहरू हुन् ।

५.३ सोच

"वातावरण संरक्षण, विपद् व्यवस्थापन, प्रशासकीय सुशासन, वित्तीय सुशासन र शासकीय सुधार— भ्रष्टाचारमुक्त बडिगाडको आधार" ।

४.४ उद्देश्य

६. बडिगाड क्षेत्रका वनको उचित व्यवस्थापन, भूसंरक्षण र जैविक विविधताको संरक्षणका माध्यमबाट स्थानीय जनताको जीवनस्तरमा सुधार गर्नु ।
७. विपदबाट हुने मानवीय, आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक र पर्यावरणीय क्षतिमा कमी ल्याउनु ।
८. प्रविधिमैत्री, जनउत्तरदायी, प्रभावकारी सेवा प्रवाह मार्फत् सुशासनको प्रत्याभूति गर्नु ।
९. सार्वजनिक प्रशासनलाई जनताप्रति उत्तरदायी, विकासमैत्री, विद्युतीय-सुशासन युक्त र सेवामूलक बनाउनु ।
१०. सार्वजनिक आय र व्ययलाई व्यवस्थित, पारदर्शी र अनुमानयोग्य बनाई समग्र विकास प्रक्रियालाई प्रभावकारी बनाउनु ।

४.५ रणनीति

उद्देश्य १ बमोजिमका रणनीतिहरू :

१. स्थानीय वनको संरक्षण र वैज्ञानिक व्यवस्थापन गर्ने ।
२. वन्यजन्तु र जैविक विविधताको संरक्षण, सम्बर्द्धन गरी व्यवसायीकरण गर्ने ।
३. भूसंरक्षण गरी वातावरणीय सन्तुलन कायम गर्ने ।
४. उपलब्ध वित्तीय स्रोतसाधनको समुचित व्यवस्थापन गर्ने ।

उद्देश्य २ बमोजिमका रणनीतिहरू :

१. मानव सिर्जित तथा प्राकृतिक कारणबाट हुने प्रकोप/विपद्को जोखिमलाई न्यूनीकरण गरी बडिगाड गा.पा. लाई कम प्रकोप/विपद् जोखिम हुने क्षेत्रको रूपमा विकास गर्ने ।

उद्देश्य ३ बमोजिमका रणनीतिहरू :

१. भ्रष्टाचारमुक्त, पारदर्शी, जनउत्तरदायी, नागरिकमैत्री तथा प्रविधिमैत्री शासन व्यवस्था मार्फत समृद्धि हासिल गर्ने ।

उद्देश्य ४ बमोजिमका रणनीतिहरू :

१. सार्वजनिक प्रशासनलाई पारदर्शी, परिणाममुखी, जवाफदेही बनाई सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउने ।

उद्देश्य ५ बमोजिमका रणनीतिहरू :

१. सार्वजनिक आय र खर्च प्रणाली पारदर्शी एवम् प्रभावकारी बनाउने ।

अनुसूची -१: विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रि-वर्षीय अनुमान (दफा १७ (२) (घ))

विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रि-वर्षीय अनुमान

क्र. सं.	शीर्षक	सूचक	एकाई	आ.व. २०७५/७६ सम्मको वास्तविक उपलब्धि	आ.व. २०७६/७७ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
						२०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०
क	आर्थिक विकास							
१	कृषि	उत्पादनमा आत्मनिर्भर परिवार	सङ्ख्या	२५०	२५०	३००	५००	८००
		समग्र वार्षिक उत्पादकत्व	मे. टन	२००००	२१०००	२५०००	२८०००	३००००
		एक घर एक टनेल	सङ्ख्या	२५०	३००	५००	७००	१०००
		बिषादिरहित खेती गर्ने परिवार	प्रतिशत	७५	७८	८०	८२	८५
		एक घर १० फलफूल	सङ्ख्या	२५०	५००	१०००	२०००	४०००
		प्रत्यक्ष रोजगारी	जना	०	०	१००	२००	३००
२	पशुपन्छीपालन	व्यवसायिक पशुपालक	सङ्ख्या	२०	२०	५०	७५	१००
		एक घर एक दुहुनो गाई/भैसी	सङ्ख्या	१८००	१८००	२०००	२२००	२४००
		महको वार्षिक उत्पादन	के.जि.	५०००	५०००	८०००	१००००	१२०००
		प्रत्यक्ष रोजगारी	जना	०	०	२५	३०	३५
३	खाद्य सुरक्षा तथा पोषण	५ वर्ष मुनिका बालबालिकाकालागि सन्तुलित आहार	प्रतिशत	२५	२५	५०	६०	७५
		वर्षभरि खान पुग्ने परिवार	प्रतिशत	३०	३०	५०	७०	९०
		खाद्य तथा पोषण सुरक्षा सम्बन्धी सचेत जनसङ्ख्या	प्रतिशत	२५	३५	५०	१००	१००
४	सिंचाइ	बाह्रमास सिंचाइयुक्त जमिन	व.कि.मि.	३००	३००	३२०	३४०	३५०
		चालु सिंचाइको पूर्वाधार मर्मत	कि.मि.	०	५	८	१०	१५
		नयाँ सिंचाइको पूर्वाधार निर्माण	कि.मि.	०	५	८	१०	१५
		वर्षामास मात्र सिंचाइयुक्त जमिन	हेक्टर	१५०	१५०	१६०	१८०	२००

क्र. सं.	शीर्षक	सूचक	एकाई	आ.व. २०७५/७६ सम्मको वास्तविक उपलब्धि	आ.व. २०७६/७७ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
						२०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०
५	जलस्रोत	जलाधार संरक्षण	सङ्ख्या	०	०	३	५	८
६	वन तथा वनस्पति सम्पदा	वृक्षारोपण	हेक्टर	०	०	३	५	१०
		वन जङ्गलको संरक्षण	सङ्ख्या	०	०	१	२	३
		वन पैदावार तथा जडीबुटीको निर्यात	मे. टन	५	५	१०	१५	२०
७	खनिज सम्पदा	सम्भाव्यता अध्ययन	सङ्ख्या	०	०	१	२	३
		ढुङ्गा खानी सञ्चालन	सङ्ख्या	२	२	३	३	३
८	भूमि व्यवस्था	बाँझो जग्गाको सदुपयोग	हेक्टर	०	०	१००	१५०	२००
९	उद्योग	स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित साना तथा मझौला उद्योग	सङ्ख्या	२	२	५	१०	१५
		घरेलु उद्योग	सङ्ख्या	७०	७५	९०	१२०	१५०
		प्रत्यक्ष रोजगारी	जना	८०	८५	१००	२००	३००
१०	वाणिज्य	व्यापार व्यवसाय दर्ता	सङ्ख्या	१५०	१७५	३००	३५०	५००
		बजार व्यवस्थापन	सङ्ख्या	०	०	१	२	३
		प्रत्यक्ष रोजगारी	जना	१००	१५०	३००	५००	८००
११	आपूर्ति	बिउ भण्डारण केन्द्र	सङ्ख्या	०	०	१	२	३
		शीत भण्डारण केन्द्र	सङ्ख्या	०	०	०	०	१
		कृषि उपज सङ्कलन केन्द्र	सङ्ख्या	०	०	१	२	३
		प्रत्यक्ष रोजगारी	जना	०	०	१०	२०	३०
१२	पर्यटन	पर्यटकीय स्थल निर्माण तथा व्यवस्थापन	सङ्ख्या	०	१	३	५	१०
		पर्यटकीय स्तरका होटल	सङ्ख्या	१	१	२	३	४
		जम्मा बेड	सङ्ख्या	१०	१०	२५	५०	७०
		रिसोर्ट तथा साधारण होटल	सङ्ख्या	१५	२५	२५	३०	३५
१२	पर्यटन	जम्मा बेड	सङ्ख्या	१५०	२००	३००	६००	८५०
		होम स्टे	सङ्ख्या	०	०	१०	१५	२०
		जम्मा बेड	सङ्ख्या	०	०	२५	४०	६०

		पर्यटन व्यवसाय सञ्चालन सम्बन्धी तलमिप्राप्त व्यक्ति	जना	०	०	२०	४०	६०
		प्रत्यक्ष रोजगारी	जना	२०	२५	१००	१५०	२००
ख	सामाजिक विकास							
१	जनसङ्ख्या तथा बसाई सराई	शहरी जनसङ्ख्या	प्रतिशत	१०	१२	१५	१८	२०
		जोखिमयुक्त बस्ती पुनर्स्थापना	सङ्ख्या	०	०	१	२	३
२	शिक्षा	आधारभूत विद्यालय	सङ्ख्या	५५	५५	५०	४५	४०
		माध्यमिक विद्यालय	सङ्ख्या	१३	१३	१३	१४	१५
		आवासीय विद्यालय	सङ्ख्या	०	०	१	२	३
		स्नातक तहको पढाइ हुने कलेज	सङ्ख्या	०	०	०	१	२
		स्नातक तहको विद्यार्थी	सङ्ख्या	०	०	२०	३०	६०
		विद्यालय तहको विद्यार्थी	सङ्ख्या	९०००	९३३६	९५००	९४००	९२००
		बाल क्लब गठन भएका विद्यालय	सङ्ख्या	९	१०	१४	१८	२२
		छात्रा मैत्री विद्यालय	सङ्ख्या	०	०	५	१०	१५
		अपाङ्गता मैत्री विद्यालय	सङ्ख्या	०	०	१	२	३
		शिक्षक विद्यार्थी अनुपात	सङ्ख्या	१:४०	१:३३	१:३२	१:३०	१:२८
		विज्ञान प्रयोगशाला भएका विद्यालय	सङ्ख्या	५	८	१०	१२	१५
		कम्प्युटर प्रयोगशाला भएका विद्यालय	सङ्ख्या	५	८	१०	१२	१५
		ईन्टरनेट तथा दूर शिक्षा सुविधा भएका विद्यालय	सङ्ख्या	५	८	१०	१२	१५
		प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन भइरहेका विद्यालयहरू	सङ्ख्या	१	१	१	२	२
पूर्वप्राथमिक शिक्षामा कुल भर्नादर	प्रतिशत	९५	९५	९६	९७	९८		
३	स्वास्थ्य	प्राथमिक उपचार केन्द्र	सङ्ख्या	०	०	०	१	१
		बेड	सङ्ख्या	०	०	०	१५	१५
		हेल्थ पोष्ट	सङ्ख्या	७	७	१०	१०	१०
		सामुदायिक स्वास्थ्य एकाई	सङ्ख्या	६	५	८	८	८
		बर्थिङ सेन्टर	सङ्ख्या	७	७	८	९	१०
		विशेषज्ञ चिकित्सक	सङ्ख्या	०	०	१	२	३
		मध्यम स्तरको स्वास्थ्य कार्यकर्ता	सङ्ख्या	४५	४५	५०	५५	६०

		महिला स्वास्थ्य स्वयं सेविका	सङ्ख्या	१०३	१०३	१२०	१४०	१४५
		सामान्य स्वास्थ्य उपकरण उपलब्ध भएका भवन	सङ्ख्या	१०	१०	१५	१२	१०
		आधुनिक उपकरण सहितका स्वास्थ्य भवन	सङ्ख्या	०	०	०	१	१
		आधारभूत सुविधा सहितका स्वास्थ्य संस्था	सङ्ख्या	३	३	५	७	९
४	खानेपानी तथा सरसफाइ	आधारभूत खानेपानीको पहुँच भएको जनसङ्ख्या	प्रतिशत	८८	८८	९०	९५	१००
		स्वच्छ खानेपानीको पहुँच भएको जनसङ्ख्या	प्रतिशत	८५	८५	८६	८८	९०
		पाईपद्वारा वितरित पानी उपयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	२०	२०	३०	३५	४०
		सेफिटिटाकाँकी सहितको शौचालय भएको परिवार	प्रतिशत	५	५	१०	१५	२५
		साधारण शौचालय भएको परिवार	प्रतिशत	९५	९५	९८	९९	१००
		सार्वजनिक शौचालय	सङ्ख्या	०	३	४	६	८
		खानेपानीको मुहान संरक्षण	सङ्ख्या	४०	४०	४५	४८	५०
		एक वडा एक डम्पिङ साइट	सङ्ख्या	०	०	१	२	३
५	युवा	उद्यमशीलता विकास तालिम	सङ्ख्या	०	०	१००	२००	३००
		युवा स्वरोजगार	सङ्ख्या	०	०	५०	१००	१५०
		युवा रोजगारी	प्रतिशत	५०	६०	७०	८०	९०
६	महिला	महिला तथा घरेलु हिंसा	प्रतिशत	३०	३०	२०	१०	०
		उद्यमशीलता विकास तालिम	सङ्ख्या	०	०	५०	१००	१५०
		सार्वजनिक सेवामा महिलाको प्रतिनिधित्व	प्रतिशत	१०	१०	१५	२०	२५
७	बालबालिका	बालमैत्री उद्यान तथा मनोरञ्जन स्थल	सङ्ख्या	०	०	१	२	३
		बालश्रम	प्रतिशत	-	-	५	२	०
८	ज्येष्ठ नागरिक	ज्येष्ठ नागरिक दिवा हेरचाह गृह (care home)	सङ्ख्या	०	०	१	२	३
९	अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू	अपाङ्गमैत्री सेवा प्रवाही कार्यालय	सङ्ख्या	०	०	१	२	३
		अपाङ्गमैत्री सार्वजनिक शौचालय	सङ्ख्या	०	०	१	२	३
१०	खेलकुद	एक वडा एक बहुउद्देश्यीय खेल मैदान	सङ्ख्या	०	०	१	२	३
		जिल्ला स्तरीय खेल मैदान	सङ्ख्या	०	०	०	०	१
		प्रतिभावान् खेलाडीको क्षमता प्रबर्धन	सङ्ख्या	०	०	१०	२०	३०
		खेलकुद प्रशिक्षण	सङ्ख्या	०	०	१	५	१०
११	सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण	बैंक खाता मार्फत सामाजिक सुरक्षा	प्रतिशत	०	०	१५	३०	५०
		लोपोन्मुख संस्कृतिको संरक्षण	सङ्ख्या	०	०	१	५	१०

ग	पूर्वाधार विकास							
१	जलविद्युत	विद्युत उपलब्ध भएका घरधुरी	प्रतिशत	८५	९०	९५	१००	१००
		विद्युत उत्पादन	कि.वा.	५००	६२०	५००	५०००	५०००
२	नवीकरणीय तथा वैकल्पिक ऊर्जा	नवीकरणीय तथा वैकल्पिक ऊर्जा उत्पादन	कि.वा.	५	५	५०	१००	५००
३	सडक	सर्वयाम सडक	कि.मि.	१८	१८	२५	४०	६०
		कालोपत्रे सडक	कि.मि.	१८	१८	१८	२५	३०
		ग्राभेल सडक	कि.मि.	०	०	१०	३०	५०
		नयाँ ट्रायाक खोल्ने	कि.मि.	१५००	१५००	१५१०	१५२०	१५३०
		सडक नाली	कि.मि.	१८	१८	२५	४०	६०
४	पुल	पक्की पुल	सङ्ख्या	९	९	११	१३	१४
		झोलुङ्गे पुल	सङ्ख्या	७५	७५	७८	८०	८२
		आकासे पुल	सङ्ख्या	१	१	२	३	४
५	यातायात व्यवस्थापन	राजमार्ग लगायत महत्त्वपूर्ण बस्तीमा व्यवस्थित बसस्टप निर्माण	सङ्ख्या	०	०	५	१०	१५
		वडा केन्द्र तथा मुख्य बस्तीबाट सार्वजनिक यातायात सञ्चालन	सङ्ख्या	०	०	५	८	१०
६	सञ्चार तथा सूचना प्रविधि	मोबाइल नेटवर्क टावर निर्माण	सङ्ख्या	३	३	५	६	६
		अप्टिकल फाइबर कभरेज	प्रतिशत	०	०	०	२०	५०
७	स्थानीय पूर्वाधार	धार्मिक तथा सांस्कृतिक संरचनाको मर्मत संभार	सङ्ख्या	०	०	२	५	१०
		कूवा, हिटी, पाटी, पौवा, सत्तल, चौतारी आदिको मर्मत संभार	सङ्ख्या	०	०	२	५	१०
		सामुदायिक भवन निर्माण	सङ्ख्या	०	०	१	२	३
		वडा कार्यालय गापा	सङ्ख्या	१	१	१०	१०	१०
		पालिका भवन	सङ्ख्या	०	०	१	१	१
८	विज्ञान तथा प्रविधि	-	-	-	-	-	-	-
९	शहरी विकास	ढल व्यवस्थापन भएको घरधुरी	सङ्ख्या	०	०	५०	३००	५००
		एकिकृत शहरी खानेपानीको सुविधा भएको बस्ती	सङ्ख्या	०	०	१	२	५
		बजार क्षेत्रका भित्री सडक सुधार	कि.मि.	०	०	५	१०	२०

		विद्युत, टेलिफोन, ईन्टरनेट लगायतका सुविधाको विस्तार	सङ्ख्या	०	०	२	५	१०
१०	ग्रामिण विकास	ग्रामिण सडक तथा पैदलमार्ग मर्मत संभार	कि.मि.	०	०	५	१०	१५
		चरनक्षेत्र व्यवस्थापन	सङ्ख्या	०	०	१	२	३
११	आवास तथा बस्ती विकास	भूकम्प प्रतिरोधी भवन	प्रतिशत	०	०	५	८	१०
		पालिकाको मापदण्ड बमोजिमको व्यवस्थित आवास	सङ्ख्या	०	०	१	२	३
१२	पुनर्निर्माण	-	-	-	-	-	-	-
घ	लोकतन्त्र र सुशासन							
१	सुरक्षा, शान्ति र सुव्यवस्था	प्रहरी चौकी	सङ्ख्या	५	५	८	१०	१३
		जनपथ प्रहरी जवान	जना	५०	५०	८०	१००	१५०
		ससस्त्र प्रहरी जवान	जना	०	०	२०	२०	२०
		ट्राफिक प्रहरी जवान	जना	५	५	१०	२०	२०
२	शासकीय सुधार	सार्वजनिक सुनुवाइ	सङ्ख्या	१०	१०	५०	५०	५०
		भ्रष्टाचार नियन्त्रण	प्रतिशत	-	-	२५	१५	०
		जन गुनासोको सुनुवाइ	प्रतिशत	-	-	२५	४०	६०
३	प्रशासकीय सुशासन	नागरिक बडापत्र भएका कार्यालय	प्रतिशत	-	-	२५	५०	८०
		डिजिटाइज्ड सेवा प्रवाह	प्रतिशत	-	-	२५	५०	८०
		आवश्यकता अनुरूप कर्मचारीको पदपूर्ति	प्रतिशत	५०	५०	६५	७०	८०
		कर्मचारीको क्षमता विकास तालिम	जना	०	०	१०	१०	१०
		आधारभूत सुविधायुक्त प्रशासकीय कार्यालय	सङ्ख्या	१	१	१०	२०	३०
४	मानव अधिकार	-	-	-	-	-	-	
ङ	अन्तरसम्बन्धित विकास							
१	तथ्याङ्क प्रणालीको विकास	पालिकाका हरेक आर्थिक तथा सामाजिक विषयगत क्षेत्रको पूर्ण तथ्याङ्क	सङ्ख्या	०	०	१	३	५
		पालिकाका तथ्याङ्कलाई अद्यावधिक गरी वेब डाटावेसमा प्रविष्टि गर्ने	सङ्ख्या	०	०	१	३	५
२	गरिबी निवारण	गरिब परिचयपत्र वितरण	प्रतिशत	०	०	५०	७५	१००
		बहुआयामिक गरिबी	प्रतिशत	२५	२३	२०	१५	१०

		निरपेक्ष गरिवी	प्रतिशत	३०	२५	२०	१८	१५
३	श्रम तथा रोजगारी प्रवर्धन	रोजगारी सम्बन्धी डाटावेस निर्माण	सङ्ख्या	०	०	०	१	१
		वेरोजगारलाई व्यवसाय सञ्चालन गर्न अनुदान तथा सहूलियत ऋण	सङ्ख्या	०	०	५	२०	५०
४	विपद् व्यवस्थापन	हेलिप्याड निर्माण	सङ्ख्या	०	२	५	८	१०
		आपतकालीन उद्धारकालागि खुल्ला चौरको व्यवस्थापन	सङ्ख्या	०	०	५	१०	१५
		एम्बुलेन्स खरिद	सङ्ख्या	०	०	०	०	१
		दमकल खरिद	सङ्ख्या	०	०	०	०	१
		आपतकालीन उद्धारका सामग्री खरिद तथा भण्डारण	सङ्ख्या	०	०	१	२	२
		आपतकालीन उद्धार कोषको स्थापना	रु लाखमा	०	०	२०	५०	१००
		विपद् व्यवस्थापन योजना तर्जुमा	सङ्ख्या	०	०	१	१	१
५	वातावरण संरक्षण	बाढी पहिरो सम्बन्धी पूर्व सूचना दिने यन्त्रको जडान	स्थान	०	०	५	१०	१५
		बाढी तथा पहिरो नियन्त्रणकालागि तटबन्ध निर्माण	कि.मि.	०	२	५	१०	१५
५	वातावरण संरक्षण	लोपोन्मुख वनस्पति तथा जीवजन्तुको संरक्षण	सङ्ख्या	०	०	१०	१५	२०
		वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA and IEE)	सङ्ख्या	०	०	५	१०	१५
६	सहकारी विकास	कृषि सहकारी विकासकालागि बिउ पूँजी व्यवस्थापन	रु लाखमा	०	०	५०	१००	२००
		सहकारी सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम	सङ्ख्या	०	०	१	२	३
७	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन	पालिकाद्वारा सञ्चालित आयोजनाको तेस्रो पक्ष मूल्याङ्कन	सङ्ख्या	०	०	१	३	५
		अनुगमन तथा मूल्याङ्कन निर्देशिका तर्जुमा	सङ्ख्या	०	०	१	१	१
८	अनुसन्धान तथा विकास	गरिवी नक्साङ्कन	सङ्ख्या	०	०	१	१	१
		प्राकृतिक स्रोत नक्साङ्कन	सङ्ख्या	०	०	१	१	१
		मानव स्रोत डाइरेक्ट्री तर्जुमा	सङ्ख्या	०	०	१	१	१
		विभिन्न क्षेत्रगत निर्देशिकाहरू तर्जुमा	सङ्ख्या	०	०	३	८	१५
		राजस्व सुधार	सङ्ख्या	०	०	१	१	१

अनुसूची -२: कार्यक्रम आयोजनाको संक्षिप्त विवरण (दफा १७ (२) (क) (ख) (ग))

कार्यक्रम आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

ब.उ.शि.नं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	आ.व. २०७६/७७ सम्मको वास्तविक उपलब्धि	आयोजना अवधि (शुरु र समाप्ती)	लागत तथा पुष्ट्याई		आगामी तीन वर्षको उपलब्धि सूचक
					लागत (रु. लाखमा)	पुष्ट्याई	
	कृषि पशुपालन तथा खाद्य सुरक्षा				१६००		
८०४४५५०५	कृषि पकेट क्षेत्र व्यवस्थापन	एक क्षेत्र एक उत्पादन	२	सालबसाली	१००		१० पकेट क्षेत्र पहिचान भई उत्पादन शुरु भएको हुने।
८०४४५५०५	बिउ-विजन तथा मल व्यवस्थापन	उत्पादकत्व बृद्धि	-	सालबसाली	५०		कृषक आवश्यकता अनुरूप उन्नत जातको बिउ-विजन तथा मल सुलभ रूपमा उपलब्ध भएको हुने।
८०४४५५०५	एक घर एक टनेल/करेसावारी	सन्तुलित आहार	-	२०७७/७८ - २०८१/८२	५०		१००० परिवारको टनेल/ करेसावारी निर्माण भई उत्पादन शुरु भएको हुने।
८०४४५५०५	बिषादिरहित खेती प्रवर्धन	जैविक उत्पादन	१५%	सालबसाली	२५		३०% परिवारले पुर्ण रूपमा बिषादि प्रयोग बन्द गरेको हुने।
८०४४५५०५	एक घर १० फलफूल	गरिबी निवारण	१००	२०७७/७८ - २०८१/८२	२५		२००० परिवारले १० फलफूल लगाएको हुने।
८०४४५५०५	बाँझो जग्गा सदुपयोग	खाद्य आत्मनिर्भरता	-	सालबसाली	१०		५० हेक्टर बाँझो जमिन सदुपयोग भएको हुने।
८०४४५५०५	व्यवसायिक पशुपालन प्रवर्धन	गरिबी निवारण	-	सालबसाली	२०		१० पशुपालकले व्यवसायिक पशुपालन शुरुआत गरेको हुने।
८०४४५५०५	एक घर एक लैनो गाई/भैसी	सन्तुलित आहार	३०%	सालबसाली	२०		६०% परिवारले लैनो गाई/भैसी पालेको हुने।

बडिगाड गाउँपालिकाको प्रथम त्रि-वर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना २०७७/७८-७९/८०

८०४४५५०५	उन्नत जातको पशुपन्छी आयात र प्रवर्धन	आर्थिक उन्नति	-	सालबसाली	२५		उन्नत जातको बिउ गोरु राँगा र बोका १०-१० वटा उपलब्ध भएको हुने।
८०४४५५०५	कृषि तथा पशुपालन तालिम	आधुनिक शीप र ज्ञानको अधिकतम प्रयोग	-	सालबसाली	१५		३०० अग्रज कृषक तथा पशुपालकले व्यवशायीक तालिम प्राप्त गरेको हुने।
८०४४५५०५	५ वर्ष मुनिका बालबालिकाकालागि सन्तुलित आहार	पोषण सुरक्षा	-	सालबसाली	५०		अति विपन्न परिवारका ५०० पाँच वर्ष मुनिका बालबालिकाकाले सन्तुलित आहार प्राप्त गरेको हुने।
८०४४५५०५	कृषि तथा पशु प्राविधिकको व्यवस्था	रोग तथा समस्या समाधान	५	२०७७/७८ - २०८१/८२	०		एक वडा एक कृषि तथा पशु प्राविधिकको व्यवस्था भएको हुने।
८०४४५५०५	खाद्य तथा पोषण सुरक्षा सम्बन्धी सचेतना	पोषण सुरक्षा	-	२०७७/७८ - २०८१/८२	१०		२० वटा मुख्य बस्तीहरूमा १-१ वटा डिजिटल खाद्य तथा पोषण सुरक्षा सूचना तथा सचेतना बोर्ड निर्माण भएको हुने।
८०४४५५०५	कृषि उपज सङ्कलन केन्द्र	व्यापार प्रवर्द्धन	०	२०७७/७८ - २०८६/८७	२००		३ वटा कृषि उपज सङ्कलन केन्द्रको निर्माण भई सञ्चालन भएको हुने।
८०४४५५०५	शीत भण्डार निर्माण	अधिक उत्पादनको सुरक्षित भण्डारण तथा सदुपयोग	०	२०७९/८० - २०९०/९१	१०००		१ शीत भण्डार निर्माण कार्यको शुरुआत भएको हुने।
८०४४५५०५	सिंचाइ तथा जलस्रोत				१९५		
८०४४५५०५	नयाँ सिंचाइको पूर्वाधार निर्माण	सिंचाइको सुविधा बिस्तार उत्पादकत्व वृद्धि	०	२०७७/७८ - २०८१/८२	१५०		१०० हेक्टर थप जमिनमा सिंचाइ भएको हुने।
८०४४५५०५	चालु सिंचाइको पूर्वाधार मर्मत	उत्पादकत्व वृद्धि	-	सालबसाली	२५		५ वटा चालु सिंचाइको पूर्वाधार मर्मत भएको हुने।
८०४४५५०५	जलाधार संरक्षण	पानीको स्रोतको स्थायित्व	०	२०७७/७८ - २०८१/८२	२०		३ वटा पानीका स्रोतको संरक्षण भएको हुने।
८०४४५५०५	वन तथा वनस्पति सम्पदा				३५		
८०४४५५०५	वृक्षारोपण	वातावरण संरक्षण	-	सालबसाली	५		१०००० बिरुवा रोपिएको हुने।
८०४४५५०५	वन जङ्गलको संरक्षण	वन पैदावारको दिगो प्रयोग	-	सालबसाली	३०		३० कि. मि. वनको तारबार भएको हुने।
८०४४५५०५	खनिज सम्पदा				७०		

बडिगाड गाउँपालिकाको प्रथम त्रि-वर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना २०७७/७८-७९/८०

८०४४५५०५	खानी सम्भाव्यता अध्ययन	स्रोतको अवस्थिति जानकारी	-	२०७९/८० - २०९०/९१	५०	३ वटा खानी सम्भाव्यता अध्ययन भएको हुने ।
८०४४५५०५	ढुङ्गा खानी सञ्चालन	आर्थिक उन्नति तथा रोजगारी वृद्धि	-	२०७७/७८ - २०८१/८२	२०	३ वटा ढुङ्गा खानी सञ्चालन भएको हुने ।
८०४४५५०५	उद्योग वाणिज्य तथा आपूर्ति				८७	
८०४४५५०५	साना तथा मझौला उद्योग सञ्चालन	आर्थिक उन्नति तथा रोजगारी वृद्धि		सालबसाली	३०	६० जनाले रोजगार पाउने ।
८०४४५५०५	घरेलु उद्योग सञ्चालन	स्वरोजगार तथा आत्मनिर्भरता		सालबसाली	४५	९ वटा घरेलु उद्योग सञ्चालन हुने ।
८०४४५५०५	बजार व्यवस्थापन	उत्पादित सामानको सहज विक्री वितरण		सालबसाली	१२	४ वटा बजार केन्द्र व्यवस्थापन हुने ।
८०४४५५०५	पर्यटन				११०	
८०४४५५०५	पर्यटकीय स्थल निर्माण तथा व्यवस्थापन	पर्यटन प्रवर्द्धन		सालबसाली	३०	तीन वटा पर्यटकीय स्थल निर्माण तथा व्यवस्थापन भएको हुने ।
८०४४५५०५	भ्यूटावर निर्माण	पर्यटन प्रवर्द्धन		२०७७/७८ - २०८१/८२	२०	दुई वटा भ्यूटावर निर्माण भएको हुने ।
८०४४५५०५	होम स्टे प्रवर्द्धन	स्वरोजगार तथा आत्मनिर्भरता		सालबसाली	५०	२५ वटा घरमा होम स्टे सञ्चालन हुने ।
८०४४५५०५	पर्यटन व्यवसाय सञ्चालन सम्बन्धी तालिम	स्वरोजगार तथा आत्मनिर्भरता		सालबसाली	१०	४० जना व्यवसायीले पर्यटन व्यवसाय सञ्चालन सम्बन्धी तालिम पाएको हुने ।
८०४४५५०५	शिक्षा				१३९०	
८०४४५५०५	विद्यालय भवन मर्मत संभार	सुरक्षित विद्यालय परिसर		सालबसाली	३०	कम्तिमा १० विद्यालयको मर्मत संभार भएको हुने ।
८०४४५५०५	विद्यालय भवन निर्माण	विद्यालयको पूर्वाधारको विकास		२०७९/८० - २०९०/९१	५००	कम्तिमा ३ विद्यालय भवन निर्माण भएको हुने ।
८०४४५५०५	आवासीय विद्यालय निर्माण	शिक्षामा पहुँचको विस्तार		२०७९/८० - २०९०/९१	३००	३ वटा आवासीय विद्यालय भवन निर्माण भएको हुने ।
८०४४५५०५	स्नातक तहको पढाइ हुने कलेज व्यवस्थापन	उच्चस्तरीय जनशक्ति उत्पादन		२०७७/७८ - २०८१/८२	३०	२ वटा कलेजमा स्नातक तहको पढाइ शुरु हुने ।

बडिगाड गाउँपालिकाको प्रथम त्रि-वर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना २०७७/७८-७९/८०

८०४४५५०५	शिक्षक पदपूर्ति	गुणस्तरीय शिक्षणको प्रत्याभूति	सालबसाली	१००		कम्तिमा २० वटा विद्यालयमा आवश्यकता अनुसार शिक्षक पदपूर्ति हुने ।
८०४४५५०५	विद्यार्थी भर्ना सचेतना कार्यक्रम	विद्यालय उमेरका सम्पूर्ण बालबालिका विद्यालय आउने	सालबसाली	२०		सबै वडामा विद्यार्थी भर्ना सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने ।
८०४४५५०५	बाल क्लब गठन तथा व्यवस्थापन	बालअधिकार र नागरिक कर्तव्यको चेतनाको विकास	सालबसाली	१०		कम्तिमा २० वटा विद्यालयमा बाल क्लब गठन हुने ।
८०४४५५०५	छात्रा तथा अपाङ्गता मैत्री विद्यालय निर्माण	शिक्षामा समावेशी पहुँच	२०७७/७८ - २०८१/८२	५०		कम्तिमा २० वटा छात्रा तथा अपाङ्गता मैत्री विद्यालय निर्माण भएको हुने ।
८०४४५५०५	शिक्षक तालिम तथा क्षमता अभिवृद्धि	गुणस्तरीय शिक्षाको सुनिश्चितता	सालबसाली	५०		कम्तिमा २०० जना शिक्षकलाई तालिम प्रदान भएको हुने ।
८०४४५५०५	विज्ञान र कम्प्युटर प्रयोगशाला निर्माण तथा व्यवस्थापन	विज्ञान र प्रविधि-युक्त जनशक्तिको विकास	२०७७/७८ - २०८१/८२	२००		
८०४४५५०५	ईन्टरनेट तथा ई- शिक्षा सुविधा	विश्व-भूमण्डलीकरणको भावनाको विकास र वैकल्पिक सिकाइको अवसरको सुनिश्चितता	सालबसाली	१००		कम्तिमा १० वटा विद्यालयमा ईन्टरनेट तथा ई- शिक्षा सुविधा लागू भएको हुने ।
८०४४५५०५	स्वास्थ्य			१२५०		
८०४४५५०५	प्राथमिक उपचार केन्द्र निर्माण तथा सञ्चालन	गुणस्तरीय स्वास्थ्यसेवाको सुनिश्चितता	सालबसाली	५००		पालिका अन्तर्गत कम्तिमा १ वटा क्षेत्रमा प्राथमिक स्वास्थ्यकेन्द्रको निर्माण तथा सञ्चालन हुने ।
८०४४५५०५	हेल्थ पोष्ट स्तरोन्नति	गुणस्तरीय स्वास्थ्यसेवाको सुनिश्चितता	सालबसाली	२००		हरेक आर्थिक वर्षमा कम्तिमा २ हेल्थपोस्टको स्तरोन्नति हुने ।
८०४४५५०५	स्वास्थ्य एकाई स्तरोन्नति	गुणस्तरीय स्वास्थ्यसेवाको सुनिश्चितता	सालबसाली	१००		हेल्थपोस्ट अन्तर्गत संचालित ५ वटा स्वास्थ्य एकाईहरूको स्तरोन्नति हुने ।
८०४४५५०५	बर्थिङ सेन्टर स्तरोन्नति	मातृशिशुस्वास्थ्यको सुनिश्चितता	सालबसाली	३००		आगामी ३ वर्ष भित्र कम्तिमा ३ वटा बर्थिङ सेन्टरहरूको स्तरोन्नति गर्ने ।

बडिगाड गाउँपालिकाको प्रथम त्रि-वर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना २०७७/७८-७९/८०

८०४४५५०५	महिला स्वास्थ्य स्वयं सेविका प्रोत्साहन एवं क्षमता अभिवृद्धि	स्वास्थ्य जनचेतना र आधारभूत स्वास्थ्य सेवाको पहुँचमा सहयोग पुग्ने		सालबसाली	५०		हरेक वर्ष कम्तिमा २ पटक महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका क्षमता अभिवृद्धि तालिम संचालन हुने ।
८०४४५५०५	स्वास्थ्य उपकरण थप	गुणस्तरीय सेवामा वृद्धि		सालबसाली	५०		हरेक वर्ष कम्तिमा दुईवटा स्वास्थ्य संस्थाहरूमा आधारभूत निदान सम्बन्धि स्वास्थ्य उपकरणहरू थप हुने ।
८०४४५५०५	स्वास्थ्यकर्मी तथा स्वास्थ्य जनशक्ति थप	गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा वृद्धि		सालबसाली	५०		पालिका अन्तर्गतका स्वास्थ्य संस्थाहरूमा आगामी ३ वर्ष भित्रमा आवश्यक संख्यामा स्वास्थ्य जनशक्ति थप हुने ।
८०४४५५०५	खानेपानी तथा सरसफाइ				१६०		
८०४४५५०५	खानेपानीको स्रोत तथा मुहान संरक्षण	सफा खानेपानीको सहज आपूर्ति हुने		सालबसाली	१०		हरेक आर्थिक वर्षमा कम्तिमा २ वटा खानेपानीका स्रोत तथा मुहानहरूको संरक्षण हुने ।
८०४४५५०५	स्वच्छ खानेपानीको वितरण तथा व्यवस्थापन	खानेपानीको सहज आपूर्ति		सालबसाली	२०		आगामी ३ वर्ष भित्रमा सबै घरधुरीलाई स्वच्छ खानेपानीको वितरण हुने ।
८०४४५५०५	विपन्न परिवारलाई शौचालय निर्माणमा अनुदान	दिसापिसावजन्य फोहरको स्वस्थकर व्यवस्थापन र जनस्वास्थ्यको सुनिश्चितता		सालबसाली	३०		आगामी ३ वर्षमा शौचालय निर्माण गर्न असमर्थ परिवारहरूको लागि अनुदान प्रदान गरी १०० वटा शौचालय निर्माण हुने ।
८०४४५५०५	सार्वजनिक शौचालय निर्माण तथा व्यवस्थापन	दिसापिसावजन्य फोहरको स्वस्थकर व्यवस्थापन र जनस्वास्थ्यको सुनिश्चितता		२०७७/७८ - २०८१/८२	१००		आगामी ३ वर्ष भित्र ३ वटा सार्वजनिक शौचालय निर्माण तथा व्यवस्थापन हुने ।
८०४४५५०५	युवा, महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू				८३०		
८०४४५५०५	उद्यमशीलता विकास तालिम	समुदायको आर्थिक उत्थान		सालबसाली	२०		२०० युवालाई उद्यमशीलता विकास तालिम दिएको हुने ।
८०४४५५०५	युवा स्वरोजगार	पारिवारिक आर्थिकस्तर सुधार		सालबसाली	५०		५० जना युवा स्वरोजगार भएको हुने

बडिगाड गाउँपालिकाको प्रथम त्रि-वर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना २०७७/७८-७९/८०

८०४४५५०५	महिला तथा घरेलु हिंसा विरुद्ध सचेतना कार्यक्रम	महिला अधिकार र न्यायको सुनिश्चितता		सालबसाली	१०		सबै वडामा महिला तथा घरेलु हिंसा विरुद्ध सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने ।
८०४४५५०५	बालमैत्री उद्यान तथा मनोरञ्जन स्थल निर्माण	बालविकासको अवसर		सालबसाली	५०		२ वटा बालमैत्री उद्यान तथा मनोरञ्जन स्थल निर्माण भएको हुने ।
८०४४५५०५	ज्येष्ठ नागरिक दिवा हेरचाह गृह (care home) निर्माण	ज्येष्ठ नागरिकको स्वास्थ्यको सुनिश्चितता		२०७७/७८ - २०८१/८२	२००		२ वटा ज्येष्ठ नागरिक दिवा हेरचाह गृह (care home) निर्माण भएको हुने ।
८०४४५५०५	अपाङ्गमैत्री सेवा प्रवाही कार्यालय निर्माण तथा व्यवस्थापन	अपाङ्ग-समावेशी विकास		२०७७/७८ - २०८१/८२	२००		सबै वडा कार्यालयमा अपाङ्गमैत्री सेवा प्रवाह भएको हुने ।
८०४४५५०५	अपाङ्गमैत्री सार्वजनिक शौचालय निर्माण तथा व्यवस्थापन	अपाङ्ग-समावेशी विकास		२०७७/७८ - २०८१/८२	३००		५ वटा अपाङ्गमैत्री सार्वजनिक शौचालय निर्माण भएको हुने ।
८०४४५५०५	खेलकुद				७०८०		
८०४४५५०५	एक वडा एक बहुउद्देश्यीय खेल मैदान निर्माण	नागरिक-तन्दुरुस्तीको विकास		२०७९/८० - २०९०/९१	२०००		२ वटा बहुउद्देश्यीय खेल मैदान निर्माण भएको हुने ।
८०४४५५०५	प्रतिभावान् खेलाडीको क्षमता प्रवर्द्धन कार्यक्रम	खेलकुदको विकास		सालबसाली	५०		१० जना प्रतिभावान् खेलाडीको क्षमता प्रवर्द्धनमा सहयोग भएको हुने ।
८०४४५५०५	खेलकुद प्रशिक्षण कार्यक्रम	खेलकुदको विकास		सालबसाली	३०		५ वटा खेलकुद प्रशिक्षण कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने ।
८०४४५५०५	सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण				२०		
८०४४५५०५	बैंक खाता मार्फत सामाजिक सुरक्षा	सामाजिक सुरक्षामा आर्थिक सुशासनको प्रत्याभूति		सालबसाली	१०		५०% सेवाग्राहीले बैंक खाता मार्फत सामाजिक सुरक्षा प्राप्त गरेको हुने ।
८०४४५५०५	लोपोन्मुख संस्कृतिको संरक्षण	सांस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण		सालबसाली	१०		५ वटा लोपोन्मुख संस्कृतिको संरक्षण भएको हुने ।
८०४४५५०५	नवीकरणीय तथा वैकल्पिक ऊर्जा				११०		
८०४४५५०५	विद्युत सेवा विस्तार	स्वस्थकर ऊर्जाको प्रयोग		सालबसाली	१०		९८% घरमा विद्युत सेवा विस्तार भएको हुने ।

बडिगाड गाउँपालिकाको प्रथम त्रि-वर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना २०७७/७८-७९/८०

८०४४५५०५	वैकल्पिक ऊर्जा उत्पादन	ऊर्जाको वैकल्पिक आपूर्ति		सालबसाली	१००		५०० कि.वा. थप वैकल्पिक उर्जा उत्पादन भएको हुने ।
८०४४५५०५	सडक पुल तथा यातायात व्यवस्थापन				१५४५०		
८०४४५५०५	सडक मर्मत तथा संभार	सडकसञ्जालको सहज प्रयोग		सालबसाली	१०००		५० कि.मि. सडक मर्मत तथा संभार भएको हुने ।
८०४४५५०५	कालोपत्रे सडक निर्माण	स्तरीय यातायात सेवाको विस्तार		सालबसाली	५०००		१० कि.मि. सडक कालोपत्रे भएको हुने ।
८०४४५५०५	ग्राभेल सडक निर्माण	सहज यातायातको सुनिश्चितता		सालबसाली	६०००		३० कि.मि. सडक ग्राभेल भएको हुने ।
८०४४५५०५	नयाँ ट्रयाक खोल्ने निर्माण	सबै वस्तिमा सडकको पहुँच		सालबसाली	२००		३०० कि.मि. सडक नयाँ ट्रयाक खोलिएको हुने ।
८०४४५५०५	सडक नाली निर्माण	दिगो सडक व्यवस्थापन		सालबसाली	२००		३० कि.मि. सडक नाली निर्माण भएको हुने ।
८०४४५५०५	पक्की पुल निर्माण	दिगो सडक व्यवस्थापन		सालबसाली	१५००		२ वटा पक्की पुल निर्माण भएको हुने ।
८०४४५५०५	झोलुङ्गे पुल निर्माण	विकटतामा पनि सहज आवागमन		सालबसाली	१०००		५ वटा झोलुङ्गे पुल निर्माण भएको हुने ।
८०४४५५०५	आकासे पुल निर्माण	विकटतामा पनि सहज आवागमन		सालबसाली	६००		२ वटा आकासे पुल निर्माण भएको हुने ।
८०४४५५०५	राजमार्ग लगायत महत्त्वपूर्ण बस्तीमा व्यवस्थित बसस्टप निर्माण	नागरिकको सहज यात्रा र आवागमन		सालबसाली	१००		राजमार्ग लगायत महत्त्वपूर्ण बस्तीमा व्यवस्थित बसस्टप निर्माण भएको हुने ।
८०४४५५०५	वडा केन्द्र तथा मुख्य बस्तीबाट सार्वजनिक यातायात सञ्चालन	नागरिकको सहज यात्रा र आवागमन		सालबसाली	५०		सबै वडा केन्द्रबाट सार्वजनिक यातायात सञ्चालन भएको हुने ।
८०४४५५०५	सडकको सम्भाव्यता अध्ययन तथा DPR	पालिकाको दिगो विकास		सालबसाली	१००		१० वटा प्रस्तावित सडकको सम्भाव्यता अध्ययन तथा DPR भएको हुने ।
८०४४५५०५	सञ्चार तथा सूचना प्रविधि				१५०		
८०४४५५०५	मोबाइल नेटवर्क टावर निर्माण	सञ्चार-सञ्जालको सहज पहुँच		सालबसाली	५०		पालिकाका सबै बस्तीमा मोबाइल नेटवर्क उपलब्ध भएको हुने ।

बडिगाड गाउँपालिकाको प्रथम त्रि-वर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना २०७७/७८-७९/८०

८०४४५५०५	अप्टिकल फाइबर विस्तार	सञ्चार-सञ्जालको सहज		सालबसाली	१००		सबै वडा केन्द्रसम्म अप्टिकल फाइबर विस्तार भएको हुने।
८०४४५५०५	स्थानीय पूर्वाधार				३००		
८०४४५५०५	धार्मिक तथा सांस्कृतिक संरचनाको मर्मत संभार	सांस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण र पर्यटकीय प्रवर्द्धन		सालबसाली	५०		५ वटा धार्मिक तथा सांस्कृतिक संरचनाको मर्मत संभार भएको हुने।
८०४४५५०५	कूवा, हिटी, पाटी, पौवा, सत्तल, चौतारी आदिको मर्मत संभार	सांस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण र पर्यटकीय प्रवर्द्धन		सालबसाली	५०		२० वटा कूवा, हिटी, पाटी, पौवा, सत्तल, चौतारीको मर्मत संभार भएको हुने।
८०४४५५०५	सामुदायिक भवन निर्माण	कार्यक्रम आयोजनाकालागि सहजता		सालबसाली	२००		२ वटा सामुदायिक भवन निर्माण भएको हुने।
८०४४५५०५	विज्ञान तथा प्रविधि				००		
८०४४५५०५	-			सालबसाली	००		
८०४४५५०५	शहरी विकास				२२०		
८०४४५५०५	ढल व्यवस्थापन	जनस्वास्थ्यको सुनिश्चितता		सालबसाली	५०		३ वटा बजार क्षेत्रमा ढल व्यवस्थापन भएको हुने।
८०४४५५०५	एकिकृत शहरी खानेपानीको व्यवस्थापन	खानेपानीको सहज आपूर्ति		सालबसाली	२०		एकिकृत शहरी खानेपानी विकासको डिपिआर तयार भएको हुने।
८०४४५५०५	बजार क्षेत्रका भित्री सडक सुधार	सहरी सुन्दरताको विकास		सालबसाली	१००		बजार क्षेत्रका १० कि.मि. भित्री सडक सुधार भएको हुने।
८०४४५५०५	शहरी विद्युत, टेलिफोन, ईन्टरनेट लगायतका सुविधाको विस्तार	आधारभूत शहरी पूर्वाधारको विकास		सालबसाली	५०		३ वटा बजार क्षेत्रमा शहरी विद्युत, टेलिफोन, ईन्टरनेट लगायतका सुविधाको विस्तार भएको हुने।
८०४४५५०५	ग्रामिण विकास				३००		
८०४४५५०५	ग्रामिण सडक तथा पैदलमार्ग मर्मत संभार	कृषि उपजको सहज बजारीकरण र जीवनस्तरमा सुधार		सालबसाली	१००		२० कि.मि. ग्रामिण सडक तथा पैदलमार्ग मर्मत संभार भएको हुने।
८०४४५५०५	कृषि सडक निर्माण	कृषि उपजको सहज बजारीकरण र जीवनस्तरमा सुधार		सालबसाली	२००		५० कि.मि. कृषि सडक निर्माण भएको हुने।
८०४४५५०५	आवास तथा बस्ती विकास				६०५०		

बडिगाड गाउँपालिकाको प्रथम त्रि-वर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना २०७७/७८-७९/८०

८०४४५५०५	भूकम्प प्रतिरोधी भवन निर्माणमा सहायता	सुरक्षित आवासको विकास		सालबसाली	५०		१०० वटा भूकम्प प्रतिरोधी घर/भवन निर्माणमा प्राविधिक सहायता भएको हुने ।
८०४४५५०५	व्यवस्थित आवास निर्माण तथा व्यवस्थापन	शहरीकरणको विकास		सालबसाली	१०००		व्यवस्थित आवास निर्माण तथा व्यवस्थापनकालागि गुरुयोजना तयार भएको हुने ।
८०४४५५०५	जोखिमयुक्त बस्ती पुनर्स्थापना	विपदबाट धनजनको संरक्षण गर्ने		सालबसाली	५०००		३ वटा जोखिमयुक्त बस्ती पुनर्स्थापना भएको हुने ।
८०४४५५०५	सुरक्षा, शान्ति र सुव्यवस्था				५००		
८०४४५५०५	प्रहरी चौकी भवन निर्माण	राज्यसुरक्षाको प्रत्याभूति दिने		सालबसाली	२००		३ वटा प्रहरी चौकी भवन निर्माण भएको हुने ।
८०४४५५०५	नगर प्रहरी सञ्चालन तथा व्यवस्थापन	राज्यसुरक्षाको प्रत्याभूति दिने		सालबसाली	३००		नगर प्रहरी सञ्चालन तथा व्यवस्थापन भएको हुने ।
८०४४५५०५	शासकीय सुधार तथा प्रशासकीय सुशासन				३५०		
८०४४५५०५	सार्वजनिक सुनुवाइ	सुशासनको सुनिश्चितता		सालबसाली	२०		हरेक योजनाको सार्वजनिक सुनुवाइ भएको हुने ।
८०४४५५०५	नागरिक बडापत्र निर्माण	सुशासनको सुनिश्चितता		सालबसाली	५०		सबै सरकारी कार्यालयमा नागरिक बडापत्र राखिएको हुने ।
८०४४५५०५	डिजिटाइज्ड सेवा प्रवाह	सुशासनको सुनिश्चितता		सालबसाली	३०		गा.पा.का महत्त्वपूर्ण सूचना तथा तथ्याङ्क वेबसाइट मार्फत सबैको पहुँच भएको हुने ।
८०४४५५०५	आवश्यकता अनुरूप कर्मचारीको पदपूर्ति	प्रभावकारी सेवा प्रदान हुने		सालबसाली	१००		३ वर्ष भित्र आवश्यक कर्मचारीको ९५% पदपूर्ति भएको हुने ।
८०४४५५०५	कर्मचारीको क्षमता विकास तालिम	प्रभावकारी सेवा प्रदान हुने		सालबसाली	२०		हरेक वर्ष कम्तिमा १० कर्मचारीलाई तालिम प्रदान गरिएको हुने ।
८०४४५५०५	प्रशासकीय कार्यालयको स्तरोन्नति तथा व्यवस्थापन	प्रभावकारी सेवा प्रदान हुने		सालबसाली	३०		सबै वडा सहित गा.पा. कार्यालय आधुनिक उपकरण सहित व्यवस्थित भएको हुने ।
८०४४५५०५	उपकरण र सवारी साधन खरिद तथा मर्मत	प्रभावकारी सेवा प्रदान हुने		सालबसाली	१००		सबै वडा सहित गा.पा. कार्यालय आधुनिक उपकरण सहित व्यवस्थित भएको हुने ।
८०४४५५०५	मानवअधिकार				२०		

बडिगाड गाउँपालिकाको प्रथम त्रि-वर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना २०७७/७८-७९/८०

८०४४५५०५	कानूनी साक्षरता कार्यक्रम			सालबसाली	२०		वार्षिक १०० जना नागरिकलाई कानुनी सचेतना तालिम दिइएको हुने ।
८०४४५५०५	तथ्याङ्क प्रणालीको विकास				२०		
८०४४५५०५	पालिकाका हरेक आर्थिक तथा सामाजिक विषयगत क्षेत्रको पूर्ण तथ्याङ्क सङ्कलन तथा प्रशोधन	विकासमा समावेशीकरणको सुनिश्चितता		सालबसाली	१०		हरेक वर्ष सामाजिक आर्थिक तथ्याङ्क सङ्कलन भएको हुने ।
८०४४५५०५	पालिकाका तथ्याङ्कलाई अद्यावधिक गरी वेब डाटावेसमा प्रविष्टि गर्ने	डाटावेरहाउसको विकास		सालबसाली	१०		हरेक तथ्याङ्क वेबसाइटमा राखिएको हुने ।
८०४४५५०५	गरिबी निवारण				१२०		
८०४४५५०५	गरिब परिचयपत्र वितरण	न्यायपूर्ण सामाजिक सुरक्षाको प्रत्याभूति		सालबसाली	१०		अति कम आय भएका परिवारलाई गरीब परिचयपत्र वितरण भएको हुने ।
८०४४५५०५	बहुआयामिक गरिबी न्यूनीकरण	आर्थिक-न्यायपूर्ण समाजको विकास		सालबसाली	२००		अति विपन्न ५० घरपरिवारको आयस्तर उठेको हुने ।
८०४४५५०५	श्रम तथा रोजगारी प्रवर्द्धन				५२०		
८०४४५५०५	रोजगारी सम्बन्धी डाटावेस निर्माण	स्वरोजगारको विकास र वेरोजगार न्यूनीकरण		२०७७/७८ - २०८१/८२	२०		रोजगार तथ्याङ्क डाटावेस तयार भएको हुने ।
८०४४५५०५	वेरोजगारलाई व्यवसाय सञ्चालन गर्न अनुदान तथा सहूलियत ऋण	स्वरोजगारको विकास र वेरोजगार न्यूनीकरण		सालबसाली	५००		कम्तिमा १०० जना वेरोजगार युवाले रिण लिएर व्यवसाय शुरू गरेको हुने ।
८०४४५५०५	विपद् व्यवस्थापन				६३०		
८०४४५५०५	हेलिप्याड निर्माण	आपतकालीन उद्धारको पूर्वाधार		२०७७/७८ - २०८१/८२	१००		सबै वडामा एक वटा हेलिप्याड निर्माण भएको हुने ।
८०४४५५०५	आपतकालीन उद्धारकालागि खुल्ला चौरको व्यवस्थापन	आपतकालीन उद्धारको पूर्वाधार विकास		२०७७/७८ - २०८१/८२	५०		प्रत्येक वडामा खुल्ला चौरको व्यवस्थापन भएको हुने ।
८०४४५५०५	एम्बुलेन्स खरिद तथा व्यवस्थापन	आपतकालीन उद्धारको पूर्वाधार विकास		२०७७/७८ - २०८१/८२	२०		गाउँपालिकामा एउटा एम्बुलेन्स खरिद र सञ्चालनमा आएको हुने ।

बडिगाड गाउँपालिकाको प्रथम त्रि-वर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना २०७७/७८-७९/८०

८०४४५५०५	दमकल खरिद तथा व्यवस्थापन	आपतकालीन उद्धारको पूर्वाधार विकास		२०७९/८० - २०९०/९१	१००		गाउँपालिकामा एउटा दमकल खरिद र सञ्चालनमा आएको हुने ।
८०४४५५०५	आपतकालीन उद्धारका सामग्री खरिद तथा भण्डारण	आपतकालीन उद्धारको पूर्वाधार विकास		सालबसाली	१००		टेन्ट, औषधी, गैती, बेल्ला लगायतका आपतकालीन उद्धारका सामग्री खरिद तथा भण्डारण भएको हुने ।
८०४४५५०५	आपतकालीन उद्धार कोषको स्थापना	आपतकालीन उद्धार क्षमताको विकास		२०७९/८० - २०९०/९१	२००		रु. २००००००० बराबरको आपतकालीन उद्धार कोषको स्थापना भएको हुने ।
८०४४५५०५	विपद् व्यवस्थापन योजना तर्जुमा	आपतकालीन उद्धारको विकास		२०७७/७८ - २०८९/८२	१०		विपद् व्यवस्थापन योजना तर्जुमा भएको हुने ।
८०४४५५०५	बाढी पहिरो सम्बन्धी पूर्व सूचना दिने यन्त्रको जडान	आपतकालीन उद्धारको विकास		२०७७/७८ - २०८९/८२	५०		३ वटा खतरायुक्त स्थानमा पूर्वसूचना दिने सामग्रीको जडान भएको हुने ।
८०४४५५०५	वातावरण संरक्षण				२७०		
८०४४५५०५	बाढी तथा पहिरो नियन्त्रणकालागि तटबन्ध निर्माण	आपतकालीन विपद रोकथाम		सालबसाली	२००		बाढी तथा पहिरो नियन्त्रणकालागि कम्तिमा ३ ठाँउमा तटबन्ध निर्माण भएको हुने ।
८०४४५५०५	लोपोन्मुख वनस्पति तथा जीवजन्तुको संरक्षण	जैविक विविधताको संरक्षण		सालबसाली	२०		तीन वर्ष भित्र कम्तिमा १० प्रजातिका लोपोन्मुख वनस्पति तथा ३ प्रजातिका जीवजन्तुको संरक्षण भएको हुने ।
८०४४५५०५	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA and IEE)	वातावरणीय संरक्षण		सालबसाली	५०		तीन वर्ष भित्र कम्तिमा ५ वटा परियोजनाकोलागि IEE भएको हुने ।
८०४४५५०५	सहकारी विकास				७०		
८०४४५५०५	कृषि सहकारी विकासकालागि बिउ पुँजी व्यवस्थापन	कृषकोत्थान र आत्मनिर्भरताको विकास		सालबसाली	५०		३ वर्षमा कम्तिमा ३वटा कृषि सहकारीका लागि बिउ पुँजीको रूपमा लगानी भएको हुने ।
८०४४५५०५	सहकारी सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम	सहकारिताको विकास		सालबसाली	२०		कम्तीमा ३०० जना व्यक्तिलाई सहकारी सचेतना तालिम प्रदान गरिएको हुने ।

बडिगाड गाउँपालिकाको प्रथम त्रि-वर्षीय मध्यमकालीन खर्च संरचना २०७७/७८-७९/८०

८०४४५५०५	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन				६०		
८०४४५५०५	पालिकाद्वारा सञ्चालित आयोजनाको तेस्रो पक्ष मूल्याङ्कन	सुशासनको प्रत्याभूति		२०७७/७८ - २०८१/८२	५०		पालिकाद्वारा सञ्चालित ३ वटा ठुला आयोजनाको तेस्रो पक्ष मूल्याङ्कन भएको हुने ।
८०४४५५०५	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन निर्देशिका तर्जुमा	सुशासनको प्रत्याभूति		२०७७/७८ - २०८१/८२	१०		बडिगाड गाउँपालिकाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन निर्देशिका तर्जुमा भएको हुने ।
८०४४५५०५	अनुसन्धान तथा विकास				६०		
८०४४५५०५	गरिबी नक्साङ्कन	आर्थिक-न्यायपूर्ण समाजको विकास हुने		२०७७/७८ - २०८१/८२	१०		विज्ञ परामर्शदाताको सहयोगमा पालिकाको गरिबी नक्साङ्कन भएको हुने ।
८०४४५५०५	प्राकृतिक स्रोत नक्साङ्कन	विकास-योजनामा तर्जुमा र कार्यान्वयनमा सहजता हुने		२०७७/७८ - २०८१/८२	२०		विज्ञ परामर्शदाताको सहयोगमा पालिकाको प्राकृतिक स्रोत नक्साङ्कन भएको हुने ।
८०४४५५०५	मानव स्रोत डाइरेक्ट्री तर्जुमा	विकास-योजना कार्यान्वयनमा सहजता		२०७७/७८ - २०८१/८२	१०		विज्ञ परामर्शदाताको सहयोगमा पालिकाको मानव स्रोत डाइरेक्ट्री तर्जुमा भएको हुने ।
८०४४५५०५	विभिन्न क्षेत्रगत निर्देशिकाहरू तर्जुमा	सुशासन, प्रभावकारी र न्यायपूर्ण सेवा प्रवाह		२०७७/७८ - २०८१/८२	२०		३ वर्ष भित्र विभिन्न १० वटा विषय क्षेत्रगत निर्देशिकाहरू तर्जुमा भएको हुने ।
८०४४५५०५	जम्मा				३८०२७		

अनुसूची -३: कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण, सांकेतिकरण तथा त्रि-वर्षीय खर्चको अनुमान (दफा १७ (२) (च))

कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण, सांकेतिकरण तथा त्रि-वर्षीय खर्चको अनुमान

बजेट उपशीर्षक	कार्यक्रम/आयोजना	आ.व. २०७७/७८ को विनियोजन				आ.व. २०७८/७९ को अनुमान				आ.व. २०७९/८० को अनुमान				प्राथमिकता क्रम	दिगो विकास लक्ष्यको संकेत	लैंगिक संकेत
		कुल	चालू	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालू	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालू	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था			
	कृषि पशुपालन तथा खाद्य सुरक्षा															
८०४४५५०५	कृषि पकेट क्षेत्र व्यवस्थापन	२०	-	२०	-	३०	-	३०	-	५०	-	५०	-	२	२	
८०४४५५०५	बिउ-विजन तथा मल व्यवस्थापन	१०	२	८	-	१५	३	१२	-	२५	४	२१	-	१	२	
८०४४५५०५	एक घर एक टनेल	१०	२	८	-	१५	३	१२	-	२५	४	२१	-	१	२	
८०४४५५०५	विषादिरहित खेती प्रवर्द्धन	५		५	-	१०	१	९	-	१०	१	९	-	१	२	
८०४४५५०५	एक घर १० फलफूल	५		५	-	१०	१	९	-	१०	१	९	-	२	१	
८०४४५५०५	बाँझो जग्गा सदुपयोग	२	१	१	-	३	१	२	-	५	१	४	-	१	२	
८०४४५५०५	व्यवसायिक पशुपालन प्रवर्द्धन	५	१	४	-	५	१	४	-	१०	१	९	-	२	१	
८०४४५५०५	एक घर एक लैनो गाई/भैसी	५	१	४	-	५	१	४	-	१०	१	९	-	१	३	
८०४४५५०५	उन्नत जातको पशुपन्छी आयात र प्रवर्द्धन	५	१	४	-	१०	१	९	-	१०	१	९	-	२	१	

८०४४५५०५	कृषि तथा पशुपालन तालिम	५	१	४	-	५	१	४	-	५	१	४	-	२	८
८०४४५५०५	५ वर्ष मुनिका बालबालिकाकालागि सन्तुलित आहार	१०	२	८	-	१५	३	१२	-	२५	४	२१	-	१	३
८०४४५५०५	कृषि तथा पशु प्राविधिकको व्यवस्था	१०	२	८	-	१५	३	१२	-	२५	४	२१	-	२	३
८०४४५५०५	खाद्य तथा पोषण सुरक्षा सम्बन्धी सचेतना	२	१	१	-	३	१	२	-	५	१	४	-	१	२
८०४४५५०५	कृषि उपज सङ्कलन केन्द्र	१०	२	८	-	१५	३	१२	-	२५	४	२१	-	२	२
८०४४५५०५	शीत भण्डार निर्माण	१०	२	८	-	१५	३	१२	-	२५	४	२१	-	२	२
८०४४५५०५	सिंचाइ तथा जलस्रोत														
८०४४५५०५	नयाँ सिंचाइको पूर्वाधार निर्माण	२०		२०		५०				८०				१	२
८०४४५५०५	चालु सिंचाइको पूर्वाधार मर्मत	५	५			१५				३०				१	२
८०४४५५०५	जलाधार संरक्षण	२	१	१		७				११				२	६
८०४४५५०५	वन तथा वनस्पति सम्पदा														
८०४४५५०५	वृक्षारोपण	१		१		२				२				२	१३
८०४४५५०५	वन जङ्गलको संरक्षण	५		१		१०				१५				२	१५
८०४४५५०५	खनिज सम्पदा														
८०४४५५०५	खानी सम्भाव्यता अध्ययन	०	०			२०				३०				२	९
८०४४५५०५	ढुङ्गा खानी सञ्चालन	०	०			१०				१०				२	९
८०४४५५०५	उद्योग वाणिज्य तथा आपूर्ति														

८०४४५५०५	साना तथा मझौला उद्योग सञ्चालन	५	१	४	१०				१५				२	९
८०४४५५०५	घरेलु उद्योग सञ्चालन	१०	२	८	१०				१०				२	९
८०४४५५०५	बजार व्यवस्थापन	४		८	४				४				२	९
८०४४५५०५	पर्यटन													
८०४४५५०५	पर्यटकीय स्थल निर्माण तथा व्यवस्थापन	५	१	४	१०				१५				२	९
८०४४५५०५	भ्यूटावर निर्माण	१०		१०	१०				०				२	९
८०४४५५०५	होम स्टे प्रवर्द्धन	५	१	४	२०				२५				२	८
८०४४५५०५	पर्यटन व्यवसाय सञ्चालन सम्बन्धी तालिम	२	२		४				४				२	८
८०४४५५०५	शिक्षा													
८०४४५५०५	विद्यालय भवन मर्मत संभार	१०	३	७	१०				१०				१	४
८०४४५५०५	विद्यालय भवन निर्माण	५०		५०	२००				२५०				१	४
८०४४५५०५	आवासीय विद्यालय निर्माण	०		०	१५०				१५०				२	४
८०४४५५०५	स्नातक तहको पढाइ हुने कलेज व्यवस्थापन	०		०	१०				२०				२	४
८०४४५५०५	शिक्षक पदपूर्ति	२०	२०		३०				५०				१	४
८०४४५५०५	विद्यार्थी भर्ना सचेतना कार्यक्रम	५	५		७				८				१	४
८०४४५५०५	बाल क्लब गठन तथा व्यवस्थापन	२	२		३				५				२	४
८०४४५५०५	छात्रा तथा अपाङ्गता मैत्री विद्यालय निर्माण	१०		१०	१५				२५				२	१०

८०४४५५०५	शिक्षक तालिम तथा क्षमता अभिवृद्धि	१०	१०		१५				२५				२	४	
८०४४५५०५	विज्ञान र कम्प्युटर प्रयोगशाला निर्माण तथा व्यवस्थापन	२०		२०	७०				११०				२	४	
८०४४५५०५	ईन्टरनेट तथा दूर शिक्षा सुविधा	१०	१०		३५				५५				२	४	
८०४४५५०५	स्वास्थ्य														
८०४४५५०५	प्राथमिक उपचार केन्द्र निर्माण	०		०	१००				४००				१	३	
८०४४५५०५	हेल्थ पोष्ट स्तरोन्नति	४०	५	३५	६०				१००				१	३	
८०४४५५०५	स्वास्थ्य एकाई स्तरोन्नति	२०	२	१८	३०				५०				१	३	
८०४४५५०५	बर्थिङ सेन्टर स्तरोन्नति	५०		५०	१००				१५०				१	३	
८०४४५५०५	महिला स्वास्थ्य स्वयं सेविका प्रोत्साहन एवं क्षमता अभिवृद्धि	१०	१०		१५				२५				१	३	
८०४४५५०५	स्वास्थ्य उपकरण थप	१०		१०	१५				२५				१	३	
८०४४५५०५	स्वास्थ्यकर्मी तथा स्वास्थ्य जनशक्ति थप	१०	१०		१५				२५				१	३	
८०४४५५०५	खानेपानी तथा सरसफाइ														
८०४४५५०५	खानेपानीको स्रोत तथा मुहान संरक्षण	३		३	३				४				१	६	
८०४४५५०५	स्वच्छ खानेपानीको वितरण तथा व्यवस्थापन	६	१	५	६				८				१	६	

८०४४५५०५	विपन्न परिवारलाई शौचालय निर्माणमा अनुदान	५		५	१०				१५				१	६
८०४४५५०५	सार्वजनिक शौचालय निर्माण तथा व्यवस्थापन	२०	२	१८	४०				४०				२	६
८०४४५५०५	युवा, महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू													
८०४४५५०५	उद्यमशीलता विकास तालिम	६	६		६				८				२	८
८०४४५५०५	युवा स्वरोजगार	१५		१५	१५				२०				२	८
८०४४५५०५	महिला तथा घरेलु हिंसा विरुद्ध सचेतना कार्यक्रम	५	५		५				०				१	५
८०४४५५०५	बालमैत्री उद्यान तथा मनोरञ्जन स्थल निर्माण	०		०	२५				२५				२	१०
८०४४५५०५	ज्येष्ठ नागरिक दिवा हेरचाह गृह निर्माण	२०	५	१५	८०				१००				२	१०
८०४४५५०५	अपाङ्गमैत्री सेवा प्रवाही कार्यालय निर्माण तथा व्यवस्थापन	२०	५	१५	८०				१००				२	१०
८०४४५५०५	अपाङ्गमैत्री सार्वजनिक शौचालय निर्माण तथा व्यवस्थापन	५०	५	४५	१५०				३००				२	१०
८०४४५५०५	खेलकुद													

८०४४५५०५	एक वडा एक बहुउद्देश्यीय खेल मैदान निर्माण	०	०	१०००			१०००			२	३	
८०४४५५०५	प्रतिभावान् खेलाडीको क्षमता प्रवर्द्धन कार्यक्रम	१५	१५	१५			२०			२	३	
८०४४५५०५	खेलकुद प्रशिक्षण कार्यक्रम	१०	१०	१०			१०			२	३	
८०४४५५०५	सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण											
८०४४५५०५	बैंक खाता मार्फत सामाजिक सुरक्षा	३	३	३			४			१	१०	
८०४४५५०५	लोपोन्मुख संस्कृतिको संरक्षण	३	३	३			४			२	११	
८०४४५५०५	नवीकरणीय तथा वैकल्पिक ऊर्जा											
८०४४५५०५	विद्युत सेवा विस्तार	५	५	५			०			१	७	
८०४४५५०५	वैकल्पिक ऊर्जा उत्पादन	१०	१०	४०			५०			२	७	
८०४४५५०५	सडक पुल तथा यातायात व्यवस्थापन											
८०४४५५०५	सडक मर्मत तथा संभार	३००	१५०	१५०	३००		४००			१	९	
८०४४५५०५	कालोपत्रे सडक निर्माण	०	०	२०००			३०००			१	९	
८०४४५५०५	ग्राभेल सडक निर्माण	५००	५००	२५००			३०००			१	९	
८०४४५५०५	नयाँ ट्रयाक खोल्ने निर्माण	३०	३०	७०			१००			१	९	
८०४४५५०५	सडक नाली निर्माण	३०	३०	७०			१००			१	११	
८०४४५५०५	पक्की पुल निर्माण	०	०	७००			८००			१	११	

८०४४५५०५	झोलुङ्गे पुल निर्माण	२००		२००		३००				५००				१	११	
८०४४५५०५	आकासे पुल निर्माण	०		०		३००				३००				२	११	
८०४४५५०५	राजमार्ग लगायत महत्त्वपूर्ण बस्तीमा व्यवस्थित बसस्टप निर्माण	१०		१०		४०				५०				२	११	
८०४४५५०५	वडा केन्द्र तथा मुख्य बस्तीबाट सार्वजनिक यातायात सञ्चालन	२०	५	१५		२०				१०				१	११	
८०४४५५०५	सडकको सम्भाव्यता अध्ययन तथा DPR	२०	२०			५०				३०				१	९	
८०४४५५०५	सञ्चार तथा सूचना प्रविधि															
८०४४५५०५	मोबाइल नेटवर्क टावर निर्माण	०		०		२५				२५				१	११	
८०४४५५०५	अप्टिकल फाइबर बिस्तार	०		०		५०				५०				१	११	
८०४४५५०५	स्थानीय पूर्वाधार															
८०४४५५०५	धार्मिक तथा सांस्कृतिक संरचनाको मर्मत संभार	१०	२	८		१५				२५				२	११	
८०४४५५०५	कूवा, हिटी, पाटी, पौवा, सत्तल, चौतारी आदिको मर्मत संभार	१०	२	१०		१५				२५				२	११	
८०४४५५०५	सामुदायिक भवन निर्माण	०		०		१००				१००				२	११	
८०४४५५०५	विज्ञान तथा प्रविधि															
८०४४५५०५	-	०		०		०				०				२	११	
८०४४५५०५	शहरी विकास															
८०४४५५०५	ढल व्यवस्थापन	२०		२०		२०				१०				१	११	

८०४४५५०५	एकिकृत शहरी खानेपानीको व्यवस्थापन	५		५	१०				५				१	११
८०४४५५०५	बजार क्षेत्रका भित्रीसडक सुधार	१०		१०	४०				५०				२	११
८०४४५५०५	शहरी विद्युत, टेलिफोन, ईन्टरनेट लगायतका सुविधाको विस्तार	१५		१५	१५				२०				१	११
८०४४५५०५	ग्रामिण विकास													
८०४४५५०५	ग्रामिण सडक तथा पैदलमार्ग मर्मत संभार	२०			३०				५०				१	१
८०४४५५०५	कृषि सडक निर्माण	३०			३०				४०				१	१
८०४४५५०५	आवास तथा बस्ती विकास													
८०४४५५०५	भूकम्प प्रतिरोधी भवन निर्माणमा सहायता	१०		१०	२०				२०				१	११
८०४४५५०५	व्यवस्थित आवास निर्माण तथा व्यवस्थापन	६००		६००	२००				२००				२	११
८०४४५५०५	जोखिमयुक्त बस्ती पुनर्स्थापना	२००		२००	२०००				२५००				२	११
८०४४५५०५	सुरक्षा, शान्ति र सुव्यवस्था													
८०४४५५०५	प्रहरी चौकी भवन निर्माण	१०		१०	९०				१००				१	११
८०४४५५०५	नगर प्रहरी सञ्चालन तथा व्यवस्थापन	२०	२०		१३०				१५०				२	११
८०४४५५०५	शासकीय सुधार तथा प्रशासकीय सुशासन													

८०४४५५०५	सार्वजनिक सुनुवाइ	७	७		७				६			१	१६
८०४४५५०५	नागरिक बडापत्र निर्माण	२०	२०		२०				१०			१	१६
८०४४५५०५	डिजिटाइज्ड सेवा प्रवाह	१०	२	८	२०				०			१	१६
८०४४५५०५	आवश्यकता अनुरूप कर्मचारीको पदपूर्ति	१०	१०		३०				५०			१	१६
८०४४५५०५	कर्मचारीको क्षमता विकास तालिम	५	५		७				८			२	१६
८०४४५५०५	प्रशासकीय कार्यालयको स्तरोन्नति तथा व्यवस्थापन	६	२	४	१०				१४			२	१६
८०४४५५०५	उपकरण र सवारी साधन खरिद तथा मर्मत	२५	५	२०	३५				४०			१	१६
८०४४५५०५	मानवअधिकार												
८०४४५५०५	कानूनी साक्षरता कार्यक्रम	५	५		६				१२			२	५
८०४४५५०५	तथ्याङ्क प्रणालीको विकास												
८०४४५५०५	पालिकाका हरेक आर्थिक तथा सामाजिक विषयगत क्षेत्रको पूर्ण तथ्याङ्क सङ्कलन तथा प्रशोधन	५	५		५				०			२	१६
८०४४५५०५	पालिकाका तथ्याङ्कलाई अद्यावधिक गरी वेब डाटावेसमा प्रविष्टि गर्ने	५	५		५				०			२	१६
८०४४५५०५	गरिबी निवारण												

८०४४५५०५	गरिब परिचयपत्र वितरण	५	५			५				०				१	१	
८०४४५५०५	बहुआयामिक गरिबी न्यूनीकरण	५०		५०		८०				७०				१	१	
८०४४५५०५	श्रम तथा रोजगारी प्रवर्द्धन															
८०४४५५०५	रोजगारी सम्बन्धी डाटावेस निर्माण	०	०			२०				०				१	१७	
८०४४५५०५	वेरोजगारलाई व्यवसाय सञ्चालन गर्न अनुदान तथा सहूलियत ऋण	२००		२००		२००				१००				१	१	
८०४४५५०५	विपद् व्यवस्थापन															
८०४४५५०५	हेलिप्याड निर्माण	५०		५०		५०				०				१	३	
८०४४५५०५	आपतकालीन उद्धारकालागि खुल्ला चौरको व्यवस्थापन	१०	३	७		३०				२०				१	३	
८०४४५५०५	एम्बुलेन्स खरिद तथा व्यवस्थापन	०		०		०				५०				२	३	
८०४४५५०५	दमकल खरिद तथा व्यवस्थापन	०		०		०				१००				२	३	
८०४४५५०५	आपतकालीन उद्धारका सामग्री खरिद तथा भण्डारण	०	०	०		५०				५०				१	३	
८०४४५५०५	आपतकालीन उद्धार कोषको स्थापना	१०		१०		४०				१५०				१	३	
८०४४५५०५	विपद् व्यवस्थापन योजना तर्जुमा	०	०			१०				०				१	३	

८०४४५५०५	बाढी पहिरो सम्बन्धी पूर्व सूचना दिने यन्त्रको जडान	०	०	२०				३०				२	१३
८०४४५५०५	वातावरण संरक्षण												
८०४४५५०५	बाढी तथा पहिरो नियन्त्रणकालागि तटबन्ध निर्माण	५०	५०	१००				५०				१	१३
८०४४५५०५	लोपोन्मुख वनस्पति तथा जीवजन्तुको संरक्षण	५	५	५				१०				२	१४
८०४४५५०५	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA and IEE)	१०	१०	२०				२०				१	१६
८०४४५५०५	सहकारी विकास												
८०४४५५०५	कृषि सहकारी विकासकालागि बिउ पूँजी व्यवस्थापन	१०	१०	२०				२०				१	१
८०४४५५०५	सहकारी सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रम	५	५	५				१०				१	२
८०४४५५०५	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन												
८०४४५५०५	पालिकाद्वारा सञ्चालित आयोजनाको तेस्रो पक्ष मूल्याङ्कन	०	०	२०				३०				१	१६
८०४४५५०५	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन निर्देशिका तर्जुमा	०	०	१०				०				१	१६
८०४४५५०५	अनुसन्धान तथा विकास												
८०४४५५०५	गरिबी नक्साङ्कन	०	०	०				१०				२	१

८०४४५५०५	प्राकृतिक स्रोत नक्साङ्कन	०	०											२	१६	
८०४४५५०५	मानव स्रोत डाइरेक्ट्री तर्जुमा	०	०			२०				०				२	१६	
८०४४५५०५	विभिन्न क्षेत्रगत निर्देशिकाहरू तर्जुमा	१०	१०			०				१०				१	१६	

प्राविधिक सहयोग: ग्लोबल इम्प्याक्ट्स प्रा. ली. बानेश्वर काठमाण्डौं

विज्ञ परामर्शकर्ता

प्रमुख सल्लाहकार - सिन्धु जलेशा बुढाथोकी

विशेष सल्लाहकार — डा. कृष्णराज पन्त

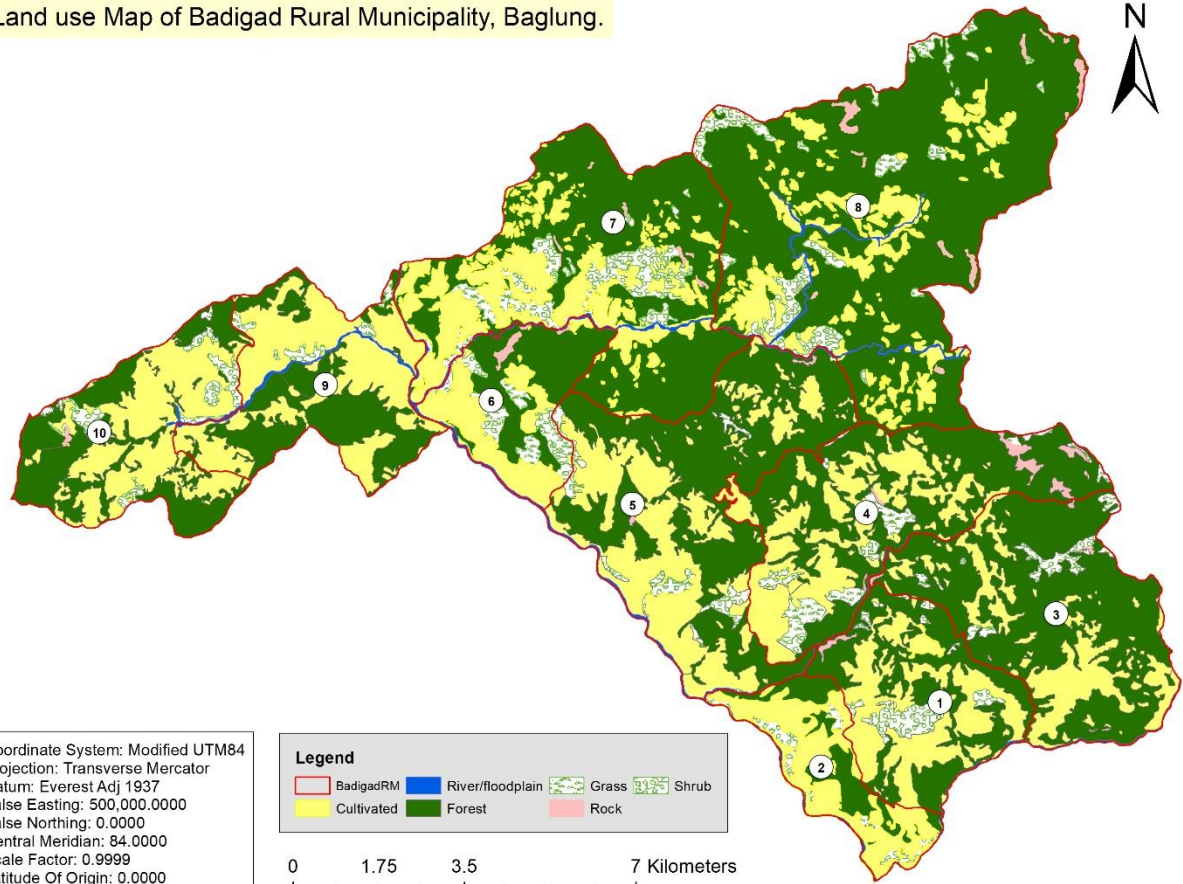
टोलीनेता — पुरुषोत्तम खतिवडा

परामर्शकर्ता — पीताम्बर आचार्य

परामर्शकर्ता — केशवराज पाण्डेय

Land use Map of Badigad Rural Municipality, Baglung.

Coordinate System: Modified UTM84
Projection: Transverse Mercator
Datum: Everest Adj 1937
False Easting: 500,000.0000
False Northing: 0.0000
Central Meridian: 84.0000
Scale Factor: 0.9999
Latitude Of Origin: 0.0000
Units: Meter

Legend

- BadigadRM
- River/floodplain
- Grass
- Shrub
- Cultivated
- Forest
- Rock

0 1.75 3.5 7 Kilometers

